

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 67 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 67 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018

Innhold

1	Innledning og sammendrag	5	4.2.6	Artikkel 1.6 om åpenhet.....	10
			4.3	Handel med varer	10
2	EFTA-statenes frihandels- forhandlinger med Tyrkia	5	4.3.1	Artikkel 2.1 om virkeområde.....	10
2.1	Forhandlingsprosessen	5	4.3.2	Artikkel 2.2 om handel med basislandbruksvarer	10
2.2	Handelen mellom EFTA-statene og Tyrkia	6	4.3.3	Artikkel 2.3 om opprinnelses- regler og metoder for administrativt samarbeid	10
2.3	Handelen mellom Norge og Tyrkia	6	4.3.4	Artikkel 2.4 om importavgifter	11
2.4	Forholdet mellom Norge og Tyrkia	6	4.3.5	Artikkel 2.5 om eksportavgift	11
2.5	Menneskerettighetssituasjonen i Tyrkia	6	4.3.6	Artikkel 2.6 om fastsettelse av tollverdi	11
2.6	Den økonomiske og politiske utviklingen i Tyrkia	7	4.3.7	Artikkel 2.7 om kvantitative restriksjoner	11
			4.3.8	Artikkel 2.8 om gebyrer og formaliteter	11
3	De viktigste forhandlings- resultatene	7	4.3.9	Artikkel 2.9 om intern beskatning og regulering.....	11
3.1	Generelt	7	4.3.10	Artikkel 2.10 om betalinger	11
3.2	Avtalens fortale	7	4.3.11	Artikkel 2.11 om veterinære og plantesanitære tiltak	11
3.3	Industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter	7	4.3.12	Artikkel 2.12 om tekniske forskrifter.....	11
3.4	Landbruksvarer	7	4.3.13	Artikkel 2.13 om handels- fasilitering.....	11
3.5	Veterinære og plantesanitære tiltak (SPS)	8	4.3.14	Artikkel 2.14 om gjensidig administrativ bistand i tollsaker ...	11
3.6	Tekniske forskrifter	8	4.3.15	Artikkel 2.15 om underkomité for tollsaker	11
3.7	Opprinnelsesregler og handels- fasilitering	8	4.3.16	Artikkel 2.16 om statlige handelsforetak	12
3.8	Handel med tjenester	8	4.3.17	Artikkel 2.17 om subsidier og utjevningstiltak.....	12
3.9	Immaterialrett	8	4.3.18	Artikkel 2.18 om antidumping	12
3.10	Konkurransen	9	4.3.19	Artikkel 2.19 om globale beskyttelsestiltak	12
3.11	Handel og bærekraftig utvikling ...	9	4.3.20	Artikkel 2.20 om generelle unntak	12
3.12	Institusjonelle bestemmelser	9	4.3.21	Artikkel 2.21 om sikkerhetsunntak	12
3.13	Tvisteløsning	9	4.3.22	Artikkel 2.22 om betalings- balansen.....	12
3.14	Avsluttende bestemmelser	9	4.4	Handel med tjenester	12
4	Nærmere om de enkelte bestemmelsene i frihandels- avtalen	9	4.4.1	Artikkel 3.1 om virkeområde og dekningsomfang	12
4.1	Innledende bestemmelser	9	4.4.2	Artikkel 3.2 om definisjoner	12
4.2	Generelle bestemmelser	10	4.4.3	Artikkel 3.3 om bestevilkårs- behandling.....	12
4.2.1	Artikkel 1.1 om formålet med frihandelsavtalen	10	4.4.4	Artikkel 3.4 om markedsadgang ...	13
4.2.2	Artikkel 1.2 om geografisk virkeområde.....	10	4.4.5	Artikkel 3.5 om nasjonal behandling.....	13
4.2.3	Artikkel 1.3 om handelssamkvem og økonomisk samkvem regulert av denne avtale	10	4.4.6	Artikkel 3.6 om tilleggs- forpliktelser	13
4.2.4	Artikkel 1.4 om forholdet til andre internasjonale avtaler	10			
4.2.5	Artikkel 1.5 om oppfyllelse av forpliktelser.....	10			

4.4.7	Artikkel 3.7 om innenlandsk regulering.....	13	4.8.8	Artikkel 7.8 om samarbeid i internasjonale fora	16
4.4.8	Artikkel 3.8 om godkjenning	13	4.8.9	Artikkel 7.9 om gjennomføring og konsultasjoner	16
4.4.9	Artikkel 3.9 om bevegelighet for fysiske personer	13	4.8.10	Artikkel 7.10 om gjennomgang	16
4.4.10	Artikkel 3.10 om åpenhet	13	4.9	Institusjonelle bestemmelser	16
4.4.11	Artikkel 3.11 om monopoler og tjenesteytere som har enerett	13	4.9.1	Artikkel 8.1 om Den blandede komité	16
4.4.12	Artikkel 3.12 om forretningsmetoder	13	4.9.2	Artikkel 8.2 om kontaktpunkter ...	16
4.4.13	Artikkel 3.13 om betalinger og overføringer	13	4.10	Tvisteløsning	16
4.4.14	Artikkel 3.14 om restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen	14	4.10.1	Artikkel 9.1 om virkeområde og dekningsomfang	16
4.4.15	Artikkel 3.15 om subsidier	14	4.10.2	Artikkel 9.2 om velvillig mellomkomst, forlik og megling...	17
4.4.16	Artikkel 3.16 om generelle unntak.....	14	4.10.3	Artikkel 9.3 om konsultasjoner	17
4.4.17	Artikkel 3.17 om sikkerhetsunntak.....	14	4.10.4	Artikkel 9.4 om opprettelse av et voldgiftspanel.....	17
4.4.18	Artikkel 3.18 om bindingslister over spesifikke forpliktelser.....	14	4.10.5	Artikkel 9.5 om voldgiftspanelets forhandlinger	17
4.4.19	Artikkel 3.19 om endring av bindingslister	14	4.10.6	Artikkel 9.6 om utsettelse av voldgiftspanelets forhandlinger	17
4.4.20	Artikkel 3.20 om gjennomgang	14	4.10.7	Artikkel 9.7 om voldgiftspanelets rapporter	17
4.4.21	Artikkel 3.21 om vedlegg	14	4.10.8	Artikkel 9.8 om gjennomføring av panelets sluttrapport.....	18
4.5	Vern av immaterialrett	14	4.10.9	Artikkel 9.9 om kompensasjon og oppheving av fordeler	18
4.5.1	Artikkel 4 om immaterialrettslig vern	14	4.10.10	Artikkel 9.10 om øvrige bestemmelser.....	18
4.6	Offentlige anskaffelser	14	4.11	Avsluttende bestemmelser	18
4.6.1	Artikkel 5 om offentlige anskaffelser	14	4.11.1	Artikkel 10.1 om endringer	18
4.7	Konkurransen	15	4.11.2	Artikkel 10.2 om vedlegg og tillegg	18
4.7.1	Artikkel 6.1 om konkurranse-regler for foretak	15	4.11.3	Artikkel 10.3 om tiltredelse	18
4.7.2	Artikkel 6.2 om samarbeid og konsultasjoner	15	4.11.4	Artikkel 10.4 om oppsigelse og opphør	18
4.8	Handel og bærekraftig utvikling ...	15	4.11.5	Artikkel 10.5 om ikrafttredelse.....	18
4.8.1	Artikkel 7.1 om kontekst og formål	15	4.11.6	Artikkel 10.6 om depositar	18
4.8.2	Artikkel 7.2 om virkeområde	15	4.12	Vedleggene til frihandelsavtalen ..	18
4.8.3	Artikkel 7.3 om rett til regulering og vernenivå.....	15	5	Gjennomføring i norsk rett	19
4.8.4	Artikkel 7.4 om opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, forskrifter og standarder.....	16	6	Økonomiske og administrative konsekvenser	19
4.8.5	Artikkel 7.5 om internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler	16	7	Konklusjon og tilrådning	19
4.8.6	Artikkel 7.6 om multilaterale miljøavtaler og miljøprinsipper	16		Forslag til vedtak om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018	20
4.8.7	Artikkel 7.7 om fremme av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling	16		Vedlegg	
			1	Frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia	21

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 67 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 10. april 2019,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Innledning og sammendrag

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia ble undertegnet under EFTAs ministermøte i Sauðárkrókur 25. juni 2018.

EFTA-statene har hatt en frihandelsavtale med Tyrkia siden 1991. Avtalen av 10. desember 1991 omfatter ikke handel med tjenester. Det har lenge vært en ambisjon for EFTA-statene å utvide avtalen til å omfatte handel med tjenester. Da partene startet forhandlinger om oppdatering av frihandelsavtalen i 2014, ble det raskt klart at det var behov for en større revisjon for å bringe frihandelsavtalen fra 1991 opp på nivå med WTO og moderne frihandelsavtaler. Alle kapitlene i den gamle frihandelsavtalen ble derfor revidert, og avtalen ble utvidet med bestemmelser om handel med tjenester, handelsfasilitering, bærekraftig utvikling (arbeidstakerrettigheter og miljø) og tvisteløsning.

Hovedmålsettingen med den nye frihandelsavtalen er å stimulere til økt samhandel og økonomisk samarbeid mellom EFTA-statene og Tyrkia.

Forhandlingsresultatet er en bred frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia som omfatter handel med varer, handel med tjenester, immaterialrett, konkurranse, bærekraftig utvikling, institusjonelle bestemmelser og tvisteløsning.

EFTA-statene har opptrådt som en samlet gruppe i forhandlingene på basis av felles forhandlingsposisjoner.

I og med at frihandelsavtalen anses som en sak av særlig stor viktighet, er Stortingets samtykke til ratifikasjon nødvendig i medhold av GrL § 26, annet ledd.

Frihandelsavtalens hoveddel i engelsk originalversjon med oversettelse til norsk følger som trykt vedlegg til proposisjonen. Vedleggene til avtalen overleveres Stortinget som utrykte vedlegg. Vedleggene er også tilgjengelig elektronisk på <http://www.regjeringen.no>.

2 EFTA-statenes frihandelsforhandlinger med Tyrkia

2.1 Forhandlingsprosessen

Forhandlingene mellom EFTA-statene og Tyrkia ble påbegynt i juni 2014 og ble i hovedsak avsluttet i november 2017. Avsluttende tekniske møter ble gjennomført våren 2018, der utestående spørsmål ble løst. Det ble i alt avholdt seks fulle forhandlingsrunder, samt en rekke møter og videokonferanser mellom eksperter. Norge opptrådte som talsperson for EFTA-statene.

Den bilaterale Landbruksprotokollen av 10. desember 1991 innebærer at Tyrkia gis ensidige konsesjoner for ubearbeidede landbruksvarer inn til Norge. Instrument om endring av

Landbruksprotokollen innebærer at Landbruksprotokollen vil bli videreført under den nye frihandelsavtalen, med den endring at opprinnelsesreglene for ubearbeidede landbruksvarer inn til Norge harmoniseres med opprinnelsesreglene for øvrige varer under den nye frihandelsavtalen.

Nærings- og fiskeridepartementet har ledet den norske forhandlingsdelegasjonen og Norge har hatt talspersonansvaret for EFTA-statene i forhandlingene om handel med varer, veterinære og plantesanitære tiltak, handelstiltak og handelsfasilitering. Forhandlingsdelegasjonen har hatt medlemmer fra andre departementer og direktorater som har bidratt i arbeidet. Delegasjonsmedlemmer fra andre departementer og etater har bidratt særskilt i gjennomføringen av forhandlingene på følgende områder:

- Bestemmelsene om toll- og opprinnesspørsmål, administrativt samarbeid og handelsfasilitering: Finansdepartementet ved Tolldirektoratet
- Bestemmelsene om handel med landbruksvarer: Landbruks- og matdepartementet
- Bestemmelsene om veterinære og plantesanitære tiltak: Landbruks- og matdepartementet
- Bestemmelsene om veitransport: Samferdselsdepartementet
- Rettslige og horisontale bestemmelser: Utenriksdepartementet
- Bestemmelsene om immaterielle rettigheter: Justisdepartementet og Patentstyret

Forhandlingene har blitt ført på grunnlag av omforente norske posisjoner. Forhandlingsdelegasjonen har trukket på innspill fra berørte departementer. Resultatet er i overensstemmelse med føringer gitt i mandat fra regjeringen og instruksene som er gitt til de enkelte forhandlingsrundene.

EFTAs faste råd i Genève og EFTA-ministrene har vært holdt løpende orientert om utviklingen i forhandlingene. På norsk side har hovedspørsmålene under forhandlingene vært avklart løpende mellom departementene og under forberedelsesmøter til forhandlingsrunder. Det har også vært redegjort for forhandlingene i møter med sivilsamfunnsorganisasjoner og i EFTAs konsultative komité.

2.2 Handelen mellom EFTA-statene og Tyrkia

EFTA-statene har en samlet befolkning på i overkant av 13 millioner. Målet i handel med varer er EFTA-statene som samlet gruppe verdens niende

største. EFTA-statene er dessuten en tung aktør i handelen med tjenester, og står for betydelige direkte investeringer utenlands. I 2017 hadde den samlede varehandelen mellom EFTA-statene og Tyrkia en verdi på om lag 8 mrd. euro. Vareeksporten fra EFTA-statene til Tyrkia bestod hovedsakelig av metaller, farmasøytiske produkter, klokker, maskiner og petroleumsprodukter, mens de viktigste importproduktene fra Tyrkia til EFTA-statene var kjøretøy, skip og klær.

2.3 Handelen mellom Norge og Tyrkia

Den samlede varehandelen med Tyrkia var i 2017 i underkant av 14 milliarder kroner, hvorav norsk eksport utgjorde i overkant av 5,9 milliarder kroner. De viktigste eksportproduktene var gass, sjømat, plastråstoff, maskiner og metaller. De viktigste importvarene fra Tyrkia er kjøretøy, maskiner, elektriske apparater, varer av metaller, samt frukt og nøtter.

2.4 Forholdet mellom Norge og Tyrkia

Norge har et normalt godt bilateralt forhold til Tyrkia. Diplomatiske relasjoner mellom Norge og Tyrkia ble opprettet i 1926, tre år etter grunnleggningen av republikken Tyrkia. Antallet tyrkere bosatt i Norge er om lag 22 000. Antall norske turister som besøker Tyrkia sank betraktelig etter kuppforsøket i 2016 og ulike terrorhandlinger, men har tatt seg opp igjen. Innovasjon Norge, som har vært representert i Istanbul siden 2008, besluttet å legge ned kontoret i juni 2017.

2.5 Menneskerettighetssituasjonen i Tyrkia

Tyrkias menneskerettighetssituasjon er bekymringsfull. I kjølvannet av kuppforsøket i juli 2016 har et stort antall av Gülen-nettverkets støttespillere og andre politiske rivaler blitt utsatt for arrestasjoner og midlertidig og varig utestengning fra arbeidsplassen.

Fetullah Gülen og hans tilhengere er anklaget for å stå bak kuppforsøket, og «FETÖ» (myndighetenes betegnelse på Fetullah Gülen's organisasjon) er definert som en terrororganisasjon på linje med den kurdiske organisasjonen PKK, som er terrorlistet både i Tyrkia, EU og USA. Rettsstatlige prinsipper og rettssikkerhetsgarantier er under sterkt press. Under unntakstilstanden har flere enn 110 000 personer blitt suspendert fra sine stillinger, herunder tusenvis av dommere og andre offentlige tjenestemenn. Mer enn 50 000 sit-

ter varetekstfengslet for antatt tilknytning til Gülen-nettverket. Regjeringen har gjentatte ganger uttrykt bekymring for situasjonen, og tar situasjonen opp både direkte med tyrkiske myndigheter og i internasjonale organisasjoner som arbeider med menneskerettsspørsmål.

Unntakstilstanden ble opphevet i juli 2018. Det skaper forhåpninger om noen forbedringer i MR-situasjonen.

2.6 Den økonomiske og politiske utviklingen i Tyrkia

Tyrkia har i etterkrigstiden vært en del av det vestlige samarbeidet. Samarbeidet har imidlertid ikke alltid vært knirkefritt og til tider preget av tilbakeskritt og problemer. Tyrkia tok et konkret skritt mot vestlig samarbeid da de meldte seg inn i NATO i 1952. Likeså da landet åpnet medlemskapsforhandlinger med EU i 2005. Landet ligger på grensen mellom øst og vest og trekkes politisk i begge retninger. Tyrkia har en overveiende sunnimuslimsk befolkning og har lenge vært et sekulært demokrati i en region med mye uro.

Tyrkia står overfor en rekke sikkerhetsutfordringer. Innenfor landets grenser har det de siste årene vært åpne kamper mellom myndighetene og den kurdiske organisasjonen PKK. I juli 2016 ble det gjennomført et kuppforsøk. Konfliktene i nabolandene Irak og Syria, og kampen mot Isil har vært utfordrende.

Tyrkia var lenge den hurtigst voksende økonomien i OECD og landet er med i G20. Tyrkia er viktig i et energiperspektiv, både fordi det skjer storstilt utbygging av energiinfrastruktur i landet, men også på grunn av den strategiske beliggenheten. Tyrkia er et stort marked i utvikling. For Tyrkia er det europeiske markedet det viktigste.

Tyrkias økonomi har i de senere år slitt med høy inflasjon, arbeidsledighet og historisk svak lire. Etter at kuppforsøket i 2016 satte bremsen på økonomien, styrket den seg betydelig i 2017 takket være sterk finanspolitisk stimulans og gunstige eksterne forhold, men med stigende inflasjon som resultat og uten særlig reduksjon i den høye arbeidsledigheten. Utviklingen i 2018 var svært negativ, og sommeren 2018 falt liren dramatisk – også på grunn av Tyrkias bilaterale problemer med USA. Liren har falt kraftig mot euro og dollar, noe som har forverret inflasjonstendensene i den tyrkiske økonomien. IMF antar at inflasjonen vil forbli høy, samt at underskuddet i betalingsbalansen vil øke.

EU-medlemskap er fortsatt myndighetenes uttalte mål, selv om EU nå har lagt forhandlingene

både om medlemskap og en modernisering av tollunionen mellom EU og Tyrkia på is.

3 De viktigste forhandlingsresultatene

3.1 Generelt

EFTA-statene fikk gjennomslag for sentrale krav i forhandlingene og frihandelsavtalen ble ferdigstilt med et godt resultat på alle forhandlingsområder.

3.2 Avtalens fortale

I avtalens fortale bekrefter partene sine forpliktelser til prinsipper om demokrati, rettsstaten, menneskerettigheter og fundamentale friheter i samsvar med FN-pakten og FNs menneskerettighetserklæring. Partene bekrefter sine forpliktelser til økonomisk og sosial utvikling og arbeidstakeres fundamentale rettigheter, herunder prinsippene i ILOs konvensjoner som Tyrkia og EFTA-statene er part i. Partene anerkjenner samspillet mellom god forvaltningsskikk, bedriftenes samfunnsansvar og økonomisk utvikling, og bekrefter sin støtte til prinsippene om bedrifters samfunnsansvar i OECD og i FNs Global Compact. Partene bekrefter også sine intensjoner om å fremme åpenhet og å bekjempe og forebygge korrupsjon.

3.3 Industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter

Frihandelsavtalens bestemmelser om handel med industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter, er nedfelt i kapittel 2. Frihandelsavtalen fra 1991 innebar full frihandel for industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter. Disse konsesjonene videreføres under den nye frihandelsavtalen.

Avtalens bestemmelser om varehandel er oppdatert for å bringe den nærmere den multilaterale Generalavtalen om tolltariffer og handel av 1994 (GATT 1994).

3.4 Landbruksvarer

Bestemmelsene om bearbejdede landbruksvarer fremgår av kapittel 2. Frihandelsavtalen av 1991 innebar at EFTA-statene og Tyrkia ga de samme tollkonsesjonene som partene gir til EU. Dette systemet er videreført i den nye avtalen, og vedlegg III inneholder en oppdatert liste over tollkonsesjoner.

Basislandbruksvarer dekkes i separate landbruksavtaler inngått på bilateral basis, som utgjør en del av frihandelsområdet. For Norges del videreføres den gamle landbruksavtalen under den nye frihandelsavtalen.

3.5 Veterinære og plantesanitære tiltak (SPS)

Kapittel 2 inneholder en bestemmelse om SPS som fastslår at, med mindre annet er fastsatt i frihandelsavtalen, kommer WTOs avtale om veterinære og plantesanitære tiltak (SPS-avtalen) til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen. Partene skal utføre importkontroll uten unødig opphold. En part som vurderer at den andre avtaleparten har truffet tiltak som kan medføre handelshindringer kan be om konsultasjoner. Slike konsultasjoner skal finne sted uten unødig opphold etter at henvendelse om konsultasjoner er mottatt, særlig der saken gjelder bedervelige varer, som eksempelvis fisk og sjømat.

Etter forslag fra en part, skal partene i fellesskap gjennomgå bestemmelsen med sikte på å gi hverandre slik behandling som de har med EU.

3.6 Tekniske forskrifter

Kapittel 2 inneholder en bestemmelse om tekniske forskrifter hvor det fastslås at, med mindre annet er fastsatt i frihandelsavtalen, kommer WTOs avtale om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen) til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen. Partene skal utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling om tekniske handelshindre. Videre må partene konsultere når en part anser at en annen part har innført et tiltak som har eller kan medføre handelshindringer. Avtalen innebærer gjensidig godkjenning av samsvarturderinger.

3.7 Opprinnelsesregler og handelsfasilitering

Frihandelsavtalens bestemmelser om opprinnelsesreglene og tilhørende administrativt samarbeid er nedfelt i kapittel 2. Opprinnelsesreglene går ut på at det settes bestemte krav for at varene skal regnes som tyrkiske eller norske, slik at varer uten tilknytning til partene ikke får fordeler av de tollreduksjoner som frihandelsavtalen gir. Opprinnelsesreglene presiserer krav til produksjon eller bruk av innsatsmaterialer fra land som ikke hører til frihandelsområdet. Opprinnelses-

reglene i frihandelsavtalen reguleres av Konvensjon om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet (PEM-konvensjonen). Dette er samme avtale som regulerer handel i EØS-avtalen og innebærer at det er mulig å bruke innsatsfaktorer fra flere land uten å miste preferansene som gis i avtalen.

Frihandelsavtalens bestemmelse om handelsfasilitering er nedfelt i kapittel 2 og bygger på WTO-avtalen om handelsfasilitering med noen forbedringer, blant annet at flere av WTO-avtalens utviklingsklausuler blir bindende i handelen mellom EFTA-statene og Tyrkia.

3.8 Handel med tjenester

Frihandelsavtalen kapittel 3 inneholder bestemmelser om handel med tjenester. Bestemmelsene bygger på hovedprinsippene i WTOs avtale om handel med tjenester (GATS). Partene forplikter seg til å gi hverandre minst like gode vilkår som andre handelspartnere. Unntak gjelder der bedre behandling følger av andre frihandelsavtaleforpliktelser som partene har påtatt seg, eksempelvis EØS-avtalen for Norges del. Kapitlet om handel med tjenester har egne vedlegg om finansielle tjenester, telekommunikasjon, personbevegelser, anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner, turisme og reisetjenester, elektronisk handel, samproduksjon, internasjonal veitransport og logistikkjenester.

Frihandelsavtalens forpliktelser for handel med tjenester er langt bedre enn i WTO, både hva gjelder regelverk og markedsadgang. For Norges del var det særlig viktig å oppnå bedre betingelser for norsk eksport av energirelaterte tjenester, sjøforsikring og maritim transport.

3.9 Immaterialrett

Frihandelsavtalens bestemmelser om immaterialrettigheter er nedfelt i kapittel 4, og skal sikre effektivt vern for norske rettighetshavere til åndsverk, patent, varemerke, design og lignende. Tyrkia har et moderne lovverk på området og er tilsluttet Den europeiske patentkonvensjonen (EPC). Forhandlingsresultatet innebærer en bedre beskyttelse for immaterialrettigheter enn det som følger av WTOs avtale om immaterialrett (TRIPS). Bestemmelsen om patenter bygger på EPC. EFTAs modelltekst er lagt til grunn for avtalens bestemmelser om supplerende beskyttelsesertifikater for legemidler og plantefarmasøytiske produkter (SPC), og hjemler adgang til en ytterligere forlengelse av vernets lengde for legemidler som er prøvd ut til pediatrik bruk. Når det

gjelder beskyttelse av fortrolig informasjon (testdata) i søknader om markedsføringstillatelse for legemidler og plantevernmidler, gir avtalen seks års beskyttelse for testdata knyttet til legemidler og syv års beskyttelse for testdata knyttet til plantevernmidler. Beskyttelsen går ut på at andre ikke kan vise til slike testdata før beskyttelsestiden er utløpt. Vernetiden for design er minimum 25 år totalt.

Like viktig som et godt materielt vern for immaterielle rettigheter er å sikre effektiv håndheving av rettighetene. Avtalen inneholder bestemmelser om eksempelvis grensekontroll for å holde tilbake fra import eller eksport varer som innebærer et inngrep i en immaterialrettighet.

3.10 Konkurransse

Frihandelsavtalens bestemmelser om konkurranse er nedfelt i avtalens kapittel 6, og innebærer at partene påtar seg forpliktelse om å anvende sitt nasjonale konkurranseregelverk og hindre visse typer konkurransehindrende forretningspraksis.

3.11 Handel og bærekraftig utvikling

Avtalens bestemmelser om handel og bærekraftig utvikling fremgår av kapittel 7, der partene bekrefter ansvaret for å utvikle internasjonal handel på en måte som bidrar til målsettingen om bærekraftig utvikling.

Kapitlet gir blant annet bestemmelser om håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning og internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler. Videre bekrefter partene sine forpliktelser under miljøavtaler og i ILOs erklæringer og kjernekonvensjoner. Kapitlet åpner for ekspertkonsultasjoner og konsultasjoner i Blandet komité. Det gis også anledning til at spørsmål som ikke blir løst gjennom disse konsultasjonene kan tas videre til konsultasjoner og meglings under avtalens ordinære tvisteløsningsmekanisme.

3.12 Institusjonelle bestemmelser

Avtalens institusjonelle bestemmelser er nedfelt i kapittel 8, og innebærer at det opprettes en Blandet komité som blant annet skal administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen.

Blandet komité er sammensatt av representanter fra alle EFTA-statene og fra Tyrkia. Komiteen skal normalt møtes hvert annet år.

En av komiteens viktigste funksjoner er å treffe beslutninger om eventuelle endringer i avtalens vedlegg. Slike endringer vil normalt være av

teknisk art, for eksempel som følge av endringer i det WTO-regelverket som avtalen bygger på.

Komiteen skal også vurdere om det er behov for å utvide avtalen og kan anbefale at det skal innledes forhandlinger på områder som ikke er dekket av avtalen.

Blandet komité er konsultasjonsorgan i handelstvister under avtalen. Hittil har det ikke vært handelstvister under en EFTA-frihandelsavtale.

3.13 Tvisteløsning

Frihandelsavtalen fra 1991 inneholdt ikke regler om tvisteløsning og voldgift. Det er i den nye frihandelsavtalen lagt til bestemmelser om løsning av tvister om partenes rettigheter og forpliktelser etter avtalen, som fremgår av kapittel 9. Etter at tvistepartene har avholdt konsultasjoner er det åpnet for adgang til voldgift. Dersom den tapende part ikke gjennomfører voldgiftspanelets avgjørelse innen en nærmere angitt tidsfrist, er det adgang til å treffe mottiltak.

3.14 Avsluttende bestemmelser

Avtalens avsluttende bestemmelser regulerer endringer i avtalen, tiltredelser til avtalen, oppsigelse og opphør, avtalens ikrafttredelse samt depositar for avtalen.

4 Nærmere om de enkelte bestemmelsene i frihandelsavtalen

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia består av ti kapitler og 21 vedlegg (I–XXI). Vedleggene utgjør en integrert del av frihandelsavtalen.

4.1 Innledende bestemmelser

Avtalens fortale redegjør for hvem som er partene i avtalen og de forhold partene legger vekt på i gjennomføringen av frihandelsavtalen. EFTA-statene og Tyrkia ønsker å styrke båndene seg imellom ved å etablere tette og varige forbindelser mellom partene. Partene bekrefter sine forpliktelser til demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, bærekraftig utvikling (herunder miljø og arbeidstakerrettigheter), bedrifters samfunnsansvar, god offentlig styring og arbeid mot korrupsjon. Både når det gjelder arbeidstakerrettigheter, menneskerettigheter og bedrifters samfunnsansvar vises det til partenes internasjonale forpliktelser på disse områdene. Videre stadfester partene sin hensikt om å fremme og ytterligere styrke det

multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine rettigheter og forpliktelser under avtaleverket i Verdens handelsorganisasjon (WTO).

4.2 Generelle bestemmelser

4.2.1 *Artikkel 1.1 om formålet med frihandelsavtalen*

Artikkel 1.1 fastslår at partene til frihandelsavtalen oppretter et frihandelsområde i samsvar med bestemmelsene i denne avtalen, samt tilknyttede avtaler om landbruksvarer, basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier, respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, med siktemål om å bidra til velstand og en bærekraftig utvikling. Videre fastslås det at formålet med frihandelsavtalen er å liberalisere handel med varer og tjenester, forhindre og redusere tekniske handelshindringer og unødvendige veterinærkrav, sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av immaterialrett, utforske gjensidig åpning av markedet for offentlige anskaffelser, fremme konkurranse, utvikle internasjonal handel slik at det fremmer bærekraftig utvikling og sikre at dette formålet er integrert i handelssamkvemmet, styrke økonomisk samarbeid og bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

4.2.2 *Artikkel 1.2 om geografisk virkeområde*

Artikkel 1.2 fastslår avtalens geografiske virkeområde. Avtalen omfatter ikke Svalbard, med unntak for handel med varer.

4.2.3 *Artikkel 1.3 om handelssamkvem og økonomisk samkvem regulert av denne avtale*

Artikkel 1.3 fastslår at avtalen gjelder handel og økonomiske forhold mellom de enkelte EFTA-statene på den ene siden og Tyrkia på den andre, men ikke handelsrelasjonene mellom de enkelte EFTA-statene. Artikkelen fastslår videre at Sveits skal representere Liechtenstein i saker som er omfattet av traktaten av 29. mars 1923, som etablerer en tollunion mellom disse to statene.

4.2.4 *Artikkel 1.4 om forholdet til andre internasjonale avtaler*

Artikkel 1.4 bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser under WTO-avtalen og øvrige avtaler forhandlet under WTO, og andre internasjonale avtaler som partene er part i. Dersom en av par-

tene mener at opprettholdelsen eller opprettelsen av en tollunion, frihandelsområde, grensehandelsordning eller annen preferensiell avtale endrer handelsregimet som følger av frihandelsavtalen, kan denne parten be om konsultasjoner.

4.2.5 *Artikkel 1.5 om oppfyllelse av forpliktelser*

Artikkel 1.5 fastslår partenes plikt til å iverksette nødvendige tiltak for å oppfylle avtalens forpliktelser, og fastslår partenes plikt til å sikre at sine respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter, samt ikke-statlige organer i utøvelsen av delegert offentlig myndighet, overholder avtalens forpliktelser.

4.2.6 *Artikkel 1.6 om åpenhet*

Artikkel 1.6 omhandler åpenhet, og viser til at partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak som får generell anvendelse og partenes internasjonale avtaler som kan påvirke anvendelsen av avtalen. Partene forplikter seg til omgående å besvare spørsmål og ved forespørsel utlevere informasjon om slikt regelverk, med forbehold om informasjon som er fortrolig under partenes nasjonale lovverk.

4.3 Handel med varer

4.3.1 *Artikkel 2.1 om virkeområde*

Artikkel 2.1 viser til at kapitlet dekker handel med industrivarer, bearbeidede landbruksvarer samt fisk og marine produkter, som beskrevet i vedleggene II–IV.

4.3.2 *Artikkel 2.2 om handel med basislandbruksvarer*

Artikkel 2.2 viser til at Tyrkia og hver EFTA-stat har inngått avtaler om handel med basislandbruksvarer på bilateral basis og at disse avtalene er del av frihandelsområdet.

4.3.3 *Artikkel 2.3 om opprinnelsesregler og metoder for administrativt samarbeid*

Artikkel 2.3 viser til at bestemmelser om opprinnelsesregler reguleres i vedlegg I. I dette vedlegget fastslås det at opprinnelsesreglene skal reguleres av Konvensjonen om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet (PEM).

4.3.4 *Artikkel 2.4 om importavgifter*

Artikkel 2.4 omhandler eliminering av importtoll. Når avtalen trer i kraft skal partene eliminere all toll for opprinnelsesvarer som er dekket av artikkel 2.1. Videre kan ingen av partene introdusere nye tollsatser overfor hverandre.

4.3.5 *Artikkel 2.5 om eksportavgift*

Artikkel 2.5 omhandler eliminering av eksporttoll. Når avtalen trer i kraft skal partene eliminere all eksporttoll. Videre skal partene ikke introdusere nye eksportavgifter overfor hverandre.

4.3.6 *Artikkel 2.6 om fastsettelse av tollverdi*

Artikkel 2.6 fastslår at artikkel VII i GATT 1994 (beregning av tollverdi) og Del I i avtalen om gjennomføring av artikkel VII i GATT 1994 kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen.

4.3.7 *Artikkel 2.7 om kvantitative restriksjoner*

Artikkel 2.7 fastslår at første ledd av artikkel XI i GATT 1994 (kvantitative restriksjoner) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen. Dette innebærer at partene forplikter seg til å eliminere kvantitative restriksjoner.

4.3.8 *Artikkel 2.8 om gebyrer og formaliteter*

Artikkel 2.8 fastslår at artikkel VIII i GATT 1994 (gebyrer og formaliteter) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen.

4.3.9 *Artikkel 2.9 om intern beskatning og regulering*

Artikkel 2.10 fastslår at artikkel III i GATT 1994 (intern beskatning) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen.

4.3.10 *Artikkel 2.10 om betalinger*

Artikkel 2.10 fastslår at betalinger og overføringer mellom partene i handelen skal skje uten hindringer, med mindre annet er fastsatt i artikkel 2.22.

4.3.11 *Artikkel 2.11 om veterinære og plante-sanitære tiltak*

Artikkel 2.11 fastslår at, med mindre annet er fastsatt i frihandelsavtalen, kommer WTOs avtale om veterinære og plantesanitære tiltak (SPS-avtalen)

til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen. Artikkelen fastsetter at partene skal utveksle informasjon om kontaktpunkter. En part som mener at en annen avtalepart har truffet tiltak som kan medføre handelshindringer, kan be om konsultasjoner. Slike konsultasjoner skal finne sted uten unødig opphold, særlig der saken gjelder bedervelige varer. Dersom konsultasjonene finner sted utenfor Blandet komité, skal komiteen informeres. Konsultasjonene kan skje på enhver avtalt måte.

Etter forslag fra en part, skal partene i fellesskap gjennomgå artikkelen med sikte på å gi hverandre slik behandling som de gir EU.

4.3.12 *Artikkel 2.12 om tekniske forskrifter*

Artikkel 2.12 fastslår at, med mindre annet er fastsatt i frihandelsavtalen, kommer WTOs avtale om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen) til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen. Artikkelen fastslår partenes plikt til å konsultere når en part anser at en annen part har innført eller vurderer et tiltak som ikke er i tråd med TBT-avtalen. Videre skal partene utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling om tekniske handelshindre. Artikkelen viser videre til de forpliktelser som partene har påtatt seg om gjensidig godkjenning av samsvarsvurderinger i vedlegg V.

Vedlegg V innebærer at resultatene av samsvarsvurdering for en vare gjort av et samsvarsvurderingsorgan i Norge utpekt i henhold til EØS-regelverket, også aksepteres av Tyrkia. Norge skal tilsvarende akseptere resultatene av samsvarsvurderinger gjort av samsvarsvurderingsorganer i Tyrkia utpekt etter avtalen om tollunion mellom EU og Tyrkia.

4.3.13 *Artikkel 2.13 om handelsfasilitering*

Artikkel 2.13 viser de regler om handelsfasilitering som er fastsatt i vedlegg VI.

4.3.14 *Artikkel 2.14 om gjensidig administrativ bistand i tollsaker*

Artikkel 2.14 viser de regler om gjensidig bistand i tollsaker som er fastsatt i vedlegg VII.

4.3.15 *Artikkel 2.15 om underkomité for tollsaker*

Artikkel 2.15 fastslår at det opprettes en underkomité for tollsaker, med et mandat som følger av vedlegg VIII.

4.3.16 *Artikkel 2.16 om statlige handelsforetak*

Artikkel 2.16 stadfester at artikkel XVII i GATT 1994 (statlige handelsforetak) og avtalen om fortolkning av artikkel XVII i GATT 1994, kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen.

4.3.17 *Artikkel 2.17 om subsidier og utjevningstiltak*

Artikkel 2.17 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser om subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak. Før en part iverksetter undersøkelser, skal den skriftlig underrette den parten som kan bli gjenstand for undersøkelse og sette av 45 dager til konsultasjoner med sikte på å finne en omforent løsning.

4.3.18 *Artikkel 2.18 om antidumping*

Artikkel 2.18 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser om antidumpingtiltak skal reguleres av artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping, med mindre annet er bestemt i frihandelsavtalen. Videre at partene skal tilstrebe å ikke iverksette antidumpingprosedyrer mot hverandre i medhold av artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping. Dersom en part mottar søknad fra sin hjemmeindustri om å iverksette en undersøkelse, skal parten skriftlig notifisere parten som anklages for dumping før undersøkelser iverksettes. Dersom en part beslutter å pålegge antidumpingsavgifter oppfordres den til ikke å anvende hele dumpingmarginen som grunnlag for tiltaket, men kun en antidumpingavgift som er tilstrekkelig for å hindre skade på hjemmeindustrien.

4.3.19 *Artikkel 2.19 om globale beskyttelsestiltak*

Artikkel 2.19 stadfester at globale beskyttelsestiltak mellom partene skal reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Dersom en part starter undersøkelser om slike beskyttelsestiltak, skal den informere avtaleparter som er gjenstand for undersøkelsene og gi rimelig anledning til konsultasjoner.

4.3.20 *Artikkel 2.20 om generelle unntak*

Artikkel 2.20 fastslår at artikkel XX i GATT 1994 (generelle unntak) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen.

4.3.21 *Artikkel 2.21 om sikkerhetsunntak*

Artikkel 2.21 fastslår artikkel XXI i GATT 1994 (sikkerhetsunntak) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen.

4.3.22 *Artikkel 2.22 om betalingsbalansen*

Artikkel 2.22 fastslår at dersom en part har alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen eller det er umiddelbar fare for at slike vanskeligheter skal oppstå, tillates det at denne i tråd med vilkårene i GATT 1994 kan iverksette handelsbegrensninger. Slike tiltak skal være tidsbegrensede og ikke-diskriminerende, og ikke være mer omfattende enn nødvendige.

4.4 **Handel med tjenester**

4.4.1 *Artikkel 3.1 om virkeområde og dekningsomfang*

Artikkel 3.1 fastslår at kapitlet gjelder partenes tiltak som påvirker handel med tjenester. Artikkelen definerer at parter i dette kapitlet inkluderer sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter, samt ikke-statlige organer i utøvelsen av myndighet delegert til dem av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter. Artikkelen fastslår videre at kapitlet ikke skaper forpliktelser for partene med hensyn til lufttransporttjenester utover hva som følger av avsnitt 3 i GATS-vedlegget om lufttransporttjenester, samt at definisjoner i avsnitt 6 i GATS-vedlegget innlemmes i og gjøres til en del avtalen.

Artikkelen slår videre fast at artiklene om bestevilkårsbehandling (MFN), markedsadgang og nasjonal behandling ikke får virkning for lovgivning som regulerer offentlige anskaffelser av tjenester.

4.4.2 *Artikkel 3.2 om definisjoner*

Artikkel 3.2 definerer en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

4.4.3 *Artikkel 3.3 om bestevilkårsbehandling*

Artikkel 3.3 forplikter partene, med unntak gitt i listen over unntak fra bestevilkårsbehandling (MFN) i vedlegg IX, til å gi hverandres tjenester og tjenestetilbydere minst like gode vilkår som gis tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere fra land som ikke er part i avtalen. Dette gjelder ikke vil-

kår gitt av en part på grunnlag av andre frihandelsavtaler som er notifisert i henhold til GATS artikkel V (økonomisk integrasjon) eller artikkel V *bis* (arbeidsmarkedsintegrasjonsavtaler). Men ved inngåelse av en ny slik avtale med en tredje part, skal den part som har inngått avtalen gi den andre part anledning til å forhandle om å inkorporere tilsvarende forpliktelser i frihandelsavtalen. Artikkelen fastslår videre at partenes plikter og rettigheter når det gjelder fordeler som gis til naboland, reguleres av avsnitt 3 av artikkel II i GATS, og innlemmer og gjør denne til en del av kapitlet.

4.4.4 *Artikkel 3.4 om markedsadgang*

Artikkel 3.4 forplikter partene til å tilby hverandres tjenester og tjenesteytere markedsadgang i tråd med vedlegg XII.

4.4.5 *Artikkel 3.5 om nasjonal behandling*

Artikkel 3.5 forplikter partene til å tilby hverandres tjenester og tjenesteytere nasjonal behandling i tråd med vedlegg XII.

4.4.6 *Artikkel 3.6 om tilleggsforpliktelser*

Artikkel 3.6 fastslår at partene kan forhandle om tilleggsforpliktelser som verken er markedsadgang eller nasjonal behandling. Også slike tilleggsforpliktelser skal føres inn i vedlegg XII.

4.4.7 *Artikkel 3.7 om innenlandsk regulering*

Artikkel 3.7 fastslår at myndighetstiltak som påvirker handel med tjenester skal forvaltes på en rimelig, objektiv og upartisk måte. Artikkelen pålegger partene at kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisenskrav skal være basert på objektive og transparente kriterier.

4.4.8 *Artikkel 3.8 om godkjenning*

Artikkel 3.8 forplikter parter som gjennom avtale eller på eget initiativ innrømmer godkjenning av utdanning, krav eller kvalifikasjoner med stater som ikke er part i avtalen, å gi partene til frihandelsavtalen anledning til å forhandle tilsvarende ordninger. Enhver slik avtale eller godkjennelse skal være i samsvar med WTO-avtalen, derunder GATS artikkel VII avsnitt 3.

4.4.9 *Artikkel 3.9 om bevegelighet for fysiske personer*

Artikkel 3.9 gjelder tiltak for personer som er en av partenes tjenestetilbydere og som er ansatt hos en tjenestetilbyder for å kunne tilby tjenesten. Artikkelen slår fast at personer som er omfattet av spesifikke forpliktelser skal gis adgang til å tilby tjenester i henhold til disse forpliktelsene. Artikkelen slår videre fast at kapitlet ikke gjelder tiltak angående personers adgang til å søke arbeid eller statsborgerskap, bosetting eller oppholdstillatelse på permanent basis.

4.4.10 *Artikkel 3.10 om åpenhet*

Artikkel 3.10 pålegger partene å publisere alle relevante tiltak som får generell anvendelse som angår eller påvirker kapitlets virkemåte, inkludert internasjonale avtaler som angår eller påvirker handel med tjenester.

4.4.11 *Artikkel 3.11 om monopoler og tjenesteytere som har enerett*

Artikkel 3.11 pålegger partene å sikre at en tjenesteyter som har monopol ikke handler i strid med partenes forpliktelser om bestevilkårsbehandling og forpliktelsene som følger av vedlegg XII. Artikkelen pålegger partene å sikre at en monopolist som skal tilby en tjeneste utenfor monopolmarkedet, ikke misbruker sin posisjon som monopolist på en måte som er i strid med partenes forpliktelser i vedlegg XII.

4.4.12 *Artikkel 3.12 om forretningsmetoder*

Artikkel 3.12 bekrefter at det kan finnes andre former for forretningssskikk enn de som omtales i artikkel 3.11, som kan hindre konkurranse. Partene forplikter seg til å godta konsultasjoner med sikte på å fjerne uønskede former for konkurransehindrende forretningssskikk.

4.4.13 *Artikkel 3.13 om betalinger og overføringer*

Artikkel 3.13 fastslår at med unntak for de omstendigheter som er nevnt i artikkel 3.14, skal en part ikke legge restriksjoner på internasjonale overføringer og betalinger for løpende transaksjoner med en annen part. Ingenting i dette kapitlet skal innvirke på partenes rettigheter og plikter under avtalen som regulerer det Internasjonale pengefondet (IMF).

4.4.14 *Artikkel 3.14 om restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen*

Artikkel 3.14 pålegger partene å etterstrebe å unngå innføring av restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen. Dette gjelder ikke restriksjoner gjennomført eller videreført i medhold av GATS artikkel XII. Parter skal notiseres ved restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen.

4.4.15 *Artikkel 3.15 om subsidier*

Artikkel 3.15 fastslår at dersom en av partene mener seg negativt påvirket av subsidie i en annen part, kan den anmode om konsultasjoner. Partene skal vurdere bestemmelser som det oppnås enighet om under artikkel XV i GATS med tanke på å innta disse i kapitlet.

4.4.16 *Artikkel 3.16 om generelle unntak*

Artikkel 3.16 stadfester at kapitlet ikke forhindrer parter fra å treffe nødvendige tiltak til beskyttelse av offentlig moral og menneskers, dyrs og planter liv og helse, samt gjennomføring av regelverk som er i overensstemmelse med kapitlet og skatteregelverk.

4.4.17 *Artikkel 3.17 om sikkerhetsunntak*

Artikkel 3.17 stadfester at ingenting i kapitlet skal innebære at en part må gi informasjon som vil være i strid med sine sikkerhetsinteresser, hindre en part i å treffe nødvendige tiltak for å beskytte sikkerhetsinteresser eller tiltak i henhold til partens forpliktelser under FN.

4.4.18 *Artikkel 3.18 om bindingslister over spesifikke forpliktelser*

Artikkel 3.18 fastslår at hver parts spesifikke forpliktelser etter artikkel 3.4 (markedsadgang), 3.5 (nasjonal behandling) og 3.6 (tilleggsforpliktelser), fremgår av vedlegg XII (bindingsliste).

4.4.19 *Artikkel 3.19 om endring av bindingslister*

Artikkel 3.19 fastslår at partene etter en parts skriftlige forespørsel innen tre måneder skal holde konsultasjoner for vurdering av endringer eller tilbaketrekking av en spesifikk forpliktelse med sikte på å oppnå et generelt nivå på forpliktelsene som er minst like godt som det var før konsultasjonene. Artikkelen fastslår videre at artikkel 8.1 (Blandet komité) og artikkel 10.1

(Endringer) får anvendelse på endring av bindingslister.

4.4.20 *Artikkel 3.20 om gjennomgang*

Artikkel 3.20 forplikter partene til jevnlig å gjennomgå sine bindingslister og lister over unntak fra bestevilkårsbehandling (MFN) med sikte på ytterligere liberalisering av handelen med tjenester mellom partene. Den første gjennomgangen skal finne sted senest innen fem år etter avtalens ikrafttredelse.

4.4.21 *Artikkel 3.21 om vedlegg*

Artikkel 3.21 fastslår at vedleggene IX (unntak fra bestevilkårsbehandling), X (anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner), XI (personbevegelser), XII (konsesjonslister), XIII (elektronisk handel), XIV (telekommunikasjonstjenester), XV (samproduksjon), XVI (finansielle tjenester), XVII (helse-tjenester – bilateralt vedlegg mellom Sveits og Tyrkia), XVIII (turisme- og reisetjenester), XIX (internasjonal veitransport og logistikk-tjenester) utgjør en integrert del av dette kapitlet.

4.5 Vern av immaterialrett

4.5.1 *Artikkel 4 om immaterialrettslig vern*

Artikkel 4 forplikter partene til effektiv og ikke-diskriminerende beskyttelse og håndheving av immaterialrett i samsvar med artikkelen selv, vedlegg XX og de internasjonale avtaler som det er vist til i vedlegget. Det er presisert at dette gjelder både nasjonal behandling og bestevilkårsbehandling (MFN), med de unntak som WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (TRIPS) åpner for. Bestemmelsene i vedlegg XX fastsetter det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige typer immaterialrett. Partene er enige om, på oppfordring fra en part i Blandet komité, å vurdere muligheten for å videreutvikle partenes forpliktelser i dette kapitlet og vedlegg XX.

4.6 Offentlige anskaffelser

4.6.1 *Artikkel 5 om offentlige anskaffelser*

Artikkel 5 fastslår at partene skal styrke hverandres forståelse av sine respektive regelverk om offentlige anskaffelser. Videre skal partene offentliggjøre sitt regelverk for offentlige anskaffelser og gjøre tilgjengelig administrative beslutninger

og internasjonale avtaler som kan påvirke deres markedet for offentlige anskaffelser.

Partene skal gjennomgå artikkelen om offentlige anskaffelser i Blandet komité innen tre år etter at frihandelsavtalen trer i kraft, i lys av utvikling i internasjonale relasjoner, eksempelvis i WTO og i andre frihandelsavtaler, vurdere mulighetene for å styrke samarbeidet under frihandelsavtalen.

4.7 Konkurransen

4.7.1 Artikkel 6.1 om konkurranseregler for foretak

Artikkel 6.1 fastslår at konkurransebegrensende adferd vil være uforenlig med avtalens funksjon i den utstrekning den kan påvirke handelen mellom avtalepartene. Konkurransbegrensende adferd defineres som (a) avtaler mellom foretak, alle beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og alle former for samordnet praksis mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller redusere konkurransen, (b) utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling som forhindrer eller begrenser konkurranse og (c) selskaps sammenslutninger som regnes som konkurransebegrensende i henhold til nasjonale reguleringer. Med foretak regnes også offentlige foretak og foretak som av partene er gitt særlige eller eksklusive rettigheter, med mindre konkurranse forhindrer deres utførelse av de offentlige oppgavene de er tillagt.

Artikkelen understreker at bestemmelsene i kapitlet ikke pålegger noen direkte forpliktelser for foretak.

4.7.2 Artikkel 6.2 om samarbeid og konsultasjoner

Artikkel 6.2 bekrefter at partene vektlegger samarbeid og koordinering mellom sine respektive konkurransemyndigheter for å styrke gjennomføringen av konkurranselovgivning og formålene i frihandelsavtalen. Artikkelen fastslår videre at partene skal samarbeide om å hindre konkurransebegrensende adferd i strid med denne avtale, med mål om å eliminere de uheldige effektene for handel. Samarbeid kan inkludere informasjonsutveksling. Ingen part pålegges å utgi informasjon som er konfidensiell i henhold sin nasjonale lovgivning.

Dersom en part vurderer at en gitt praksis påvirker handel pga. forhold nevnt i artikkel 6.1,

kan den be om konsultasjoner i Blandet komité. Dersom parten saken gjelder ikke får avslutning på forholdet innen den fristen Blandet komité setter eller etter 60 dager etter saken ble fremmet for Blandet komité, kan den klagende part treffe nødvendige tiltak for å håndtere problemene som praksisen har skapt. Med unntak av det som er bestemt om konsultasjoner, har partene ikke anledning til å prøve saker regulert i konkurransekapitlet under frihandelsavtalens kapittel 9 (tvisteløsning).

4.8 Handel og bærekraftig utvikling

4.8.1 Artikkel 7.1 om kontekst og formål

Artikkel 7.1 stadfester kapitlets kontekst og formål. Artikkelen viser til sentrale, internasjonale erklæringer med generelle prinsipper for miljø, sosiale rettigheter og arbeidstakerrettigheter. Den bekrefter videre sammenhengen mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern. Artikkelen forplikter partene til å fremme internasjonal handel på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

4.8.2 Artikkel 7.2 om virkeområde

Artikkel 7.2 fastslår at kapitlet gjelder for tiltak avtalepartene opprettholder eller innfører som berører handels- og investeringsaspekter av miljø- og arbeidslivsspørsmål. Referansen til arbeid i kapitlet inkluderer temaer berørt i ILOs agenda for anstendig arbeid.

4.8.3 Artikkel 7.3 om rett til regulering og vernenivå

Artikkel 7.3 viser til partenes rett til å fastsette sitt beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsliv. Videre bindes partene til å søke å sikre at deres lovgivning, politikk og praksis bidrar til og oppmuntrer til et høyt beskyttelsesnivå i overensstemmelse med standarder, prinsipper og avtaler referert til i artikkel 7.5 og 7.6, og til å etterstrebe et ytterligere forbedret beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsstandarder. Partene anerkjenner også viktigheten av å legge vitenskapelig, teknisk og annen informasjon og relevante internasjonale standarder og retningslinjer til grunn for sitt arbeid med miljø og arbeidstakerrettigheter som innvirker på handel og investeringer.

4.8.4 *Artikkel 7.4 om opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, forskrifter og standarder*

Artikkel 7.4 forplikter partene til å håndheve sin lovgivning innen miljø og arbeidsliv og til ikke å redusere nivået på sin miljø- og arbeidstakerbeskyttelse, med det formål om å oppmuntre til handel eller investeringer fra en annen part eller for å oppnå konkurransefortrinn for produsenter som opererer i partenes territorium, eller unnlate å anvende eller å gi unntak fra relevant lovgivning for å oppnå samme effekt.

4.8.5 *Artikkel 7.5 om internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler*

Artikkel 7.5 stadfester at partene bekrefter sine forpliktelser til effektivt å fremme og etterleve multilaterale avtaler og konvensjoner om arbeidsstandarder og arbeidstakerrettigheter som følger av ILO-medlemskap. Artikkelen stadfester at brudd eller anvendelse av grunnleggende prinsipper og rettigheter for arbeidsliv ikke er legitime komparative fortrinn.

4.8.6 *Artikkel 7.6 om multilaterale miljøavtaler og miljøprinsipper*

Artikkel 7.6 stadfester at partene bekrefter sin forpliktelse til effektivt å gjennomføre og etterleve multilaterale miljøavtaler og konvensjoner som de er en avtalepart i, samt sin etterlevelse av prinsipper som det refereres til i artikkel 7.1.

4.8.7 *Artikkel 7.7 om fremme av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling*

Artikkel 7.7 fastslår at partene vil etterstrebe å legge til rette for investeringer og fremme handel med varer og tjenester som bidrar til bærekraftig utvikling. Artikkelen fastslår videre partenes enighet om å utveksle synspunkter og vurdere samarbeid på området, herunder oppfordre til samarbeid mellom foretak.

4.8.8 *Artikkel 7.8 om samarbeid i internasjonale fora*

Artikkel 7.8 fastslår at partene skal etterstrebe å styrke samarbeid hva gjelder handel og bærekraftig utvikling i relevante internasjonale fora der de deltar.

4.8.9 *Artikkel 7.9 om gjennomføring og konsultasjoner*

Artikkel 7.9 fastslår at partene skal opprette kontaktpunkter og at partene gjennom disse kontaktpunktene kan be om konsultasjoner i Blandet komité om spørsmål knyttet til dette kapitlet. Artikkelen fastslår videre at kapitlet om tvisteløsning ikke gjøres gjeldende for dette kapitlet.

4.8.10 *Artikkel 7.10 om gjennomgang*

Artikkel 7.10 fastslår at partene gjennom Blandet komité jevnlig skal gjennomgå fremdrift i oppnåelsen av målsettingene i kapitlet og vurdere relevant internasjonal utvikling for å identifisere ytterligere områder der samarbeid kan fremme kapitlets målsettinger.

4.9 **Institusjonelle bestemmelser**

4.9.1 *Artikkel 8.1 om Den blandede komité*

Artikkel 8.1 etablerer Blandet komité, bestående av representanter fra alle partene. Blandet komité har til oppgave å administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen. Beslutninger fattes ved konsensus. Komiteen bestemmer sine egne prosedyreregler og kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den anser som nødvendige for å bistå med å gjennomføre de pålagte oppgaver. Komiteen skal møtes ved behov, men normalt hvert annet år. Komiteen kan også møtes ekstraordinært når en avtalepart ber om det. Den kan vedta å endre nærmere angitte vedlegg og tillegg til avtalen.

4.9.2 *Artikkel 8.2 om kontaktpunkter*

Artikkel 8.2 nedfeller at Økonomiministeriet skal være kontaktpunkt for Tyrkia og at EFTA-sekretariatet skal være kontaktpunkt for EFTA-statene.

4.10 **Tvisteløsning**

4.10.1 *Artikkel 9.1 om virkeområde og dekningsomfang*

Artikkel 9.1 fastslår at dette kapitlet skal gjelde for løsning av alle tvister mellom partene om tolkningen og anvendelsen av avtalen. Artikkelen fastslår videre at i tvister som oppstår både under denne avtalen og WTO-avtalen, så kan klager velge hvilket forum tvisten skal løses i. Samme sak kan ikke bringes inn for tvisteløsning i begge fora.

4.10.2 *Artikkel 9.2 om velvillig mellomkomst, forlik og megling*

Artikkel 9.2 fastslår at partene ved enighet kan benytte vennskapelig mellomkomst, forlik og megling. Disse prosedyrene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter under videre tvisteløsningsprosedyrer.

4.10.3 *Artikkel 9.3 om konsultasjoner*

Artikkel 9.3 etablerer prosedyrer for konsultasjoner mellom partene. Artikkelen fastslår at partene skal etterstrebe enighet om tolkningen og anvendelsen av frihandelsavtalen, samt at partene gjennom samarbeid og konsultasjoner skal gjøre alt de kan for å nå frem til en gjensidig tilfredsstillende løsning på spørsmål som oppstår. En part kan skriftlig anmode om konsultasjoner dersom den anser et tiltak for å være uforenlig med avtalen. De øvrige partene skal motta en skriftlig notifikasjon.

Konsultasjoner skal finne sted i Blandet komité, med mindre partene blir enige om noe annet. Konsultasjoner skal begynne innen 30 dager fra konsultasjonsanmodningen blir mottatt, men for hastesaker settes en kortere frist på 15 dager. Dersom konsultasjoner ikke er avholdt innen disse tidsfristene eller dersom den part som mottok konsultasjonsanmodningen ikke har svart innen ti dager, kan den part som anmodet om konsultasjoner anmode om opprettelsen av et voldgiftspanel i henhold til art. 9.4. Partene i tvisten har plikt til å fremlegge tilstrekkelig informasjon for å få saken fullstendig belyst. Konsultasjonene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter i videre tvisteløsningsprosedyrer. De øvrige partene skal informeres om en eventuell gjensidig tilfredsstillende løsning.

4.10.4 *Artikkel 9.4 om opprettelse av et voldgiftspanel*

Artikkel 9.4 fastslår at den klagende part kan be om at det opprettes et voldgiftspanel dersom tvisten ikke er løst gjennom konsultasjoner innen 60 dager, eller 30 dager for hastesaker. Anmodningen om voldgift skal være skriftlig, og identifisere tiltaket det gjelder samt gi en kort oversikt over det rettslige og faktiske grunnlaget for klagen. De øvrige avtalepartene skal motta en kopi av anmodningen slik at de kan bestemme hvorvidt de ønsker å delta i voldgiftsprosessen.

Voldgiftpanelet skal bestå av tre medlemmer. Partene oppnevner ett medlem hver. De to medlemmene oppnevner det tredje medlemmet innen 30 dager etter at innklagede part har oppnevnt sitt medlem. Partene skal deretter godkjenne det tredje medlemmet til voldgiftpanelet innen syv dager etter oppnevningen. Det tredje medlemmet opptrer som voldgiftspanelet's talsmann dersom vedkommende blir godkjent. Dersom partene til saken ikke lykkes med oppnevning av medlemmer til voldgiftspanelet, kan en part i saken be generalsekretæren til Den faste voldgiftsdomstolen i Haag utnevne de medlemmer som mangler.

Artikkelen fastsetter videre prosedyrene for tilfeller der det reises spørsmål til panelets upartiskhet og tilfeller der generalsekretæren er borger i en av statene til voldgiftssaken.

Artikkelen gir en avtalepart som ikke er part i tvistesaken rett til å inngi skriftlige og muntlige innlegg til voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg fra partene og delta på høringer.

4.10.5 *Artikkel 9.5 om voldgiftspanelet's forhandlinger*

Artikkel 9.5 fastslår prosedyrene for voldgiftspanelet. Med mindre partene i tvisteløsnings-saken blir enige om noe annet, eller annet er bestemt i avtalen, skal tvisteløsningspanelet's prosedyrer reguleres av Den faste voldgiftsdomstolen i Haags voldgiftsregler fra 2012, med de nødvendige endringer. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Høringene for voldgiftspanelet er lukkede for allmennheten, med mindre partene blir enige om noe annet. Voldgiftspanelet skal fatte sine beslutninger ved flertallsvedtak.

4.10.6 *Artikkel 9.6 om utsettelse av voldgiftspanelet's forhandlinger*

Artikkel 9.6 fastsetter regler for utsettelse og avslutning av en tvistesak for et voldgiftspanel.

4.10.7 *Artikkel 9.7 om voldgiftspanelet's rapporter*

Artikkel 9.7 fastslår at voldgiftspanelet skal levere to rapporter, en innledende rapport som tvistepartene gis adgang til å kommentere og en endelig rapport, og angir tidsfrister for fremleggelsen av disse. Etter å ha blitt oversendt partene til tvisten skal den endelige rapporten offentliggjøres, med mindre partene blir enige om noe annet. Enhver kjennelse som panelet kommer frem til under dette kapitlet er endelig og bindende for partene.

4.10.8 *Artikkel 9.8 om gjennomføring av panelets sluttrapport*

Artikkel 9.8 beskriver kravene til gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelse. Artikkelen sier videre at uenighet om gjennomføringen av voldgiftspanelets avgjørelse skal avgjøres av det samme voldgiftspanelet før kompensasjon kan etterspørres eller mottiltak igangsettes.

4.10.9 *Artikkel 9.9 om kompensasjon og oppheving av fordeler*

Artikkel 9.9 fastsetter regler for det tilfelle at den innklagede part ikke gjennomfører voldgiftspanelets avgjørelse, herunder konsultasjoner hvor partene kan bli enige om kompensasjon. Dersom det har blitt anmodet om slike konsultasjoner og slik enighet ikke oppnås kan visse ensidige mottiltak iverksettes på nærmere vilkår.

Voldgiftspanelet skal ved forespørsel avgjøre spørsmål om mottiltakene er i tråd med avtalens bestemmelser samt spørsmål om korrekt gjennomføring av avgjørelsen etter at mottiltak er iverksatt.

4.10.10 *Artikkel 9.10 om øvrige bestemmelser*

Artikkel 9.10 fastslår at voldgiftspanelet det refereres til i artikkel 9.8. og 9.9 skal bestå av de samme medlemmene som utstedte den endelige rapporten, der dette er mulig. Det fastsettes også ytterligere regler for hvordan panelet skal forholde seg til tidsfristene angitt i tvisteløsningskapitlet.

4.11 **Avsluttende bestemmelser**

4.11.1 *Artikkel 10.1 om endringer*

Artikkel 10.1 fastslår at partene kan fremme forslag om endringer av avtalen til Blandet komité, som kommer med anbefalinger av avtaleendringer for ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning hos partene. Endringene trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at Tyrkia og minst én av EFTA-statene har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumenter.

4.11.2 *Artikkel 10.2 om vedlegg og tillegg*

Artikkel 10.2 fastslår at vedleggene til avtalen og deres vedlegg og tillegg er en integrert del av avtalen.

4.11.3 *Artikkel 10.3 om tiltredelse*

Artikkel 10.3 åpner for at enhver stat som blir medlem av EFTA kan tiltre avtalen på vilkår besluttet mellom den tiltredende staten og partene i frihandelsavtalen, forutsatt at Blandet komité godtar statens tiltredelse.

4.11.4 *Artikkel 10.4 om oppsigelse og opphør*

Artikkel 10.4 gir partene anledning til å si opp avtalen med seks måneders varsel. Avtalen opphører dersom Tyrkia eller alle EFTA-statene sier opp avtalen.

4.11.5 *Artikkel 10.5 om ikrafttredelse*

Artikkel 10.5 fastslår at avtalen skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i overensstemmelse med partenes respektive rettslige krav. Avtalen trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at Tyrkia og minst én EFTA-stat har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumenter. For den enkelte EFTA-stat trer avtalen i kraft på den første dagen i den tredje måneden etter at denne har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrument. Det gis adgang til midlertidig anvendelse av avtalen.

Fra ikrafttredelse mellom en EFTA-stat og Tyrkia vil denne avtalen erstatte Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia undertegnet 10. desember 1991 mellom de parter avtalen trer i kraft for.

4.11.6 *Artikkel 10.6 om depositar*

Artikkel 10.6 fastslår at Norge skal være depositar for avtalen.

4.12 **Vedleggene til frihandelsavtalen**

Avtalen inneholder 21 vedlegg (vedlegg I–XXI) som er en integrert del av frihandelsavtalen.

Vedlegg I inneholder opprinnelsesreglene.

Vedlegg II inneholder liste over varer som ikke er inkludert i frihandelsavtalen.

Vedlegg III inneholder liste over bearbejdede jordbruksvarer.

Vedlegg IV inneholder liste over fisk og marine produkter.

Vedlegg V omhandler gjensidig godkjenning av samsvarsvurderinger av utpekte kontrollorgan.

Vedlegg VI omhandler partenes forpliktelser når det gjelder handelsfasilitering.

Vedlegg VII omhandler bestemmelser om tollsamarbeid.

Vedlegg VIII omhandler mandatet til underkomiteen for varer.

Vedlegg IX inneholder unntak fra MFN-forpliktelser på tjenester.

Vedlegg X inneholder bestemmelser om anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner.

Vedlegg XI inneholder bestemmelser om personbevegelser.

Vedlegg XII inneholder konsesjonslister for tjenester.

Vedlegg XIII inneholder bestemmelser om elektronisk handel.

Vedlegg XIV inneholder bestemmelser om telekommunikasjonstjenester.

Vedlegg XV inneholder bestemmelser om samproduksjon.

Vedlegg XVI inneholder bestemmelser om finansielle tjenester.

Vedlegg XVII inneholder bestemmelser om helsetjenester som gjelder bilateralt mellom Sveits og Tyrkia.

Vedlegg XVIII inneholder bestemmelser om turisme- og reisetjenester.

Vedlegg XIX inneholder bestemmelser om internasjonal veitransport og logistikkjenester.

Vedlegg XX inneholder bestemmelser om immaterielle rettigheter.

Vedlegg XXI inneholder prosedyreregler for Blandet komité.

5 Gjennomføring i norsk rett

I Prop. 1 LS (2017–2018) Skatter, avgifter og toll 2018 gis Finansdepartementet fullmakt til å iverksette tollreduksjoner og andre tollmessige forhold som følger av frihandelsavtaler fremforhandlet med en annen stat for budsjettperioden 2018. Frihandelsavtalen med Tyrkia vil bli gjennomført ved endringer i tolltariffen. De nødvendige endringer vil også bli gjennomført i Tolldirektoratets forskrift av 17. desember 2008 nr. 1502 til lov om toll og vareførsel (tollforskriften).

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia vil legge til rette for økt handel og invest-

ringer mellom Norge og Tyrkia. Videreføring av den bilaterale Landbruksprotokollen mellom Norge og Tyrkia vil legge til rette for videreføring av betingelsene for import av ubearbeidede landbruksvarer fra Tyrkia til Norge under harmoniserte opprinnelsesregler.

Det vil ikke bli ikke provenytnap som følge av tollkonsesjonene i frihandelsavtalen, fordi avtalen ikke medfører nevneverdige reduksjoner i tollsatser mellom Tyrkia og Norge sammenlignet med den tidligere frihandelsavtalen av 1991. Frihandelsavtalen har heller ikke andre budsjettmessige konsekvenser for Norge. De vanlige oppgaver i forbindelse med toll- og opprinnelsesrelaterte oppgaver og forberedelser til og gjennomføring av møter i Blandet komité og i underkomiteer, og da særlig Underkomiteen for tollsaker, er omtrent de samme som i den tidligere frihandelsavtalen fra 1991.

Frihandelsavtalen vil få positive konsekvenser for norske eksportører av varer idet den sørger for enklere tollprosedyrer og mer forutsigbare vilkår med hensyn til tekniske handelshindre og mattrygghetskrav.

Frihandelsavtalen gir bedre og mer forutsigbare vilkår for handelen med tjenester. Tyrkia har påtatt seg langt mer omfattende forpliktelser på dette området enn i WTO, og reduserer risikoen for at norske bedrifter blir diskriminert i Tyrkia, og for at norske tjenesteytere får dårligere behandling enn tjenesteytere fra andre land.

Avtalen krever ikke lovendring. Da frihandelsavtalen med tilhørende vedlegg må anses å være av særlig stor viktighet, er Stortingets samtykke til ratifikasjon nødvendig i medhold av Grunnlovens § 26, annet ledd.

7 Konklusjon og tilrådning

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia vil bidra til økt handel og verdiskaping.

Frihandelsavtalen er forelagt samtlige departementer som alle anbefaler at ratifikasjon finner sted. Nærings- og fiskeridepartementet tilrår at frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia ratifiseres. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018, i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag
til vedtak om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018

I

Stortinget samtykker i ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Tyrkia av 25. juni 2018.

Vedlegg 1**Free Trade Agreement
between the EFTA States
and Turkey***PREAMBLE*

Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation, on the one hand (EFTA States),

and

the Republic of Turkey, on the other hand (Turkey),

hereinafter each individually referred to as a «Party» or collectively as the «Parties»,

RECOGNISING the common wish to strengthen the links between the EFTA States and Turkey by establishing close and lasting relations;

REAFFIRMING their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms in accordance with international law, including the United Nations (UN) Charter and the Universal Declaration of Human Rights;

REAFFIRMING their commitment to pursue the objective of sustainable development and recognising the importance of coherence and mutual supportiveness of trade, environment and labour policies in this respect;

RECALLING their rights and obligations under multilateral environmental agreements to which they are party, and the respect for the fundamental principles and rights at work, including the principles set out in the relevant International Labour Organisation (ILO) Conventions to which they are party;

AIMING to raise living standards and ensure high levels of protection of health and safety and of the environment, promote economic growth and stability, create new employment opportunities and improve the general welfare and, to this end, reaffirming their commitment to promoting trade liberalisation;

DESIRING to create favourable conditions for the development and diversification of trade between the Parties and for the promotion of commercial and economic cooperation in areas of

**Frihandelsavtale mellom
EFTA-statene og Tyrkia***FORTALE*

Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det sveitsiske edsforbund (heretter kalt «EFTA-statene») på den ene siden

og

Republikken Tyrkia (heretter kalt «Tyrkia») på den andre siden,

hver enkelt stat heretter kalt «part» eller samlet kalt «partene»,

SOM ERKJENNER at det er et felles ønske å styrke båndene mellom EFTA-statene og Tyrkia ved å etablere nære og varige forbindelser,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER sin oppslutning om demokratiet, rettsstaten, menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, slik de er nedfelt blant annet i De forente nasjoners (FN) pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER at de forplikter seg til å søke å nå målet om en bærekraftig utvikling, og som i den forbindelse er oppmerksom på betydningen av en samstemt og gjensidig støttende handels-, miljø- og arbeidslivspolitik, og

SOM MINNER OM sine rettigheter og forpliktelser i henhold til multilaterale miljøavtaler de er part i, og om respekt for grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen, herunder prinsippene fastsatt i relevante konvensjoner fra Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) som de er part i,

SOM HAR SOM MÅL å heve levestandarden og sikre et godt vern av helse, miljø og sikkerhet, å fremme økonomisk vekst og stabilitet, å skape nye arbeidsplasser og å heve den allmenne velferden, og som for dette formål på nytt bekrefter sin forpliktelse til å fremme en liberalisering av handelen,

SOM ØNSKER å skape gunstige vilkår for å utvikle og diversifisere handelen mellom partene og for å fremme handelsmessig og økonomisk samarbeid på områder av felles interesse på

common interest on the basis of equality, mutual benefit, non-discrimination and international law;

RECOGNISING the importance of trade facilitation in promoting efficient and transparent procedures to reduce costs and to ensure predictability for the trading communities of the Parties;

DETERMINED to promote and further strengthen the multilateral trading system, building on their respective rights and obligations under the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organization (WTO Agreement) and the other agreements negotiated thereunder, thereby contributing to the harmonious development and expansion of world trade;

DETERMINED to implement this Agreement in line with the objectives to preserve and protect the environment through sound environmental management and to promote an optimal use of the world's resources in accordance with the objective of sustainable development;

AFFIRMING their commitment to prevent and combat corruption in international trade and investment and to promote the principles of transparency and good public governance;

ACKNOWLEDGING the importance of good corporate governance and corporate social responsibility for sustainable development, and affirming their aim to encourage enterprises to observe internationally recognised guidelines and principles in this respect, such as the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Guidelines for Multinational Enterprises, the OECD Principles of Corporate Governance and the UN Global Compact;

CONVINCED that this Agreement will enhance the competitiveness of their firms in global markets and create conditions encouraging economic, trade and investment relations between the Parties;

HAVE AGREED, in pursuit of the above, to conclude the following Free Trade Agreement (Agreement):

Chapter 1

General Provisions

Article 1.1

Objectives

1. The Parties hereby establish a free trade area in accordance with the provisions of this Agreement and the complementary agreements on agriculture, concluded between Tur-

grunnlag av likhet, gjensidig nytte, likebehandling og folkerett,

SOM ERKJENNER at det er viktig å lette handelen for å fremme effektive og åpne prosedyrer og derved redusere kostnader og skape forutsigbarhet for partenes handelsinteresser,

SOM ER FAST BESTEMT PÅ å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakesh-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (heretter kalt «WTO-avtalen») og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og derved medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen,

SOM ER FAST BESTEMT PÅ å gjennomføre denne avtale i tråd med målsettingen om å bevare og verne om miljøet gjennom god miljøstyring og å fremme en best mulig utnyttelse av verdens ressurser i samsvar med målsettingen om en bærekraftig utvikling,

SOM BEKREFTER at de forplikter seg til å forebygge og bekjempe korrupsjon i internasjonal handel og internasjonale investeringer og å fremme prinsippene om åpenhet og god offentlig styring,

SOM ERKJENNER at god foretaksledelse og samfunnsansvar er viktig for en bærekraftig utvikling, og som bekrefter at de har som mål å stimulere foretak til i så måte å følge internasjonalt anerkjente retningslinjer og prinsipper, som Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utviklings (OECD) retningslinjer for flernasjonale selskaper, OECDs prinsipper for foretaksledelse og FNs «Global Compact»,

SOM ER OVERBEVIST OM at denne avtale vil styrke foretakenes konkurranseevne i globale markeder og skape vilkår som stimulerer de økonomiske forbindelsene og handels- og investeringsforbindelsene mellom partene,

ER ENIGE OM, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende frihandelsavtale (heretter kalt «denne avtale»):

Kapittel 1

Alminnelige bestemmelser

Artikkel 1.1

Formål

1. Partene oppretter herved et frihandelsområde i samsvar med bestemmelsene i denne avtale og tilleggsavtalene om landbruk som inngås mellom Tyrkia og hver enkelt EFTA-stat,

key and each individual EFTA State, which is based on trade relations between market economies and on the respect for democratic principles and human rights, with a view to spurring prosperity and sustainable development.

2. The objectives of this Agreement are:

- (a) to achieve the liberalisation of trade in goods, in conformity with Article XXIV of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (GATT 1994);
- (b) to facilitate trade in goods through, in particular, the application of the agreed provisions regarding customs and trade facilitation;
- (c) to prevent, eliminate or reduce unnecessary technical barriers to trade and unnecessary sanitary and phytosanitary measures;
- (d) to achieve the liberalisation of trade in services, in conformity with Article V of the General Agreement on Trade in Services (GATS);
- (e) to ensure adequate and effective protection and enforcement of intellectual property rights;
- (f) to explore liberalisation on a mutual basis of the government procurement markets of the Parties;
- (g) to promote competition in their economies, particularly as it relates to the economic relations between the Parties;
- (h) to develop international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties' trade relationship;
- (i) to increase and enhance the economic cooperation between the Parties; and
- (j) to contribute to the harmonious development and expansion of world trade.

Article 1.2

Geographical Scope

1. This Agreement shall, except as otherwise specified in Annex I (Rules of Origin and Methods of Administrative Cooperation), apply to:
  - (a) the land territory, internal waters and the territorial sea of a Party, and the air-space above the territory of a Party, in accordance with international law; and
  - (b) the exclusive economic zone and the continental shelf of a Party, in accordance with international law.

basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier og på respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, med sikte på å fremme velstand og en bærekraftig utvikling.

2. Formålet med denne avtale er

- a) å liberalisere handelen med varer i samsvar med artikkel XXIV i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (heretter kalt «GATT 1994»),
- b) å lette handelen med varer, særlig ved å anvende de bestemmelsene som er avtalt om toll og handelsfasiliteter,
- c) å unngå, fjerne eller minske unødige tekniske handelshindringer og unødige veterinære og plantesanitære tiltak,
- d) å liberalisere handelen med tjenester i samsvar med artikkel V i generalavtalen om handel med tjenester (heretter kalt «GATS»),
- e) å sikre tilstrekkelig og effektivt vern og håndheving av immaterielle rettigheter,
- f) på gjensidig grunnlag å se nærmere på en liberalisering av partenes markeder for offentlige anskaffelser,
- g) å fremme konkurranse i partenes økonomier, særlig hva angår de økonomiske forbindelsene dem imellom,
- h) å sikre at internasjonal handel utvikles på en slik måte at den bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og at denne målsettingen innarbeides og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser,
- i) å øke og styrke det økonomiske samarbeidet mellom partene, og
- j) å medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

Artikkel 1.2

Geografisk virkeområde

1. Med mindre noe annet er fastsatt i vedlegg I (Opprinnelsesregler og metoder for administrativt samarbeid), får denne avtale anvendelse
  - a) på en parts landterritorium, indre farvann og sjøterritorium samt luftrummet over partens territorium, i samsvar med folkeretten, og
  - b) på en parts eksklusive økonomiske sone og kontinentalsokkel, i samsvar med folkeretten.

2. This Agreement shall not apply to the Norwegian territory of Svalbard, with the exception of trade in goods.

Article 1.3

Trade and Economic Relations Governed by this Agreement

1. This Agreement applies to the trade and economic relations between the individual EFTA States on one side and Turkey on the other, but not to the trade and economic relations between individual EFTA States, unless otherwise provided in this Agreement.
2. In accordance with the Customs Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and Liechtenstein, Switzerland shall represent Liechtenstein in matters covered thereby.

Article 1.4

Relations to Other International Agreements

1. The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement and the other agreements negotiated thereunder to which they are a party, and any other international agreement to which they are a party.
2. If a Party considers that the maintenance or establishment of a customs union, free trade area, arrangement for frontier trade or another preferential agreement by another Party has the effect of altering the trade regime provided for by this Agreement, it may request consultations. The Party concluding such agreement shall afford adequate opportunity for consultations with the requesting Party.

Article 1.5

Fulfilment of Obligations

1. Each Party shall take any general or specific measures required to fulfil its obligations under this Agreement.
2. Each Party shall ensure the observance of all obligations and commitments under this Agreement by its respective central, regional and local governments and authorities, and by non-governmental bodies in the exercise of governmental powers delegated to them by central, regional and local governments or authorities.

2. Denne avtale får ikke anvendelse på det norske territoriet på Svalbard, med unntak av handel med varer.

Artikkel 1.3

Handel og økonomiske forbindelser regulert av denne avtale

1. Denne avtale får anvendelse på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom den enkelte EFTA-stat på den ene siden og Tyrkia på den andre siden, men ikke på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom de enkelte EFTA-statene, med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale.
2. I samsvar med tolltraktaten av 29. mars 1923 mellom Sveits og Liechtenstein skal Sveits representere Liechtenstein i spørsmål som omfattes av den.

Artikkel 1.4

Forholdet til andre internasjonale avtaler

1. Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og som de er part i, samt enhver annen internasjonal avtale de er part i.
2. Dersom en part anser at en annen parts opprettholdelse eller opprettelse av tollunioner, frihandelsområder, ordninger for grensehandel eller andre preferanseavtaler endrer handelsregimet som er fastsatt ved denne avtale, kan den be om konsultasjoner. Parten som inngår en slik avtale, skal gi den anmodende part tilstrekkelig anledning til konsultasjon.

Artikkel 1.5

Oppfyllelse av forpliktelser

1. Hver part skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er nødvendige for å oppfylle sine forpliktelser etter denne avtale.
2. Hver part skal påse at alle forpliktelser etter denne avtale overholdes av dens respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter og myndigheter og av ikke-statlige organer når disse utøver offentlig myndighet delegert til dem av sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter.

*Article 1.6***Transparency**

1. The Parties shall publish, or otherwise make publicly available, their laws, regulations, judicial decisions, administrative rulings of general application, as well as their respective international agreements, that may affect the operation of this Agreement.
2. The Parties shall promptly respond to specific questions and provide, upon request, information to each other on matters referred to in paragraph 1.
3. Nothing in this Agreement shall require any Party to disclose confidential information, the disclosure of which would impede law enforcement, be contrary to the public interest or prejudice the legitimate commercial interests of any economic operator.
4. In case of any inconsistency between paragraphs 1 and 2 of this Article and provisions relating to transparency in other parts of this Agreement, the latter shall prevail to the extent of the inconsistency.

*Chapter 2***Trade in Goods***Article 2.1***Scope**

This Chapter applies to the following goods traded between the Parties:

- (a) all products classified under Chapters 25 to 97 of the Harmonized Commodity Description and Coding System (HS), excluding the products listed in Annex II (Products not covered by the Agreement);
- (b) processed agricultural products specified in Annex III (Processed Agricultural Products), with due regard to the arrangements provided for in Annex III; and
- (c) fish, fisheries products and other marine products as provided for in Annex IV (Fish, Fisheries Products and Other Marine Products).

*Article 2.2***Trade in Basic Agricultural Products**

1. The Parties declare their readiness to foster, in so far as their agricultural policies allow, the harmonious development of trade in agricultural products.

*Artikkel 1.6***Åpenhet**

1. Partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som får generell anvendelse hos dem, samt sine respektive internasjonale avtaler dersom de kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.
2. Partene skal omgående besvare konkrete spørsmål og på anmodning gi hverandre opplysninger om saker nevnt i nr. 1.
3. Ingen bestemmelse i denne avtale skal tolkes slik at en part kan pålegges å gi videre fortrolige opplysninger dersom utlevering av opplysningene vil hindre rettshåndhevingen, være i strid med offentlighetens interesser eller være til skade for en markedsdeltakers legitime forretningsinteresser.
4. Dersom det er motstrid mellom bestemmelsene i nr. 1 og 2 i denne artikkel og bestemmelser om åpenhet i andre deler av denne avtale, skal sistnevnte gå foran i den grad det foreligger motstrid.

*Kapittel 2***Handel med varer***Artikkel 2.1***Virkeområde**

Dette kapittel får anvendelse på følgende varer som handles mellom partene:

- a) alle varer som hører under kapittel 25–97 i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (HS), med unntak av varer oppført i vedlegg II (Varer som ikke omfattes av avtalen),
- b) bearbeidede landbruksvarer oppført i vedlegg III (Bearbeidede landbruksvarer), idet det tas tilbørlig hensyn til ordningene fastsatt i nevnte vedlegg, og
- c) fisk, fiskerivarer og andre marine produkter som fastsatt i vedlegg IV (Fisk, fiskerivarer og andre marine produkter).

*Artikkel 2.2***Handel med basislandbruksvarer**

1. Partene erklærer at de er beredt til å fremme en harmonisk utvikling i handelen med landbruksvarer, i den grad deres landbrukspolitikk tillater det.

- Turkey and each EFTA State have concluded agreements on trade in agricultural products on a bilateral basis. These agreements form part of the instruments establishing the free trade area between the Parties.

Article 2.3

Rules of Origin and Methods of Administrative Cooperation

Provisions related to rules of origin are set out in Annex I (Rules of Origin and Methods of Administrative Cooperation).

Article 2.4

Import Duties

- Upon entry into force of this Agreement, the Parties shall abolish all customs duties and charges having equivalent effect to customs duties on imports of products originating in a Party covered by subparagraph (a) of Article 2.1 (Scope). No new customs duties and charges having equivalent effect to customs duties on imports shall be introduced.
- Customs duties and charges having equivalent effect to customs duties on imports include any duty or charge of any kind imposed in connection with the importation of a product, including any form of surtax or surcharge, but does not include any charge imposed in conformity with Articles III and VIII of the GATT 1994.

Article 2.5

Export Duties

- The Parties shall, upon entry into force of this Agreement, eliminate all customs duties and other charges, including surcharges and other forms of contributions, in relation to the exportation of goods to a Party.
- No new customs duties or other charges in relation to the exportation of goods to a Party shall be introduced.

Article 2.6

Customs Valuation¹

For the purposes of determining the customs value of products traded between the Parties, Article VII of the GATT 1994 and Part I of the Agree-

¹ Switzerland applies customs duties based on weight and quantity rather than *ad valorem* duties.

- Tyrkia og den enkelte EFTA-stat har inngått bilaterale avtaler om handel med landbruksvarer. Disse avtalene utgjør en del av dokumentene som oppretter frihandelsområdet mellom partene.

Artikkel 2.3

Opprinnelsesregler og metoder for administrativt samarbeid

Opprinnelsesregler er fastsatt i vedlegg I (Opprinnelsesregler og metoder for administrativt samarbeid).

Artikkel 2.4

Importavgifter

- Når denne avtale trer i kraft, skal partene avvikle all toll, og alle avgifter med tilsvarende virkning, ved import av varer som hører under artikkel 2.1 (Virkeområde) bokstav a) og har opprinnelse i en part. Det skal ikke innføres noen ny importtoll eller nye importavgifter med tilsvarende virkning.
- Med toll og avgifter med tilsvarende virkning menes toll eller avgift uansett art som ilegges i forbindelse med import av varer, herunder enhver form for tilleggsavgift eller ekstra avgift, men ikke avgifter ilagt i samsvar med artikkel III og VIII i GATT 1994.

Artikkel 2.5

Eksportavgifter

- Partene skal ved denne avtales ikrafttredelse fjerne all toll og andre avgifter, herunder tilleggsavgifter og andre former for avgift, i forbindelse med eksport av varer til en part.
- Det skal ikke innføres noen ny toll eller andre avgifter ved eksport av varer til en part.

Artikkel 2.6

Fastsettelse av tollverdi¹

For å kunne fastsette tollverdien av varer som handles mellom partene, skal artikkel VII i GATT 1994 og del I i avtalen om gjennomføring av artik-

¹ Sveits anvender toll etter vekt og mengde i stedet for toll etter verdi (ad valorem-toll).

ment on Implementation of Article VII of the GATT 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.7

Quantitative Restrictions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning quantitative restrictions, Paragraph 1 of Article XI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.8

Fees and Formalities

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning fees and formalities, Article VIII of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.9

Internal Taxation and Regulations

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning internal taxation and regulations, Article III of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.10

Payments

Payments relating to trade between the Parties and the transfer of such payments to a Party, where the creditor resides, shall be free from any restrictions, except as otherwise provided for in Article 2.22 (Balance-of-Payments).

Article 2.11

Sanitary and Phytosanitary Measures

1. Except as otherwise provided for in this Agreement, the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS Agreement) shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. Import checks shall be carried out without undue delay.
3. The Parties shall exchange names and addresses of contact points with sanitary and

kel VII i GATT 1994 få anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.7

Kvantitative restriksjoner

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til kvantitative restriksjoner skal reguleres av artikkel XI nr. 1 i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.8

Gebyrer og formaliteter

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til gebyrer og formaliteter skal reguleres av artikkel VIII i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.9

Intern beskatning og regulering

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til intern beskatning og regulering skal reguleres av artikkel III i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.10

Betalinger

Betaling i forbindelse med handel mellom partene og overføring av slik betaling til territoriet til en part der fordringshaver er bosatt, skal skje uten noen form for restriksjoner, med mindre noe annet er fastsatt i artikkel 2.22 (Betalingsbalansen).

Artikkel 2.11

Veterinære og plantesanitære tiltak

1. Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale, får WTO-avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak (heretter kalt «SPS-avtalen») anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.
2. Importkontroll skal utføres uten unødig opphold.
3. Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter med ekspertkunnskap om

phytosanitary expertise, in order to facilitate communication and the exchange of information.

4. Consultations shall be held at the request of a Party which considers that another Party has taken a measure which is likely to create, or has created, an obstacle to trade. Such consultations shall take place without undue delay after the receipt of the request, with the objective of finding mutually acceptable solutions. If consultations are not taking place in the Joint Committee, it should be informed thereof. In case of perishable goods, consultations between the competent authorities shall be held without undue delay. Such consultations may be conducted by any agreed method.²
5. Upon request by a Party, the Parties shall jointly review this Article with a view to extending treatment granted to the European Union with whom all Parties have established arrangements concerning sanitary and phytosanitary regulations, to the Parties of this Agreement.

Article 2.12

Technical Regulations

1. Except as otherwise provided for in this Article, the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT Agreement) shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. The Parties shall exchange names and addresses of contact points with expertise on technical regulations in order to facilitate communication and the exchange of information.
3. Consultations shall be held at the request of a Party which considers that another Party has taken a measure which is likely to create, or has created, an obstacle to trade. Such consultations shall take place within 40 days from the receipt of the request with the objective of finding mutually acceptable solutions. If consultations are held outside the framework of the Joint Committee, it should be informed thereof. Such consultations may be conducted

² It is understood that consultations pursuant to this paragraph shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 9 (Dispute Settlement) or under the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.

veterinære og plantesanitære forhold med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

4. På anmodning fra en part skal det holdes konsultasjoner dersom parten anser at en annen part har truffet tiltak som antas å kunne skape, eller som har skapt, en handelshindring. Konsultasjonene skal finne sted uten unødig opphold etter at anmodningen er mottatt, med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Dersom de ikke finner sted i Den blandede komité, skal komiteen opplyses om dette. Gjelder saken lett bedervelige varer, skal det uten unødig opphold holdes konsultasjoner mellom vedkommende myndigheter. Konsultasjonene kan holdes ved bruk av enhver omforent metode.²
5. Når en part ber om det, skal partene i fellesskap gå igjennom denne artikkel med sikte på å utvide behandlingen som gis Den europeiske union som samtlige parter har opprettet ordninger med om veterinære og plantesanitære regler, til å omfatte partene i denne avtale.

Artikkel 2.12

Tekniske forskrifter

1. Med mindre noe annet er fastsatt i denne artikkel, får WTO-avtalen om tekniske handelshindringer (heretter kalt «TBT-avtalen») anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.
2. Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter med ekspertkunnskap om tekniske forskrifter med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.
3. På anmodning fra en part skal det holdes konsultasjoner dersom parten anser at en annen part har truffet tiltak som antas å kunne skape, eller som har skapt, en handelshindring. Konsultasjonene skal finne sted innen 40 dager etter at anmodningen er mottatt, med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Dersom konsultasjonene holdes utenfor rammen av Den blandede komité, bør komiteen opplyses om dette. Konsultasjonene kan holdes ved bruk av enhver omforent metode.³

² Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til dette nummer ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 9 (Tvisteløsning) eller etter WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning.

by any agreed method³.

4. The rights and obligations of the Parties related to the mutual recognition of conformity assessment of products are set out in Annex V (Mutual Recognition of Results of Conformity Assessment of Products).

Article 2.13

Trade Facilitation

Provisions related to trade facilitation are set out in Annex VI (Trade Facilitation).

Article 2.14

Mutual Administrative Assistance in Customs Matters

Provisions related to mutual administrative assistance in customs matters are set out in Annex VII (Mutual Administrative Assistance in Customs Matters).

Article 2.15

Sub-Committee on Customs Matters

A Sub-Committee on Customs Matters is hereby established and its mandate is set out in Annex VIII (Mandate of the Sub-Committee on Customs Matters).

Article 2.16

State Trading Enterprises

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning state trading enterprises, Article XVII of the GATT 1994 and the Understanding on the Interpretation of Article XVII of the GATT 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.17

Subsidies and Countervailing Measures

1. The rights and obligations of the Parties relating to subsidies and countervailing measures shall be governed by Articles VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, except as provided for in paragraph 2.

³ It is understood that consultations pursuant to this paragraph shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 9 (Dispute Settlement) or under the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.

4. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til gjensidig godkjenning av samsvarsvurderinger av varer er oppført i vedlegg V (Gjensidig godkjenning av resultatet av samsvarsvurderinger av varer).

Artikkel 2.13

Handelsfasilitering

Bestemmelser om handelsfasilitering er oppført i vedlegg VI (Handelsfasilitering).

Artikkel 2.14

Gjensidig administrativ bistand i tollsaker

Bestemmelser om gjensidig administrativ bistand i tollsaker er oppført i vedlegg VII (Gjensidig administrativ bistand i tollsaker).

Artikkel 2.15

Underkomité for tollsaker

Det nedsettes herved en underkomité for tollsaker, og komiteens mandat er oppført i vedlegg VIII (Mandat for underkomiteen for tollsaker).

Artikkel 2.16

Statlige handelsforetak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til statlige handelsforetak skal reguleres av artikkel XVII i GATT 1994 og av avtalen om fortolkning av artikkel XVII i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.17

Subsidier og utjevningsavgifter

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter, med unntak av hva som er fastsatt i nr. 2.

³ Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til dette nummer ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 9 (Tvisteløsning) eller etter WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning.

2. Before a Party initiates an investigation to determine the existence, degree and effect of any alleged subsidy in another Party, as provided for in Article 11 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Party considering initiating an investigation shall notify in writing the Party whose goods are subject to such investigation, afford reasonable opportunity for consultations in accordance with Article 13 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, and allow for a 45 days period with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests. This 45 days period should not prevent the authorities of a Party from proceeding expeditiously with regard to initiating an investigation.
2. Før en part igangsetter en undersøkelse for å fastslå eksistensen, omfanget og effekten av en angivelig subsidie i en annen part, slik artikkel 11 i WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter fastsetter, skal den part som vurderer å igangsette undersøkelsen, skriftlig underrette den part hvis varer er gjenstand for undersøkelse, og gi parten rimelig anledning til konsultasjon i samsvar med artikkel 13 i WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter og en frist på 45 dager for å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det. Fristen på 45 dager bør ikke være til hinder for at en parts myndigheter snarest mulig kan gå videre og igangsette en undersøkelse.

*Article 2.18***Anti-dumping**

1. The rights and obligations of the Parties relating to anti-dumping investigations and measures shall be governed by Article VI of the GATT 1994 and the Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994 (WTO Anti-dumping Agreement), except as provided for in this Article.
2. The Parties shall endeavour to refrain from initiating anti-dumping procedures under Article VI of the GATT 1994 and the WTO Anti-dumping Agreement against each other.
3. When a Party receives a properly documented application and before initiating an investigation under the WTO Anti-dumping Agreement, the Party shall notify in writing the Party whose goods are allegedly being dumped.
4. If a Party decides to impose an anti-dumping duty, the Party is encouraged to apply the «lesser duty» rule by determining a duty which is less than the dumping margin, provided that such lesser duty would be adequate to remove the injury to the domestic industry.
5. The Parties shall exchange views about the application of this Article and its effects on trade between the Parties at the meetings of the Joint Committee.

*Article 2.19***Global Safeguard Measures**

1. The rights and obligations of the Parties with respect to global safeguards shall be governed

*Artikkel 2.18***Antidumping**

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til undersøkelser om og tiltak mot antidumping skal reguleres av artikkel VI i GATT 1994 og av avtalen om gjennomføring av artikkel VI i GATT 1994 (heretter kalt «WTO-avtalen om antidumping»), med mindre noe annet er fastsatt i denne artikkel.
2. Partene skal bestrebe seg på å avstå fra å iverksette antidumpingprosedyrer mot hverandre i henhold til artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping.
3. Når en part mottar en behørig dokumentert henvendelse, og før det igangsettes en undersøkelse i samsvar med WTO-avtalen om antidumping, skal denne part skriftlig underrette den annen part hvis varer angivelig blir dumpet.
4. Dersom en part beslutter å innføre en toll på grunn av dumping, skal parten oppfordres til å anvende regelen om «lavere tollsats» og fastsette en toll som er mindre enn dumpingmarginen, forutsatt at en slik lavere tollsats vil være tilstrekkelig til å oppveie skaden for den innenlandske industrien.
5. På møtene i Den blandede komité skal partene utveksle synspunkter på anvendelsen av denne artikkel og hvilke virkninger den har på handelen mellom dem.

*Artikkel 2.19***Globale beskyttelsestiltak**

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til globale beskyttelsestiltak skal reguleres

by Article XIX of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards.

2. Upon initiation of an investigation in accordance with paragraph 1 that may affect another Party, the investigating Party shall notify that Party and afford reasonable opportunity for consultations. The consultations shall take place in the Joint Committee, if a Party so requests.

Article 2.20

General Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning general exceptions, Article XX of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.21

Security Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning security exceptions, Article XXI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.22

Balance-of-Payments

1. A Party in serious balance of payments difficulties, or under imminent threat thereof, may, in accordance with the conditions established under the GATT 1994, adopt trade restrictive measures, which shall be of limited duration and non-discriminatory, and may not go beyond what is necessary to remedy the balance of payments situation.
2. The Party introducing a measure under this Article shall promptly notify the other Parties thereof.

Chapter 3

Trade in Services

Article 3.1

Scope and Coverage

1. This Chapter applies to measures by Parties affecting trade in services taken by central, regional or local governments and authorities, and by non-governmental bodies in the exercise of powers delegated by central, regional or local governments or authorities.

av artikkel XIX i GATT 1994 og av WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.

2. Når en part i samsvar med nr. 1 iverksetter en undersøkelse som kan påvirke en annen part, skal den undersøkende parten underrette den annen part og gi parten rimelig anledning til konsultasjon. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det.

Artikkel 2.20

Generelle unntak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til generelle unntak skal reguleres av artikkel XX i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.21

Sikkerhetsunntak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til sikkerhetsunntak skal reguleres av artikkel XXI i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.22

Betalingsbalansen

1. En part som har, eller som står i umiddelbar fare for å få, alvorlige problemer med betalingsbalansen, kan i samsvar med de vilkår som er fastlagt i GATT 1994, innføre handelsrestriksjoner, som skal ha begrenset varighet, sikre likebehandling og ikke være mer omfattende enn det som er nødvendig for å rette opp situasjonen i betalingsbalansen.
2. En part som iverksetter et tiltak etter denne artikkel, skal omgående underrette de øvrige parter om dette.

Kapittel 3

Handel med tjenester

Artikkel 3.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Dette kapittel får anvendelse på partenes tiltak som berører handel med tjenester, og som treffes av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter og myndigheter samt av ikke-statlige organer når disse utøver myndighet delegert til dem av sentrale, regionale eller

2. With respect to air transport services, this Chapter shall not apply to measures affecting air traffic rights or measures affecting services directly related to the exercise of air traffic rights, except as provided for in paragraph 3 of the Annex on Air Transport Services of the GATS. The definitions contained in paragraph 6 of the Annex on Air Transport Services of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter.
3. Articles 3.3 (Most-Favoured-Nation Treatment), 3.4 (Market Access) and 3.5 (National Treatment) shall not apply to domestic laws, regulations or requirements governing the procurement by governmental agencies of services purchased for governmental purposes and not with a view to commercial resale or with a view to use in the supply of services for commercial sale.

Article 3.2

Definitions

For the purposes of this Chapter:

- (a) «trade in services» is defined as the supply of a service:
  - (i) from the territory of one Party into the territory of another Party;
  - (ii) in the territory of one Party to the service consumer of another Party;
  - (iii) by a service supplier of one Party, through commercial presence in the territory of another Party;
  - (iv) by a service supplier of one Party, through presence of natural persons of a Party in the territory of another Party;
- (b) «services» includes any service in any sector except services supplied in the exercise of governmental authority;
- (c) «a service supplied in the exercise of governmental authority» means any service which is supplied neither on a commercial basis, nor in competition with one or more service suppliers;
- (d) «measure» means any measure by a Party, whether in the form of a law, regulation, rule, procedure, decision, administrative action, or any other form;
- (e) «supply of a service» includes the production, distribution, marketing, sale and delivery of a service;
- (f) «measures by Parties affecting trade in services» includes measures in respect of:

lokale administrative enheter eller myndigheter.

2. Med hensyn til luftfartstjenester får dette kapittel ikke anvendelse på tiltak som berører luftfartsrettigheter, eller tiltak som berører tjenester som er direkte forbundet med utøvelse av luftfartsrettigheter, med unntak for hva som er fastsatt i nr. 3 i vedlegget om luftfartstjenester i GATS. Definisjonene i nr. 6 i vedlegget om luftfartstjenester i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.
3. Artikkelen 3.3 (Bestevilkårsbehandling), 3.4 (Markedsadgang) og 3.5 (Nasjonal behandling) får ikke anvendelse på nasjonale lover, forskrifter eller vilkår som regulerer offentlige organers anskaffelse av tjenester som er kjøpt inn for offentlige formål uten henblikk på kommersielt videresalg eller på bruk i tjenesteyting for kommersielt salg.

Artikkel 3.2

Definisjoner

I dette kapittel menes med

- a) «handel med tjenester»: yting av en tjeneste
  - i) fra en parts territorium til en annen parts territorium,
  - ii) på en parts territorium til en annen parts tjenesteforbruker,
  - iii) av en parts tjenesteyter gjennom kommersiell tilstedeværelse på en annen parts territorium,
  - iv) av en parts tjenesteyter gjennom tilstedeværelse av fysiske personer fra en part på en annen parts territorium,
- b) «tjenester»: enhver tjeneste i enhver sektor med unntak av tjenester som ytes gjennom utøvelse av offentlig myndighet,
- c) «tjenester som ytes gjennom utøvelse av offentlig myndighet»: enhver tjeneste som ytes verken på kommersiell basis eller i konkurranse med en eller flere tjenesteytere,
- d) «tiltak»: ethvert tiltak en part treffer i form av lov, forskrift, regel, prosedyre, vedtak, administrativ avgjørelse eller enhver annen form,
- e) «yting av en tjeneste»: fremstilling, distribusjon, markedsføring, salg og levering av en tjeneste,
- f) «tiltak en part treffer som berører handel med tjenester»: tiltak med hensyn til

- (i) the purchase, payment or use of a service;
- (ii) the access to and use of, in connection with the supply of a service, services which are required by those Parties to be offered to the public generally;
- (iii) the presence, including commercial presence, of persons of a Party for the supply of a service in the territory of another Party;
- (g) «commercial presence» means any type of business or professional establishment, including through:
- (i) the constitution, acquisition or maintenance of a juridical person; or
- (ii) the creation or maintenance of a branch or a representative office;
within the territory of a Party for the purpose of supplying a service;
- (h) «sector» of a service means:
- (i) with reference to a specific commitment, one or more, or all, subsectors of that service, as specified in a Party's Schedule of Specific Commitments;
- (ii) otherwise, the whole of that service sector, including all of its subsectors;
- (i) «service of another Party» means a service which is supplied:
- (i) from or in the territory of that other Party, or in the case of maritime transport, by a vessel registered under the laws of that other Party, or by a person of that other Party which supplies the service through the operation of a vessel and/or its use in whole or in part; or
- (ii) in the case of the supply of a service through commercial presence or through the presence of natural persons, by a service supplier of that other Party;
- (j) «service supplier» means any person that supplies, or seeks to supply, a service;⁴
- (k) «monopoly supplier of a service» means any person, public or private, which in the relevant market of the territory of a Party is authorised
- i) kjøp av, betaling for eller bruk av en tjeneste,
- ii) tilgang til og bruk av tjenester, i forbindelse med yting av en tjeneste, som etter pålegg av parten tilbys publikum i sin alminnelighet,
- iii) tilstedeværelse, herunder kommersiell tilstedeværelse, av personer fra en part for å yte en tjeneste på territoriet til en annen part,
- g) «kommersiell tilstedeværelse»: forretningsvirksomhet av enhver art eller yrkesvirksomhet, blant annet gjennom
- i) stiftelse, erverv eller videreføring av en juridisk person, eller
- ii) opprettelse eller videreføring av filial eller representasjonskontor,
på en parts territorium med det formål å yte en tjeneste,
- h) en tjenestes «sektor»
- i) med hensyn til en spesifikk forpliktelse: en, flere eller samtlige undersektorer av denne tjenesten, som nærmere angitt i en parts bindingsliste over spesifikke forpliktelser,
- ii) i øvrige tilfeller: hele tjenestesektoren, herunder alle undersektorer,
- i) «annen parts tjeneste»: en tjeneste som ytes
- i) fra eller på denne andre partens territorium, eller når det gjelder sjøtransport, fra et fartøy registrert i henhold til den andre partens lovgivning eller av en person fra den andre parten som yter tjenesten gjennom drift av et fartøy og/eller hel eller delvis bruk av det, eller
- ii) når det gjelder yting av en tjeneste gjennom kommersiell tilstedeværelse eller gjennom fysiske personers tilstedeværelse, av en tjenesteyter fra den andre parten,
- j) «tjenesteyter»: enhver person som yter eller søker å yte en tjeneste,⁴
- k) «tjenesteyter med monopol»: enhver offentlig eller privatrettslig person som i det aktuelle markedet på en parts territorium er

⁴ Where the service is not supplied or sought to be supplied directly by a juridical person but through other forms of commercial presence such as a branch or a representative office, the service supplier (*i.e.* the juridical person) shall, nonetheless, through such commercial presence be accorded the treatment provided for service suppliers under this Chapter. Such treatment shall be extended to the commercial presence through which the service is supplied or sought to be supplied and need not be extended to any other parts of the service supplier located outside the territory where the service is supplied or sought to be supplied.

⁴ Når tjenesten ikke ytes eller søkes ytet direkte av en juridisk person, men gjennom andre former for kommersiell tilstedeværelse, for eksempel en filial eller et representasjonskontor, skal tjenesteyteren (dvs. den juridiske personen) gjennom denne kommersielle tilstedeværelsen like fullt gis den behandling som er fastsatt for tjenesteytere i dette kapittel. Behandlingen skal utstrekkes til den kommersielle tilstedeværelsen som tjenesten ytes eller søkes ytet gjennom, men behøver ikke å utstrekkes til andre deler av tjenesteyteren som befinner seg utenfor territoriet der tjenesten ytes eller søkes ytet.

- or established formally or in effect by that Party as the sole supplier of that service;
- (l) «service consumer» means any person that receives or uses a service;
- (m) «person» means either a natural person or a juridical person;
- (n) «natural person of another Party» means a national of that other Party according to its legislation.
- (o) «juridical person» means any legal entity duly constituted or otherwise organised under applicable law, whether for profit or otherwise, and whether privately-owned or governmentally-owned, including any corporation, trust, partnership, joint venture, sole proprietorship or association;
- (p) «juridical person of another Party» means a juridical person which is either:
- (i) constituted or otherwise organised under the law of that other Party, and is engaged in substantive business operations in the territory of a Party; or
- (ii) in the case of the supply of a service through commercial presence, owned or controlled by:
- (aa) natural persons of that other Party; or
- (bb) juridical persons of that other Party identified under subparagraph (p) (i);
- (q) a juridical person is:
- (i) «owned» by persons of a Party if more than 50 per cent of the equity interest in it is beneficially owned by persons of that Party;
- (ii) «controlled» by persons of a Party if such persons have the power to name a majority of its directors or otherwise to legally direct its actions;
- (iii) «affiliated» with another person when it controls, or is controlled by, that other person; or when it and the other person are both controlled by the same person;
- (r) «direct taxes» comprises all taxes on total income, on total capital or on elements of income or of capital, including taxes on gains from the alienation of property, taxes on estates, inheritances and gifts, and taxes on the total amounts of wages or salaries paid by enterprises, as well as taxes on capital appreciation.
- autorisert eller formelt eller reelt etablert av denne parten som eneste yter av denne tjenesten,
- l) «tjenesteforbruker»: enhver person som mottar eller bruker en tjeneste,
- m) «person»: en fysisk eller juridisk person,
- n) «fysisk person fra en annen part»: en som er borger av denne parten i henhold til vedkommende parts lovgivning,
- o) «juridisk person»: ethvert rettssubjekt som er behørig opprettet eller på annen måte organisert i henhold til gjeldende lovgivning, uansett om det har et økonomisk formål eller ikke, og uansett om det er privat eller offentlig eid, herunder enhver form for selskap, forvaltnings-selskap («trust»), kompaniskap, foretaks-sammenslutning («joint venture»), enkeltpersonforetak eller forening,
- p) «juridisk person fra en annen part»: en juridisk person som enten
- i) er opprettet eller på annen måte organisert i henhold til denne andre partens lovgivning, og som driver en vesentlig forretningsvirksomhet på territoriet til en part, eller
- ii) når det gjelder yting av en tjeneste gjennom kommersiell tilstedeværelse, er eid eller kontrollert av
- aa) fysiske personer fra denne andre parten, eller
- bb) juridiske personer fra denne parten som nevnt under bokstav p) i).
- q) En juridisk person er
- i) «eid» av personer fra en part dersom over 50 prosent av egenkapitalen er eid av disse personene,
- ii) «kontrollert» av personer fra en part dersom slike personer har rett til å oppnevne et flertall av dens styremedlemmer eller på annen måte lovlig kan styre dens virksomhet,
- iii) «tilknyttet» en annen person når den kontrollerer eller er kontrollert av denne andre personen, eller når den og den andre personen begge kontrolleres av samme person.
- r) «Direkte skatter» omfatter all skatt på samlet inntekt, på samlet formue eller på deler av inntekt eller formue, herunder skatt på gevinst ved overdragelse av eiendom, skatt på boet, arveavgift og skatt på gaver, og skatt på de samlede lønnsutbetalinger fra foretak samt skatt på verdistigning på formue.

*Article 3.3***Most-Favoured-Nation Treatment**

1. Without prejudice to measures taken in accordance with Article VII of the GATS, and except as provided for in its List of MFN Exemptions contained in Annex IX (List of MFN Exemptions), each Party shall accord immediately and unconditionally, to services and service suppliers of another Party treatment no less favourable than the treatment it accords to like services and service suppliers of any non-party.
2. Treatment granted under other existing or future agreements concluded by a Party and notified under Article V or Article V *bis* of the GATS shall not be subject to paragraph 1.
3. Notwithstanding paragraph 2, if a Party enters into an agreement of the type referred in the paragraph 2 it shall, upon request from another Party, afford adequate opportunity to that Party to negotiate the benefits granted therein.
4. The provisions of this Chapter shall not be so construed as to prevent a Party from conferring or according advantages to adjacent countries in order to facilitate exchanges limited to contiguous frontier zones of services that are both locally produced and consumed.

*Article 3.4***Market Access**

1. With respect to market access through the modes of supply identified in subparagraph (a) of Article 3.2 (Definitions), each Party shall accord services and service suppliers of another Party treatment no less favourable than that provided for under the terms, limitations and conditions agreed and specified in its Schedule of Specific Commitments.⁵
2. In sectors where market-access commitments are undertaken, the measures which a Party

⁵ If a Party undertakes a market-access commitment in relation to the supply of a service through the mode of supply referred to in subparagraph (a)(i) of Article 3.2 (Definitions) and if the cross-border movement of capital is an essential part of the service itself, that Party is thereby committed to allow such movement of capital. If a Party undertakes a market-access commitment in relation to the supply of a service through the mode of supply referred to in subparagraph (a)(iii) of Article 3.2 (Definitions), it is thereby committed to allow related transfers of capital into its territory.

*Artikkel 3.3***Bestevilkårsbehandling**

1. Med forbehold for tiltak truffet i samsvar med artikkel VII i GATS, og med unntak for hva som er fastsatt i dens liste over unntak fra bestevilkårsklausulen (MFN-unntak) i vedlegg IX (Lister over unntak fra bestevilkårsklausulen (MFN-unntak)), skal hver part uten opphold og uten vilkår gi en annen parts tjenester og tjenesteytere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandling den gir tilsvarende tjenester og tjenesteytere fra en ikke-part.
2. Behandling i henhold til andre eksisterende eller fremtidige avtaler som en part har inngått, og som det er gitt underretning om i henhold til artikkel V eller Va i GATS, skal ikke omfattes av bestemmelsen i nr. 1.
3. Uten hensyn til bestemmelsen i nr. 2 skal en part som inngår en avtale som nevnt i nr. 2, på anmodning fra en annen part gi sistnevnte tilstrekkelig anledning til å forhandle seg fram til de samme fordeler som er gitt i nevnte avtale.
4. Bestemmelsene i dette kapittel skal ikke tolkes slik at de hindrer en part i å overdra eller gi fordeler til tilgrensende stater med sikte på å lette utveksling, begrenset til tilstøtende grensesoner, av tjenester som både fremstilles og forbrukes lokalt.

*Artikkel 3.4***Markedsadgang**

1. Når det gjelder markedsadgang gjennom ytelsesmåtene nevnt i artikkel 3.2 (Definisjoner) bokstav a), skal hver part gi tjenester og tjenesteytere fra en annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som er fastsatt i henhold til omforente vilkår, begrensninger og betingelser som er inntatt i partens bindingsliste over spesifikke forpliktelser.⁵
2. I sektorer der en part har påtatt seg forpliktelser om markedsadgang, skal parten, med min-

⁵ Dersom en part gjennom ytelsesmåten nevnt i artikkel 3.2 (Definisjoner) bokstav a) i) påtar seg en forpliktelse om markedsadgang i forbindelse med yting av en tjeneste, og dersom kapitalbevegelse over grensen er en vesentlig del av selve tjenesten, er vedkommende part herved forpliktet til å tillate slik kapitalbevegelse. Dersom en part gjennom ytelsesmåten nevnt i artikkel 3.2 (Definisjoner) bokstav a) iii) påtar seg en forpliktelse om markedsadgang i forbindelse med yting av en tjeneste, er vedkommende part herved forpliktet til å tillate tilknyttede kapitaloverførser til sitt territorium.

shall not maintain or adopt either on the basis of a regional subdivision or on the basis of its entire territory, unless otherwise specified in its Schedule of Specific Commitments, are defined as:

- (a) limitations on the number of service suppliers whether in the form of numerical quotas, monopolies, exclusive service suppliers or the requirements of an economic needs test;
- (b) limitations on the total value of service transactions or assets in the form of numerical quotas or the requirement of an economic needs test;
- (c) limitations on the total number of service operations or on the total quantity of service output expressed in terms of designated numerical units in the form of quotas or the requirement of an economic needs test;⁶
- (d) limitations on the total number of natural persons that may be employed in a particular service sector or that a service supplier may employ and who are necessary for, and directly related to, the supply of a specific service in the form of numerical quotas or the requirement of an economic needs test;
- (e) measures which restrict or require specific types of legal entity or joint venture through which a service supplier may supply a service; and
- (f) limitations on the participation of foreign capital in terms of maximum percentage limit on foreign shareholding or the total value of individual or aggregate foreign investment.

Article 3.5

National Treatment

1. In the sectors inscribed in its Schedule of Specific Commitments, and subject to any conditions and qualifications set out therein, each Party shall accord to services and service suppliers of another Party, in respect of all measures affecting the supply of services, treatment no less favourable than that it accords to its own like services and service suppliers.⁷
2. A Party may meet the requirement of paragraph 1 by according to services and service

⁶ This subparagraph does not cover measures of a Party which limit inputs for the supply of services.

dre noe annet er fastsatt i dens bindingsliste over spesifikke forpliktelser, verken på regionalt plan eller på hele sitt territorium opprettholde eller treffe tiltak som defineres som følger:

- a) begrensninger av antall tjenesteytere, enten i form av tallmessige kvoter, monopoler, tjenesteytere med enerett eller krav om økonomisk behovsprøving,
- b) begrensninger av den samlede verdien av tjenestetransaksjoner eller aktiva, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
- c) begrensninger av det samlede antall tjenestevirksomheter eller den samlede mengde tjenester som ytes, uttrykt ved angitte tallmessige enheter i form av kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,⁶
- d) begrensninger av det samlede antall fysiske personer som kan være ansatt i en bestemt tjenestesektor, eller som en tjenesteyter kan ha ansatt, og som er nødvendig for og direkte knyttet til yting av en bestemt tjeneste, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
- e) tiltak som begrenser eller krever bruk av bestemte selskapsformer eller foretaks-sammenslutninger («joint ventures») som en tjenesteyter kan yte en tjeneste gjennom, og
- f) begrensninger på deltakelse av utenlandsk kapital uttrykt ved en prosentuell maksimumsgrense for utenlandsk aksjeinnehav eller ved totalverdien av individuelle eller samlede utenlandske investeringer.

Artikkel 3.5

Nasjonal behandling

1. Innenfor de sektorene som er oppført i partens bindingsliste over spesifikke forpliktelser, og med forbehold for eventuelle vilkår og kvalifikasjoner som er angitt der, skal hver part med hensyn til alle tiltak som berører yting av tjenester, gi en annen parts tjenester og tjenesteytere en behandling som ikke er mindre gunstig enn det den gir sine egne tilsvarende tjenester og tjenesteytere.⁷
2. En part kan oppfylle kravet i nr. 1 ved å gi en annen parts tjenester og tjenesteytere en

⁶ Bestemmelsen i denne bokstav dekker ikke tiltak som en part treffer som begrenser tilførsler for yting av tjenester.

suppliers of another Party, either formally identical treatment or formally different treatment to that it accords to its own like services and service suppliers.

3. Formally identical or formally different treatment shall be considered to be less favourable if it modifies the conditions of competition in favour of services or service suppliers of the Party compared to like services or service suppliers of another Party.

Article 3.6

Additional Commitments

Parties may negotiate commitments with respect to measures affecting trade in services not subject to scheduling under Articles 3.4 (Market Access) or 3.5 (National Treatment), including those regarding qualifications, standards or licensing matters. Such commitments shall be inscribed in a Party's Schedule of Specific Commitments.

Article 3.7

Domestic Regulation

1. Each Party shall ensure that all measures of general application affecting trade in services are administered in a reasonable, objective and impartial manner.
2. Each Party shall maintain or institute as soon as practicable judicial, arbitral or administrative tribunals or procedures which provide, at the request of an affected service supplier of another Party, for the prompt review of, and where justified, appropriate remedies for, administrative decisions affecting trade in services. Where such procedures are not independent of the agency entrusted with the administrative decision concerned, the Party shall ensure that the procedures in fact provide for an objective and impartial review.
3. Where authorisation is required by a Party for the supply of a service, the competent authorities of that Party shall, within a reasonable period of time after the submission of an application is considered complete under that Party's domestic laws and regulations, inform the applicant of the decision concerning the

⁷ Specific commitments assumed under this Article shall not be construed to require any Party to compensate for any inherent competitive disadvantages which result from the foreign character of the relevant services or service suppliers.

behandling som enten er formelt identisk med eller formelt forskjellig fra det den gir sine egne tilsvarende tjenester og tjenesteytere.

3. Formelt identisk eller formelt forskjellig behandling skal anses for å være mindre gunstig dersom den endrer konkurransevilkårene i favør av partens tjenester eller tjenesteytere sammenlignet med tilsvarende tjenester eller tjenesteytere fra en annen part.

Artikkel 3.6

Tilleggsforpliktelser

Partene kan forhandle om forpliktelser med hensyn til tiltak som berører handel med tjenester, og som ikke skal oppføres i bindingslisten i henhold til artikkel 3.4 (Markedsadgang) eller 3.5 (Nasjonal behandling), herunder forpliktelser som gjelder kvalifikasjoner, standarder eller lisensierings-spørsmål. Slike forpliktelser skal tas inn i en parts bindingsliste over spesifikke forpliktelser.

Artikkel 3.7

Innenlandsk regulering

1. Hver part skal påse at alle tiltak med generell anvendelse som berører handel med tjenester, håndheves på en rimelig, objektiv og upartisk måte.
2. Hver part skal opprettholde eller, så snart det er praktisk mulig, opprette domstoler, voldgiftsretter eller forvaltningsdomstoler eller -ordninger der det, når en berørt tjenesteyter fra en annen part ber om det, omgående kan foretas en prøving av og, dersom det er berettiget, en omgjøring av forvaltningsvedtak som berører handel med tjenester. Når slike ordninger ikke fungerer uavhengig av det organ som har myndighet til å gjøre vedkommende forvaltningsvedtak, skal parten sørge for at ordningen i realiteten innebærer en objektiv og upartisk gjennomgang.
3. Dersom det kreves tillatelse fra en part for å yte en tjeneste, skal vedkommende myndighet hos denne parten innen en rimelig frist etter at det er innlevert en søknad som anses for å være fullstendig i henhold til partens egne lover og forskrifter, underrette søkeren om utfallet av søknaden. På anmodning fra søke-

⁷ Spesifikke forpliktelser inngått i henhold til denne artikkel skal ikke tolkes slik at en part pålegges å yte erstatning for iboende konkurransemessige ulemper som følge av at vedkommende tjenester eller tjenesteytere er utenlandske.

- application. At the request of the applicant, the competent authorities of that Party shall provide, without undue delay, information concerning the status of the application.
4. Each Party shall ensure that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures, in all services sectors, are based on objective and transparent criteria, such as competence and the ability to supply the service.
  5. With a view to ensuring that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures do not constitute unnecessary barriers to trade in services, the Joint Committee shall take a decision aiming at incorporating into this Agreement any disciplines developed in the WTO in accordance with paragraph 4 of Article VI of the GATS. The Parties may also, jointly or bilaterally, decide to develop further disciplines.
  6. (a) In sectors in which a Party has undertaken specific commitments, pending the entry into force of a decision incorporating WTO disciplines for these sectors pursuant to paragraph 5, and, if agreed between Parties, disciplines developed jointly or bilaterally under this Agreement pursuant to paragraph 5, the Party shall not apply qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures that nullify or impair such specific commitments in a manner which is
    - (i) more burdensome than necessary to ensure the quality of the service; or
    - (ii) in the case of licensing procedures, not in itself a restriction on the supply of the service.
 (b) In determining whether a Party is in conformity with the obligation under subparagraph (a), account shall be taken of international standards of relevant international organisations⁸ applied by that Party.
  7. Each Party shall provide for adequate procedures to verify the competence of professionals of another Party.
- ren skal vedkommende myndighet hos parten uten unødig opphold opplyse om søknadens stilling.
4. Hver part skal sørge for at tiltak som gjelder kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer i alle tjenestesektorer, baseres på objektive og åpne kriterier, slik som kompetanse og kapasitet til å yte tjenesten.
  5. For å sikre at tiltak som gjelder kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer, ikke innebærer unødige hindringer for handelen med tjenester, skal Den blandede komité treffe beslutning med sikte på å innlemme i denne avtale eventuelle retningslinjer som utarbeides innenfor WTO i samsvar med artikkel VI nr. 4 i GATS. Partene kan også, enten i fellesskap eller bilateralt, bli enige om å utarbeide flere retningslinjer.
  6. a) I sektorer der en part har påtatt seg spesifikke forpliktelser, og inntil en beslutning i henhold til nr. 5 er trådt i kraft om å innlemme WTOs retningslinjer for disse sektorene og, dersom partene er enige om det, retningslinjer utarbeidet i fellesskap eller bilateralt innenfor rammen av denne avtale etter nr. 5, skal parten ikke gjøre gjeldende kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer som opphever eller svekker slike spesifikke forpliktelser på en måte som
    - i) er mer byrdefull enn nødvendig for å sikre tjenestens kvalitet, eller,
    - ii) når det dreier seg om lisensieringsprosedyrer, i seg selv innebærer en restriksjon på ytingen av tjenesten.
 b) For å kunne avgjøre om en part opptrer i samsvar med forpliktelsen i bokstav a), skal det tas hensyn til relevante internasjonale organisasjoners⁸ internasjonale standarder som anvendes av denne parten.
  7. Hver part skal sørge for egnede prosedyrer for å kontrollere kompetansen til yrkesutøvere fra en annen part.

⁸ The term “relevant international organisations” refers to international bodies whose membership is open to the relevant bodies of at least all Parties.

⁸ Med «relevante internasjonale organisasjoner» menes internasjonale organer som er åpne for medlemskap fra de relevante organer hos i det minste samtlige parter.

*Article 3.8***Recognition**

1. For the purposes of the fulfilment of its relevant standards or criteria for the authorisation, licensing or certification of service suppliers, each Party shall give due consideration to any requests by another Party to recognise the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted in the requesting Party. Such recognition may be based upon an agreement or arrangement with the requesting Party, or otherwise be accorded autonomously.
2. Where a Party recognises, by agreement or arrangement, the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of a non-party, that Party shall afford another Party adequate opportunity to negotiate its accession to such an agreement or arrangement, whether existing or future, or to negotiate a comparable agreement or arrangement with it. Where a Party accords recognition autonomously, it shall afford adequate opportunity for another Party to demonstrate that the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of that other Party should also be recognised.
3. Any such agreement or arrangement or autonomous recognition shall be in conformity with the relevant provisions of the WTO Agreement, in particular paragraph 3 of Article VII of the GATS.

*Article 3.9***Movement of Natural Persons**

1. This Article applies to measures affecting natural persons who are service suppliers of a Party, and natural persons of a Party who are employed by a service supplier of a Party, with respect to the supply of a service.
2. This Chapter shall not apply to measures affecting natural persons seeking access to the employment market of a Party, nor shall it apply to measures regarding nationality, residence or employment on a permanent basis.
3. Natural persons covered by a specific commitment shall be allowed to supply the service in accordance with the terms of that commitment.

*Artikkel 3.8***Godkjenning**

1. For å kunne oppfylle sine relevante standarder eller kriterier for autorisasjon eller lisensiering av eller attestutstedelse for tjenesteytere skal hver part behørig vurdere enhver anmodning fra en annen part om å godkjenne gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt hos den anmodende parten. Slik godkjenning kan bygge på en avtale eller ordning med den anmodende parten eller på annen måte gis på frittstående grunnlag.
2. Når en part, gjennom en avtale eller ordning, godkjenner gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt på territoriet til en ikke-part, skal vedkommende part gi en annen part tilstrekkelig anledning til å forhandle om tiltredelse til en slik avtale eller ordning, enten den allerede er trådt i kraft eller skal tre i kraft på et senere tidspunkt, eller til å forhandle seg fram til en tilsvarende avtale eller ordning med vedkommende part. Når en part gir slik godkjenning på frittstående grunnlag, skal den gi en annen part tilstrekkelig anledning til å godtgjøre at også gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt på territoriet til denne andre parten, bør godkjennes.
3. Enhver slik avtale eller ordning eller godkjenning på frittstående grunnlag skal være i samsvar med relevante bestemmelser i WTO-avtalen, særlig artikkel VII nr. 3 i GATS.

*Artikkel 3.9***Bevegelighet for fysiske personer**

1. Denne artikkel får anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som er tjenesteytere fra en part, og fysiske personer fra en part som er ansatt hos en parts tjenesteyter, i forbindelse med yting av en tjeneste.
2. Dette kapittel får ikke anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som søker adgang til en parts arbeidsmarked, og heller ikke på tiltak som angår nasjonalitet, opphold eller arbeid på permanent basis.
3. Fysiske personer som omfattes av en spesifikk forpliktelse, skal ha adgang til å yte tjenesten i samsvar med vilkårene for denne forpliktelsen.

4. This Chapter shall not prevent a Party from applying measures to regulate the entry of natural persons of another Party into, or their temporary stay in, its territory, including those measures necessary to protect the integrity of, and to ensure the orderly movement of natural persons across, its borders, provided that such measures are not applied in such a manner as to nullify or impair the benefits accruing to any Party under the terms of a specific commitment.⁹

Article 3.10

Transparency

1. Each Party shall publish promptly and, except in emergency situations, at the latest by the time of their entry into force, all relevant measures of general application which pertain to or affect the operation of this Chapter. International agreements pertaining to or affecting trade in services to which a Party is a signatory shall also be published.
2. Where publication as referred to in paragraph 1 is not practicable, such information shall be made otherwise publicly available.
3. Nothing in this Chapter shall require any Party to provide confidential information, the disclosure of which would impede law enforcement, or otherwise be contrary to the public interest, or which would prejudice legitimate commercial interests of particular enterprises, public or private.

Article 3.11

Monopolies and Exclusive Service Suppliers

1. Each Party shall ensure that any monopoly supplier of a service in its territory does not, in the supply of the monopoly service in the relevant market, act in a manner inconsistent with that Party's obligations under Article 3.3 (Most-Favoured-Nation Treatment) and its specific commitments.
2. Where a Party's monopoly supplier competes, either directly or through an affiliated company, in the supply of a service outside the scope of its monopoly rights and which is subject to that Party's specific commitments, the Party shall ensure that such a supplier does

⁹ The sole fact of requiring a visa for natural persons shall not be regarded as nullifying or impairing benefits under a specific commitment.

4. Bestemmelsene i dette kapittel skal ikke hindre en part i å anvende tiltak for å regulere innreise til eller midlertidig opphold på sitt territorium av fysiske personer fra en annen part, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte partens grenser og sikre en ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som tilsetter eller svekker fordelene som tilkommer en part i henhold til vilkårene for en spesifikk forpliktelse⁹.

Artikkel 3.10

Åpenhet

1. Hver part skal omgående, unntatt i krisesituasjoner, og senest når tiltaket trer i kraft, kunngjøre alle relevante tiltak som får generell anvendelse, og som angår eller har betydning for dette kapittels virkemåte. Internasjonale avtaler som en part har inngått, og som angår eller har betydning for handel med tjenester, skal også kunngjøres.
2. Når det ikke er praktisk mulig å foreta kunngjøring som nevnt i nr. 1, skal slik informasjon gjøres offentlig tilgjengelig på annen måte.
3. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal tolkes slik at en part kan pålegges å gi videre fortrolige opplysninger dersom utlevering av opplysningene vil hindre rettshåndhevingen eller på annen måte være i strid med offentlighetens interesser eller være til skade for bestemte offentlige eller private foretaks legitime forretningsinteresser.

Artikkel 3.11

Monopoler og tjenesteytere med enerett

1. Hver part skal påse at en tjenesteyter med monopol på partens territorium ved yting av monopoltjenesten på vedkommende marked ikke opptrer på en måte som er uforenlig med partens forpliktelser etter artikkel 3.3 (Bestevilkårsbehandling) og dens spesifikke forpliktelser.
2. Når en tjenesteyter med monopol hos en part konkurrerer, enten direkte eller gjennom et datterselskap, om å yte en tjeneste som ikke omfattes av tjenesteyterens monopol, og som hører inn under partens spesifikke forpliktelser, skal parten påse at tjenesteyteren ikke

⁹ Krav om visum for fysiske personer skal ikke i seg selv anses for å tilsette eller svekke fordeler i henhold til en spesifikk forpliktelse.

not abuse its monopoly position to act in its territory in a manner inconsistent with such commitments.

3. The provisions of this Article shall also apply to cases of exclusive service suppliers, where a Party, formally or in effect:
  - (a) authorises or establishes a small number of service suppliers; and
  - (b) substantially prevents competition among those suppliers in its territory.

Article 3.12

Business Practices

1. Parties recognise that certain business practices of service suppliers, other than those falling under Article 3.11 (Monopolies and Exclusive Service Suppliers), may restrain competition and thereby restrict trade in services.
2. Each Party shall, at the request of another Party, enter into consultations with a view to eliminating practices referred to in paragraph 1. The Party addressed shall accord full and sympathetic consideration to such a request and shall cooperate through the supply of publicly available non-confidential information of relevance to the matter in question. The Party addressed shall also provide other information available to the requesting Party, subject to its domestic laws and regulations, and to the conclusion of satisfactory agreement concerning the safeguarding of its confidentiality by the requesting Party.

Article 3.13

Payments and Transfers

1. Except under the circumstances envisaged in Article 3.14 (Restrictions to Safeguard the Balance of Payments), a Party shall not apply restrictions on international transfers and payments for current transactions with another Party.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Articles of Agreement of the International Monetary Fund (IMF), including the use of exchange actions which are in conformity with the Articles of Agreement of the IMF, provided that a Party shall not impose restrictions on capital transactions inconsistently with its specific commitments regarding such transactions, except under Article 3.14 (Restrictions

misbruker sin monopolstilling til å opptre på partens territorium på en måte som er uforenlig med disse forpliktelsene.

3. Bestemmelsene i denne artikkel får anvendelse også i tilfeller som omfatter tjenesteytere med enerett, når en part formelt eller reelt
  - a) godkjenner eller oppretter et lite antall tjenesteytere, og
  - b) i alt vesentlig hindrer konkurranse mellom disse tjenesteyterne på sitt territorium.

Artikkel 3.12

Forretningsmetoder

1. Partene erkjenner at visse andre typer forretningsmetoder enn dem som hører inn under artikkel 3.11 (Monopoler og tjenesteytere med enerett), kan begrense konkurransen og dermed innskrenke handelen med tjenester.
2. Enhver part skal på anmodning fra en annen part innlede konsultasjoner med sikte på å avskaffe metoder som nevnt i nr. 1. Parten som anmodningen er rettet til, skal gi anmodningen grundig og velvillig behandling, og skal samarbeide ved å gi offentlig tilgjengelige, ikke-fortrolige opplysninger av betydning for vedkommende sak. Parten som anmodningen er rettet til, skal dessuten gi den anmodende part annen tilgjengelig informasjon, med de eventuelle begrensninger som følger av partens egne lover og forskrifter, og med forbehold om at det inngås en tilfredsstillende avtale som pålegger den anmodende part å sikre opplysningenes fortrolige karakter.

Artikkel 3.13

Betalinger og overføringer

1. Med unntak for de omstendigheter som er nevnt i artikkel 3.14 (Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen), skal en part ikke legge restriksjoner på internasjonale overføringer og betalinger for løpende transaksjoner med en annen part.
2. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal ha virkning for partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til artiklene i avtalen om Det internasjonale valutafond (IMF), herunder bruk av valutamessige tiltak som er i samsvar med IMF-avtalens artikler, forutsatt at en part ikke innfører restriksjoner på kapitaltransaksjoner som er uforenlige med partens spesifikke forpliktelser med hensyn til slike transaksjoner, med unntak for artikkel 3.14

to Safeguard the Balance of Payments) or at the request of the IMF.

(Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen) eller med mindre IMF ber om det.

Article 3.14

Restrictions to Safeguard the Balance of Payments

1. The Parties shall endeavour to avoid imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. Any restrictions to safeguard the balance of payments adopted or maintained by a Party under and in conformity with Article XII of the GATS shall apply under this Chapter.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the Joint Committee.

Article 3.15

Subsidies

1. A Party which considers that it is adversely affected by a subsidy of another Party may request *ad hoc* consultations with that Party on such matters. The requested Party shall enter into such consultations.¹⁰
2. The Parties shall review any disciplines agreed under Article XV of the GATS with a view to incorporating them into this Chapter.

Article 3.16

General Exceptions

Subject to the requirement that such measures are not applied in a manner which would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between countries where like conditions prevail, or a disguised restriction on trade in services, nothing in this Chapter shall be construed to prevent the adoption or enforcement by a Party of measures:

- (a) necessary to protect public morals or to maintain public order;¹¹
- (b) necessary to protect human, animal or plant life or health;
- (c) necessary to secure compliance with laws or regulations which are not inconsistent with the

Artikkel 3.14

Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen

1. Partene skal bestrebe seg på å unngå å iverksette restriksjoner av hensyn til betalingsbalansen.
2. Enhver restriksjon for å beskytte betalingsbalansen som innføres eller opprettholdes av en part etter og i samsvar med artikkel XII i GATS, får anvendelse etter dette kapittel.
3. En part som innfører eller opprettholder slike restriksjoner, skal omgående underrette Den blandede komité.

Artikkel 3.15

Subsidier

1. Dersom en part anser at en annen parts subsidier er til skade for den selv, kan den be om konsultasjoner *ad hoc* med vedkommende part i slike saker. Den anmodede part skal innlede slike konsultasjoner.¹⁰
2. Partene skal gjennomgå eventuelle ordninger som er avtalt i henhold til artikkel XV i GATS, med sikte på å innlemme dem i dette kapittel.

Artikkel 3.16

Generelle unntak

Forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som vil innebære vilkårlig eller urettmessig forskjellsbehandling av statene under ellers like vilkår eller en skjult begrensning av handelen med tjenester, skal ingen bestemmelse i dette kapittel tolkes slik at den hindrer en part i å vedta eller håndheve tiltak som

- a) er nødvendige for å verne den offentlige moral eller opprettholde den offentlige orden¹¹,
- b) er nødvendige for å verne menneskers, dyrs eller planters liv og helse,
- c) er nødvendige for å sikre samsvar med lover eller forskrifter som ikke er uforenlige med

¹⁰ It is understood that consultations held pursuant to paragraph 1 shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 9 (Dispute Settlement) or under the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.

¹¹ The public order exception may be invoked only where a genuine and sufficiently serious threat is posed to one of the fundamental interests of society.

¹⁰ Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til nr. 1 ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 9 (Tvisteløsninger) eller etter WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning.

¹¹ Unntaket om offentlig orden kan gjøres gjeldende bare når grunnleggende samfunnsinteresser er alvorlig truet.

provisions of this Chapter including those relating to:

- (i) the prevention of deceptive and fraudulent practices or to deal with the effects of a default on services contracts;
- (ii) the protection of the privacy of individuals in relation to the processing and dissemination of personal data and the protection of confidentiality of individual records and accounts;
- (iii) safety;
- (d) inconsistent with Article 3.5 (National Treatment), provided that the difference in treatment is aimed at ensuring the equitable or effective¹² imposition or collection of direct taxes in respect of services or service suppliers of other Parties;
- (e) inconsistent with Article 3.3 (Most-Favoured-Nation Treatment), provided that the difference in treatment is the result of an agreement on the avoidance of double taxation or provisions on the avoidance of double taxation in any other international agreement or arrangement by which the Party is bound.

bestemmelsene i dette kapittel, herunder lover og forskrifter om

- i) å hindre villedende og uredelig praksis eller behandle følgene av misligholdte kontrakter om tjenester,
- ii) enkeltpersoners personvern i forbindelse med behandling og spredning av personopplysninger og vern av fortrolighet for enkeltdokumenter og -regnskaper,
- iii) sikkerhet,
- d) er uforenlige med artikkel 3.5 (Nasjonal behandling), forutsatt at forskjellsbehandlingen har som formål å sikre rettferdig eller effektiv¹² utskrivning eller inndrivelse av direkte skatter med hensyn til tjenester eller tjenesteytere fra andre parter,
- e) er uforenlige med artikkel 3.3 (Bestevilkårsbehandling), forutsatt at forskjellsbehandlingen er en følge av en avtale om å unngå dobbeltbeskatning eller bestemmelser om å unngå dobbeltbeskatning i en annen internasjonal avtale eller ordning som parten er bundet av.

¹² Measures that are aimed at ensuring the equitable or effective imposition or collection of direct taxes include measures taken by a Party under its taxation system which:

- (a) apply to non-resident service suppliers in recognition of the fact that the tax obligation of non-residents is determined with respect to taxable items sourced or located in the Party's territory; or
- (b) apply to non-residents in order to ensure the imposition or collection of taxes in the Party's territory; or
- (c) apply to non-residents or residents in order to prevent the avoidance or evasion of taxes, including compliance measures; or
- (d) apply to consumers of services supplied in or from the territory of another Party in order to ensure the imposition or collection of taxes on such consumers derived from sources in the Party's territory; or
- (e) distinguish service suppliers subject to tax on worldwide taxable items from other service suppliers, in recognition of the difference in the nature of the tax base between them; or
- (f) determine, allocate or apportion income, profit, gain, loss, deduction or credit of resident persons or branches, or between related persons or branches of the same person, in order to safeguard the Party's tax base.

Tax terms or concepts in subparagraph (d) and in this footnote are determined according to tax definitions and concepts, or equivalent or similar definitions and concepts, under the domestic laws and regulations of the Party taking the measure.

¹² Tiltak som har som formål å sikre rettferdig eller effektiv utskrivning eller inndrivelse av direkte skatter, omfatter tiltak en part treffer i henhold til sin skatteordning, og som

- a) får anvendelse for ikke-bosatte tjenesteytere i erkjennelse av at ikke-bosattes skatteplikt blir bestemt av skatteobjekter som har sin kilde eller befinner seg på partens territorium, eller
- b) får anvendelse for ikke-bosatte for å sikre utskrivning eller inndrivelse av skatter på partens territorium, eller
- c) får anvendelse for ikke-bosatte og bosatte for å hindre skatteunndragelse eller skatteomgåelse, herunder tiltak for å sikre at skattereglene overholdes, eller
- d) får anvendelse for brukere av tjenester som ytes på eller fra en annen parts territorium, for å sikre utskrivning eller inndrivelse av skatter fra slike brukere avledet fra kilder på partens territorium, eller
- e) atskiller tjenesteytere som er globaltskattpliktige fra andre tjenesteytere, i erkjennelse av den forskjell i skattegrunnlaget som eksisterer mellom dem, eller
- f) fastsetter, henfører eller fordeler inntekt, utbytte, fortjeneste, tap, fradrag eller gjeld for bosatte personer eller filialer, eller mellom beslektede personer eller filialer tilhørende samme person, for å sikre partens skattegrunnlag.

Skatteuttrykk eller skattebegreper omhandlet i bokstav d) og i denne fotnoten skal bestemmes i samsvar med skatte-definisjoner og skattebegreper, eller tilsvarende eller lignende definisjoner og begreper, i henhold til interne lover og forskrifter hos parten som treffer tiltaket.

*Article 3.17***Security Exceptions**

Nothing in this Chapter shall be construed:

- (a) to require a Party to furnish any information, the disclosure of which it considers contrary to its essential security interests; or
- (b) to prevent a Party from taking any action which it considers necessary for the protection of its essential security interests:
  - (i) relating to the supply of services as carried out directly or indirectly for the purpose of provisioning a military establishment;
  - (ii) relating to fissionable and fusionable materials or the materials from which they are derived;
  - (iii) taken in time of war or other emergency in international relations; or
- (c) to prevent a Party from taking any action in pursuance of its obligations under the United Nations Charter for the maintenance of international peace and security.

*Article 3.18***Schedules of Specific Commitments**

1. Each Party shall set out in a Schedule the Specific Commitments it undertakes under Articles 3.4 (Market Access), 3.5 (National Treatment) and 3.6 (Additional Commitments). With respect to sectors where such commitments are undertaken, each Schedule shall specify:
  - (a) terms, limitations and conditions on market access;
  - (b) conditions and qualifications on national treatment;
  - (c) undertakings relating to additional commitments referred to in Article 3.6 (Additional Commitments); and
  - (d) where appropriate, the time-frame for implementation of such commitments; and the date of entry into force of such commitments.
2. Measures inconsistent with both Articles 3.4 (Market Access) and 3.5 (National Treatment) shall be subject to paragraph 2 of Article XX of the GATS.
3. The Parties' Schedules of Specific Commitments are set out in Annex XII (Schedules of Specific Commitments).

*Artikkel 3.17***Sikkerhetsunntak**

Ingen bestemmelse i dette kapittel skal tolkes slik at den

- a) pålegger en part å gi opplysninger når den anser at det vil være i strid med dens grunnleggende sikkerhetsinteresser, eller
- b) hindrer en part i å treffe tiltak den anser som nødvendige for å trygge dens grunnleggende sikkerhetsinteresser
  - i) i forbindelse med yting av tjenester som finner sted direkte eller indirekte og har som formål å skaffe forsyninger til en militær styrke,
  - ii) i forbindelse med spaltbare eller fusjonerbare stoffer eller stoffene de fremstilles av,
  - iii) som treffes i krigstid eller annen krisesituasjon i internasjonale forhold, eller
- c) hindrer en part i å treffe tiltak den er forpliktet til for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet i henhold til De forente nasjoners pakt.

*Artikkel 3.18***Bindingslister over spesifikke forpliktelser**

1. Hver part skal i en bindingsliste føre opp de spesifikke forpliktelser den påtar seg i henhold til artikkel 3.4 (Markedsadgang), 3.5 (Nasjonal behandling) og 3.6 (Tilleggsforpliktelser). For sektorer der slike forpliktelser er inngått, skal hver bindingsliste nærmere angi følgende:
  - a) begrensninger på og vilkår for markedsadgang,
  - b) vilkår for og begrensninger på nasjonal behandling,
  - c) tilsagn i forbindelse med tilleggsforpliktelser nevnt i artikkel 3.6 (Tilleggsforpliktelser), og,
  - d) der det er hensiktsmessig, tidsramme for gjennomføring av slike forpliktelser og datoen for deres ikrafttredelse.
2. For tiltak som er uforenlige med både artikkel 3.4 (Markedsadgang) og 3.5 (Nasjonal behandling), får bestemmelsen i artikkel XX nr. 2 i GATS anvendelse.
3. Partenes bindingslister over spesifikke forpliktelser er oppført i vedlegg XII (Bindingslister over spesifikke forpliktelser).

*Article 3.19***Modification of Schedules**

The Parties shall, upon written request by a Party, hold consultations to consider any modification or withdrawal of a specific commitment in the requesting Party's Schedule of Specific Commitments. The consultations shall be held within three months from the request. In the consultations, the Parties shall aim to ensure that a general level of mutually advantageous commitments no less favourable to trade than that provided for in the Schedule of Specific Commitments prior to such consultations is maintained. Modifications of Schedules of Specific Commitments are subject to the procedures set out in Articles 8.1 (Joint Committee) and 10.1 (Amendments).

*Article 3.20***Review**

With the objective of further liberalising trade in services between them, in particular eliminating substantially all remaining discrimination within a period of ten years, the Parties shall review at least every three years, or more frequently if so agreed, their Schedules of Specific Commitments and their Lists of MFN Exemptions, taking into account in particular any autonomous liberalisation and on-going work under the auspices of the WTO. The first such review shall take place no later than five years after the entry into force of this Agreement.

*Article 3.21***Annexes**

The following Annexes are an integral part of this Chapter:

- (a) Annex IX (Lists of MFN Exemptions);
- (b) Annex X (Recognition of Qualifications of Service Suppliers);
- (c) Annex XI (Movement of Natural Persons);
- (d) Annex XII (Schedules of Specific Commitments);
- (e) Annex XIII (Electronic Commerce);

*Artikkel 3.19***Endring av bindingslister**

Partene skal etter skriftlig anmodning fra en part holde konsultasjoner for å vurdere om en spesifikk forpliktelse i den anmodende parts bindingsliste over spesifikke forpliktelser bør endres eller oppheves. Konsultasjonene skal finne sted innen tre måneder etter at anmodningen er mottatt. Under konsultasjonene skal partene søke å sikre at det opprettholdes et generelt nivå på gjensidig fordelaktige forpliktelser som ikke er mindre gunstig for handelen enn det som var fastsatt i bindingslisten over spesifikke forpliktelser før konsultasjonene ble innledet. Endringer i bindingslistene over spesifikke forpliktelser skal skje i henhold til prosedyrene fastsatt i artikkel 8.1 (Den blandede komité) og 10.1 (Endringer).

*Artikkel 3.20***Gjennomgang**

Partene skal, med sikte på en ytterligere liberalisering av handelen med tjenester dem imellom, særlig for å avskaffe i hovedsak all gjenværende forskjellsbehandling i løpet av en periode på ti år, gjennomgå sine bindingslister over spesifikke forpliktelser og listene over unntak fra bestevilkårs klausulen (MFN-unntak) minst hvert tredje år eller hyppigere dersom det er enighet om det, og skal da ta særlig hensyn til enhver liberalisering på frittstående grunnlag og pågående arbeid i regi av WTO. Den første gjennomgangen skal finne sted senest fem år etter at denne avtale er trådt i kraft.

*Artikkel 3.21***Vedlegg**

Følgende vedlegg utgjør en integrert del av dette kapittel:

- a) Vedlegg IX (Lister over unntak fra bestevilkårs klausulen (MFN-unntak)),
- b) Vedlegg X (Godkjenning av tjenesteyteres kvalifikasjoner),
- c) Vedlegg XI (Bevegelse for fysiske personer),
- d) Vedlegg XII (Bindingslister over spesifikke forpliktelser),
- e) Vedlegg XIII (Elektronisk handel),

(f) Annex XIV (Telecommunications Services); (g) Annex XV (Co-Productions). (h) Annex XVI (Financial Services); (i) Annex XVII (Health Services); (j) Annex XVIII (Tourism and Travel Services); and (k) Annex XIX (International Road Transport and Logistics Services).	f) Vedlegg XIV (Telekommunikasjonstjenester), g) Vedlegg XV (Samproduksjoner), h) Vedlegg XVI (Finansielle tjenester), i) Vedlegg XVII (Helsetjenester), j) Vedlegg XVIII (Turisme og reisetjenester), og k) Vedlegg XIX (Internasjonale veitransport- og logistiktjenester).

Chapter 4

Protection of Intellectual Property

Article 4

Protection of Intellectual Property

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non-discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, including counterfeiting and piracy, in accordance with the provisions of this Chapter, Annex XX (Protection of Intellectual Property), and the international agreements referred to in that Annex.
2. The Parties shall accord to each other's nationals treatment no less favourable than that they accord to their own nationals. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of Article 3 and 5 of the WTO Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement).
3. The Parties shall grant to each other's nationals treatment no less favourable than that they accord to nationals of a non-party. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provision of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5.
4. Upon request of a Party, the Joint Committee shall review the provisions of this Chapter and Annex XX (Protection of Intellectual Property) with a view to further improve levels of protection and to avoid or remedy trade distortions caused by actual levels of protection of intellectual property rights.
5. The Joint Committee shall keep the implementation of intellectual property rights under review. At the request of a Party, consultations shall take place in the Joint Committee on any matter concerning intellectual property rights.

Kapittel 4

Immateriellrettslig vern

Artikkel 4

Immateriellrettslig vern

1. Partene skal gi og sikre et tilstrekkelig, effektivt og ikke-diskriminerende vern av immaterielle rettigheter, og fastsette tiltak for å sikre disse rettighetene mot inngrep, herunder etterligning og piratkopiering, i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel, vedlegg XX (Immateriellrettslig vern) og de internasjonale avtalene det vises til der.
2. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir sine egne borgere. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i artikkel 3 og 5 i WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (heretter kalt «TRIPS-avtalen»).
3. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir borgere fra en ikke-part. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 4 og 5.
4. Den blandede komité skal på anmodning fra en part gjennomgå bestemmelsene i dette kapittel og i vedlegg XX (Immateriellrettslig vern) med sikte på å styrke vernet ytterligere og å unngå eller rette opp handelsvridninger som skyldes gjeldende vernenivå for immaterielle rettigheter.
5. Den blandede komité skal fortløpende vurdere gjennomføringen av immaterielle rettigheter. På anmodning fra en part skal det holdes konsultasjoner i Den blandede komité om ethvert spørsmål som gjelder immaterielle rettigheter.

*Chapter 5***Government Procurement***Article 5***Government Procurement**

1. The Parties shall enhance their mutual understanding of each other's government procurement laws, regulations and agreements with a view to progressively liberalising their respective procurement markets on the basis of non-discrimination and reciprocity.
2. Each Party shall publish its laws and make publicly available its regulations and administrative rulings of general application, as well as the international agreements to which it is a party that may affect its procurement markets. Each Party shall respond to specific questions and provide, upon request, information to another Party on such matters.
3. The Parties shall review this Article in the Joint Committee within three years after the entry into force of this Agreement, in light of further developments in international economic relations, *inter alia* in the framework of the WTO and free trade relations with non-parties, and examine the possibility of developing and deepening their cooperation under this Agreement. After the first review they shall conduct regular reviews at the meetings of the Joint Committee.

*Chapter 6***Competition***Article 6.1***Rules of Competition Concerning Undertakings**

1. The following practices of undertakings are incompatible with the proper functioning of this Agreement in so far as they may affect trade between the Parties:
  - a) agreements and concerted practices between undertakings, decisions by associations of undertakings which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition;
  - b) abuse by one or more undertakings of a dominant position in the territory of a Party as a whole or in a substantial part thereof; or
  - c) concentrations between undertakings, which are considered anti-competitive, according to the competition laws and regulations applicable in the Parties.

*Kapittel 5***Offentlige anskaffelser***Artikkel 5***Offentlige anskaffelser**

1. Partene skal øke sin gjensidige forståelse av hverandres lover, forskrifter og avtaler om offentlige anskaffelser med sikte på en gradvis liberalisering av sine respektive anskaffelsesmarkeder på grunnlag av likebehandling og gjensidighet.
2. Hver part skal kunngjøre sine lover og gjøre offentlig tilgjengelig de av sine forskrifter og forvaltningsvedtak som er gitt generell anvendelse, samt de internasjonale avtalene den er part i, dersom de kan ha betydning for deres anskaffelsesmarkeder. Hver part skal besvare konkrete spørsmål og på anmodning gi en annen part opplysninger om slike saker.
3. Partene skal, innen tre år etter at denne avtale er trådt i kraft, gjennomgå denne artikkel på nytt i Den blandede komité i lys av den videre utviklingen i de internasjonale økonomiske forbindelser, blant annet innenfor rammen av WTO og frihandelsforbindelser med ikke-parter, og undersøke muligheten for å videreutvikle og utdype samarbeidet etter denne avtale. Etter den første gjennomgangen skal de med jevne mellomrom gjennomgå saken på nytt under møtene i Den blandede komité.

*Kapittel 6***Konkurransen***Artikkel 6.1***Konkurranseregler for foretak**

1. Følgende atferd hos foretak er uforenlig med denne avtales virkemåte i den grad den kan ha betydning for samhandelen mellom partene:
  - a) avtaler og samordnet opptreden mellom foretak og beslutninger truffet av sammenlutninger av foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen,
  - b) ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling på en parts territorium eller på en vesentlig del av det, eller
  - c) konsentrasjoner mellom foretak som anses for å være konkurransebegrensende i henhold til konkurranselovene og -forskriftene som gjelder for partene.

2. Paragraph 1 shall also apply to the activities of public undertakings, and undertakings to which the Parties grant special or exclusive rights, in so far as the application of these provisions does not obstruct the performance, in law or in fact, of their particular public tasks.
  3. Each Party undertakes to apply its respective competition laws with a view to removing anti-competitive practices as outlined in paragraph 1.
  4. The provisions of paragraphs 1 and 2 shall not be construed so as to create any direct obligations for undertakings.
2. Bestemmelsene i nr. 1 får anvendelse også på virksomheten til offentlige foretak og foretak som partene har gitt sær- eller eneretter, i den grad anvendelsen av disse bestemmelsene verken faktisk eller juridisk hindrer foretakene i å utføre de særlige offentlige oppgavene som er tillagt dem.
  3. Hver part forplikter seg til å anvende sine respektive konkurranselover med sikte på å fjerne konkurransebegrensende atferd som angitt i nr. 1.
  4. Bestemmelsene i nr. 1 og 2 skal ikke tolkes slik at de skaper noen direkte forpliktelser for foretak.

Article 6.2

Cooperation and Consultations

1. The Parties recognise the importance of cooperation and coordination between their competent authorities to further enhance effective competition law enforcement and to fulfil the objectives of this Agreement.
2. The Parties involved shall cooperate and consult in their dealings with anti-competitive practices, as outlined in Article 6.1 (Rules of Competition Concerning Undertakings), with the aim of putting an end to such practices or their adverse effects on trade.
3. Cooperation may include the exchange of pertinent information that is available to the Parties. No Party shall be required to disclose information that is confidential according to its domestic laws and regulations.
4. If a Party considers that a given practice continues to affect trade in the sense of paragraph 1 and 2 of Article 6.1 (Rules of Competition Concerning Undertakings), after cooperation or consultations in accordance with paragraph 2, it may request consultations in the Joint Committee. The Parties involved shall give to the Joint Committee all the assistance required in order to examine the case and, where appropriate, eliminate the practice objected to. If the Party in question fails to put an end to the practice objected to within the period fixed by the Joint Committee or after 60 days following referral of the case to the Joint Committee have elapsed, the Party objecting to the practice may adopt appropriate measures to deal with the difficulties resulting from the practice in question. Priority shall be given to such measures that will least disturb the functioning of this Agreement.

Artikkel 6.2

Samarbeid og konsultasjoner

1. Partene erkjenner betydningen av samarbeid og samordning mellom deres vedkommende myndigheter for å fremme en mer effektiv håndheving av konkurranselovgevingen og for å oppfylle denne avtales formål.
2. De berørte parter skal samarbeide og konsultere hverandre i saker om konkurransebegrensende atferd som angitt i artikkel 6.1 (Konkurranseregler for foretak) for å sikre at slik atferd eller den negative virkningen den har på handelen, blir brakt til opphør.
3. Samarbeidet kan omfatte utveksling av relevant informasjon som partene har tilgang til. Ingen part plikter å utlevere informasjon som etter partens egne lover og forskrifter er konfidensiell.
4. Dersom en part, etter å ha samarbeidet og deltatt i konsultasjoner i samsvar med nr. 2, anser at en bestemt atferd fortsetter å påvirke handelen i artikkel 6.1 (Konkurranseregler for foretak) nr. 1 og 2's forstand, kan den be om konsultasjoner i Den blandede komité. De berørte parter skal gi komiteen all nødvendig bistand, slik at saken kan undersøkes og den atferd det er reist innvendinger mot, eventuelt kan avskaffes. Dersom den det gjelder, unnlater å bringe denne atferden til opphør innen fristen Den blandede komité har fastsatt eller senest 60 dager etter at saken er henvist til komiteen, kan den part som har fremmet innsigelse, iverksette egnede tiltak for å håndtere problemene som er oppstått som følge av den aktuelle atferden. Det skal gis prioritet til tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtale.

5. With the exception of the right for consultations in accordance with paragraphs 1 to 3, no Party may have recourse to dispute settlement under this Agreement for any matter arising under this Chapter.

Chapter 7

Trade and Sustainable Development

Article 7.1

Context and Objectives

1. The Parties recall the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment of 1972, the Rio Declaration on Environment and Development of 1992, Agenda 21 on Environment and Development of 1992, the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up of 1998, the Johannesburg Plan of Implementation on Sustainable Development of 2002, the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006, the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008, the Rio+20 Outcome Document «the Future We Want» of 2012 and the outcome document of the UN Summit on Sustainable Development «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development» of 2015.
2. The Parties recognise that economic development, social development and environmental protection are interdependent and mutually supportive components of sustainable development. They underline the benefits of cooperation on trade related labour and environmental issues as part of a global approach to trade and sustainable development.
3. The Parties reaffirm their commitment to promote the development of international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the trade relations between the Parties.
4. This Chapter shall not be used for protectionist trade purposes.

5. Med unntak av retten til konsultasjon i svar med nr. 1–3 kan ingen part benytte tvisteløsning etter denne avtale i saker som omfattes av dette kapittel.

Kapittel 7

Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 7.1

Kontekst og formål

1. Partene minner om erklæringen vedtatt på FN-konferansen om det menneskelige miljø i 1972, Rio-erklæringen om miljø og utvikling fra 1992, Agenda 21 om miljø og utvikling fra 1992, ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og oppfølgingen av erklæringen fra 1998, handlingsplanen for en bærekraftig utvikling vedtatt i Johannesburg i 2002, ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006, ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering fra 2008, sluttokumentet «The Future We Want» vedtatt på Rio+20-konferansen i 2012 og sluttokumentet «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development» vedtatt på FNs toppmøte om bærekraftig utvikling i 2015.
2. Partene erkjenner at miljøvern og økonomisk og sosial utvikling er gjensidig avhengige og støttende faktorer for å oppnå en bærekraftig utvikling. De understreker nytten av å samarbeide om handelsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål som ledd i en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.
3. Partene bekrefter at de forplikter seg til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og til å sikre at denne målsettingen innlemmes og kommer til uttrykk i handelsforbindelsene mellom dem.
4. Bestemmelsene i dette kapittel skal ikke benyttes til handelspolitisk proteksjonisme.

*Article 7.2***Scope**

Except as otherwise provided for in this Chapter, this Chapter applies to measures adopted or maintained by the Parties affecting trade-related aspects of labour¹³ and environmental issues.

*Article 7.3***Right to Regulate and Levels of Protection**

1. Recognising the right of each Party, subject to the provisions of this Agreement, to establish its own levels of environmental and labour protection, and to adopt or modify its domestic laws, regulations and policies accordingly, each Party shall endeavour to ensure that its domestic laws, regulations, policies and practices provide for, and encourage, high levels of environmental and labour protection, consistent with standards, principles and agreements referred to in Articles 7.5 (International Labour Standards and Agreements) and 7.6 (Multilateral Environmental Agreements and Environmental Principles), and shall strive to further improve the levels of protection provided for in those domestic laws, regulations and policies.
2. The Parties recognise the importance of taking account of scientific, technical and other information, and relevant international standards, guidelines and recommendations when preparing and implementing measures related to the environment and labour conditions that affect trade and investment between them.

*Article 7.4***Upholding Levels of Protection in the Application and Enforcement of Laws, Regulations or Standards**

1. A Party shall not fail to effectively enforce its environmental and labour laws, regulations or standards in a manner affecting trade or investment between the Parties.
2. Subject to Article 7.3 (Right to Regulate and Levels of Protection), a Party shall not:

*Artikkel 7.2***Virkeområde**

Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, skal kapittel 7 få anvendelse på tiltak som berører handelsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål¹³, og som vedtas eller opprettholdes av partene.

*Artikkel 7.3***Rett til regulering og vernenivå**

1. Idet de anerkjenner hverandres rett til selv å fastsette nivået for sitt miljø- og arbeidervern og i tråd med dette å vedta ny eller endre eksisterende lover, forskrifter og politikk, med de eventuelle begrensninger som følger av bestemmelsene i denne avtale, skal partene bestrebe seg på å sikre at deres egne lover og forskrifter og deres egen politikk og praksis tar hensyn til og fremmer et høyt miljø- og arbeidervernnivå i samsvar med de standarder, prinsipper og avtaler som er nevnt i artikkel 7.5 (Internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler) og 7.6 (Multilaterale miljøavtaler og miljøprinsipper), og skal bestrebe seg på å styrke vernet fastsatt i slike interne lover, forskrifter og politikk ytterligere.
2. Partene erkjenner at det er viktig å ta hensyn til vitenskapelig, teknisk og annen informasjon samt relevante internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger når de utformer og gjennomfører tiltak som gjelder miljø og arbeidsforhold, og som påvirker handelen og investeringsvirksomheten dem imellom.

*Artikkel 7.4***Opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, forskrifter og standarder**

1. En part skal ikke unnlate effektivt å håndheve sine egne miljø- og arbeidslivslover, -forskrifter og -standarder på en måte som påvirker handelen eller investeringsvirksomheten mellom partene.
2. Med de eventuelle begrensninger som følger av artikkel 7.3 (Rett til regulering og vernenivå), skal en part ikke

¹³ When labour is referred to in this Chapter, it includes the issues relevant to the Decent Work Agenda as agreed on in the ILO.

¹³ Med «arbeids-», «arbeidslivs-» og «arbeider-» menes i dette kapittel også spørsmål av betydning for handlingsplanen «Decent Work Agenda», vedtatt av ILO.

- (a) weaken or reduce the levels of environmental or labour protection provided by its domestic laws, regulations or standards with the sole intention to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory; or
  - (b) waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from its domestic laws, regulations or standards in order to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory.
- a) svekke eller senke miljø- eller arbeidervernnivået fastsatt i partens egne lover, forskrifter eller standarder utelukkende i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium, og heller ikke
  - b) gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, partens egne lover, forskrifter eller standarder i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium.

*Article 7.5***International Labour Standards and Agreements**

1. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO and the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up adopted by the International Labour Conference at its 86th Session in 1998, to respect, promote and realise the principles concerning the fundamental rights, namely:
  - (a) the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
  - (b) the elimination of all forms of forced or compulsory labour;
  - (c) the effective abolition of child labour; and
  - (d) the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
2. The Parties reaffirm their commitment, under the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006, to recognising full and productive employment and decent work for all as a key element of sustainable development for all countries and as a priority objective of international cooperation and to promoting the development of international trade in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all.
3. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO to effectively implement the ILO Conventions which they have ratified and to make continued and sustained efforts towards ratifying the fundamen-

*Artikkel 7.5***Internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler**

1. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO og av ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet samt oppfølgingen av erklæringen vedtatt på Den internasjonale arbeidskonferansens 86. sesjon i 1998, om å respektere, fremme og gjennomføre prinsippene som følger av de grunnleggende rettigheter, det vil si:
  - a) foreningsfrihet og reell anerkjennelse av retten til å føre kollektive forhandlinger,
  - b) avskaffing av alle former for tvangsarbeid,
  - c) effektiv avskaffing av barnearbeid, og
  - d) avskaffing av forskjellsbehandling ved ansettelse og i yrke.
2. Partene bekrefter at de, i henhold til ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006, forplikter seg til å anerkjenne full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle som en sentral forutsetning for å oppnå en bærekraftig utvikling i alle land og som en prioritert målsetting for internasjonalt samarbeid, og til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle.
3. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, om effektivt å gjennomføre ILO-konvensjonene de har ratifisert, og om kontinuerlig og konsekvent å arbeide for at de grunnleggende ILO-konvensjonene og de

tal ILO Conventions, as well as the other conventions that are classified as «up-to-date» by the ILO.

4. The violation of fundamental principles and rights at work shall not be invoked or otherwise used as a legitimate comparative advantage.

Article 7.6

Multilateral Environmental Agreements and Environmental Principles

The Parties reaffirm their commitment to the effective implementation in their domestic laws, regulations and practices, of the multilateral environmental agreements to which they are a party, as well as their adherence to environmental principles reflected in the international instruments referred to in Article 7.1 (Context and Objectives).

Article 7.7

Promotion of Trade and Investment Favouring Sustainable Development

1. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemination of goods and services beneficial to the environment, including sustainable construction materials, environmental technologies, sustainable renewable energy, energy efficient and eco-labelled goods and services, *inter alia*, through addressing related non-tariff barriers.
2. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemination of goods and services that contribute to sustainable development, including goods and services that are the subject of schemes such as fair and ethical trade.
3. The Parties agree to exchange views and may consider cooperation, jointly or bilaterally, in this area.
4. The Parties shall encourage cooperation between enterprises in relation to goods, services and technologies that contribute to sustainable development and are beneficial to the environment.

Article 7.8

Cooperation in International Fora

The Parties shall strive to strengthen their cooperation on trade and investment related labour

øvrige konvensjonene ILO har klassifisert som ajourførte, blir ratifisert.

4. Brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet skal ikke kunne påberopes eller på annet vis benyttes som et legitimt komparativt fortrinn.

Artikkel 7.6

Multilaterale miljøavtaler og miljøprinsipper

Partene bekrefter at de forplikter seg til effektivt å gjennomføre multilaterale miljøavtaler de er part i, i sine egne lover og forskrifter og i sin praksis, og at de slutter opp om miljøprinsippene som er nedfelt i de internasjonale instrumentene omtalt i artikkel 7.1 (Kontekst og formål).

Artikkel 7.7

Fremme av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling

1. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for utenlandske investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som gagnar miljøet, herunder bærekraftige byggematerialer, miljøteknologi, bærekraftig fornybar energi og energieffektive og miljømerkede varer og tjenester, blant annet ved å fjerne tilhørende ikke-tollbaserte handelshindringer.
2. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for utenlandske investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som bidrar til en bærekraftig utvikling, herunder varer og tjenester som omfattes av ordninger som etisk og rettferdig handel.
3. Partene er enige om å utveksle synspunkter og kan vurdere å samarbeide, enten i fellesskap eller bilateralt, på dette området.
4. Partene skal stimulere foretakene til å samarbeide om varer, tjenester og teknologi som bidrar til en bærekraftig utvikling, og som gagnar miljøet.

Artikkel 7.8

Samarbeid i internasjonale fora

Partene skal bestrebe seg på å styrke samarbeidet om handels- og investeringsrelaterte sider ved

and environmental issues of mutual interest in relevant bilateral, regional and multilateral fora in which they participate.

Article 7.9

Implementation and Consultations

1. The Parties shall designate the administrative entities which shall serve as contact points for the purposes of implementing this Chapter.
2. A Party may, through the contact points referred to in paragraph 1, request expert consultations or consultations within the Joint Committee regarding any matter arising under this Chapter. The Parties shall make every attempt to arrive at a mutually satisfactory resolution of the matter. Where relevant, and subject to the agreement of the Parties, they may seek advice from the relevant international organisations or bodies.
3. If a Party considers that a measure of another Party does not comply with the obligations under this Chapter, it may have recourse to good offices, conciliation or mediation and consultations in accordance with Articles 9.2 (Good Offices, Conciliation or Mediation) and 9.3 (Consultations).
4. The Parties shall not have recourse to arbitration under Chapter 9 (Dispute Settlement) for any matter arising under this Chapter.

Article 7.10

Review

The Parties shall periodically review in the Joint Committee progress achieved in pursuing the objectives set out in this Chapter and consider relevant international developments to identify areas where further action could promote these objectives.

Chapter 8

Institutional Provisions

Article 8.1

Joint Committee

1. The Parties hereby establish the EFTA-Turkey Joint Committee (Joint Committee) which shall consist of senior officials of the Parties.
2. The Joint Committee shall:
  - (a) supervise and review the implementation of this Agreement;

miljø- og arbeidslivsspørsmål av felles interesse i relevante bilaterale, regionale og multilaterale fora de deltar i.

Artikkel 7.9

Gjennomføring og konsultasjon

1. Partene skal utpeke de administrative enhetene som skal fungere som kontaktpunkter med sikte på å gjennomføre dette kapittel.
2. Gjennom kontaktpunktene nevnt i nr. 1 kan en part be om konsultasjoner på ekspertnivå eller konsultasjoner i Den blandede komité i enhver sak som omfattes av dette kapittel. Partene skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning i saken. Der det er aktuelt, og såfremt det er enighet om det, kan partene søke råd hos relevante internasjonale organisasjoner eller organer.
3. Dersom en part anser at et tiltak truffet av en annen part ikke er i samsvar med forpliktelsene etter dette kapittel, kan den benytte velvillig mellomkomst, forlik eller megling og konsultasjoner i samsvar med bestemmelsene i artikkel 9.2 (Velvillig mellomkomst, forlik eller megling) og 9.3 (Konsultasjoner).
4. Partene kan ikke benytte voldgiftsprosedurene i kapittel 9 (Tvisteløsninger) i saker som omfattes av dette kapittel.

Artikkel 7.10

Gjennomgang

Partene skal jevnlig undersøke i Den blandede komité om det er gjort fremgang for å nå målene fastsatt i dette kapittel, og vurdere relevante internasjonale utviklingstrekk for å finne fram til områder der ytterligere innsats kan bidra til å nå disse målene.

Kapittel 8

Institusjonelle bestemmelser

Artikkel 8.1

Den blandede komité

1. Partene oppretter med dette Den blandede komité EFTA-Tyrkia (heretter kalt «Den blandede komité»), som skal bestå av embetsmenn fra hver part.
2. Den blandede komité skal
  - a) overvåke og følge opp gjennomføringen av denne avtale,

- (b) keep under review the possibility of further removal of barriers to trade and other restrictive measures concerning trade between the Parties;
- (c) oversee the further elaboration of this Agreement;
- (d) consider and make recommendations to the Parties on amendments to this Agreement and take decisions on amendments to the Annexes and Appendices to this Agreement in accordance with Article 10.1 (Amendments);
- (e) supervise the work of all sub-committees and working groups established under this Agreement;
- (f) endeavour to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement; and
- (g) consider any other matter that may affect the functioning of this Agreement.
3. The Joint Committee may decide to set up such sub-committees and working groups as it considers necessary to assist it in accomplishing its tasks. Except where otherwise provided for in this Agreement, the sub-committees and working groups shall work under a mandate established by the Joint Committee.
4. The Joint Committee may take decisions as provided for in this Agreement. On other matters the Joint Committee may make recommendations.
5. The Joint Committee shall take decisions and make recommendations by consensus. Where this Agreement foresees that a provision only concerns certain Parties, the Joint Committee may adopt decisions and make recommendations regarding issues related only to one or several EFTA States and Turkey. The vote shall in such cases only be taken among the Parties concerned and the decisions or recommendations shall only apply to those Parties.
6. The Joint Committee shall meet within one year from the entry into force of this Agreement. Thereafter, it shall meet whenever necessary but normally every two years. Its meetings shall be chaired jointly by one of the EFTA States and Turkey. The rules of procedures of the Joint Committee are set out in Annex XXI (Rules of Procedure of the EFTA-Turkey Joint Committee).
7. Each Party may request at any time, through a notice in writing to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be
- b) fortløpende vurdere muligheten for en ytterligere avvikling av handelshindringer og andre restriktive tiltak i samhandelen mellom partene,
- c) føre tilsyn med den videre utviklingen av denne avtale,
- d) vurdere og gi partene anbefalinger om endringer av denne avtale, og treffe beslutninger om endringer av vedleggene og tilleggene til denne avtale i samsvar med artikkel 10.1 (Endringer),
- e) føre tilsyn med arbeidet i alle underkomiteer og arbeidsgrupper opprettet i henhold til denne avtale,
- f) bestrebe seg på å løse tvister som kan oppstå om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale, og
- g) behandle eventuelle andre spørsmål som kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.
3. Den blandede komité kan beslutte å nedsette de underkomiteer eller arbeidsgrupper den mener er nødvendig for å bistå komiteen i utførelsen av dens oppgaver. Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale, skal underkomiteene og arbeidsgruppene arbeide på grunnlag av et mandat fastsatt av Den blandede komité.
4. Den blandede komité kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtale. I andre saker kan komiteen gi anbefalinger.
5. Den blandede komité skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved konsensus. Dersom denne avtale fastsetter at en bestemmelse bare gjelder visse parter, kan komiteen vedta beslutninger og gi anbefalinger i saker som angår bare en eller flere EFTA-stater og Tyrkia. Bare de berørte parter kan avgi stemme i slike tilfeller, og beslutningene og anbefalingene skal gjelde bare for disse parter.
6. Den blandede komité skal komme sammen innen ett år etter at denne avtale er trådt i kraft. Deretter skal den komme sammen ved behov, men vanligvis hvert annet år. Komiteens møter skal ledes i fellesskap av en av EFTA-statene og Tyrkia. Den blandede komité's forretningsorden er fastsatt i vedlegg XXI (Forretningsorden for Den blandede komité EFTA-Tyrkia).
7. Hver av partene kan på et hvilket som helst tidspunkt, ved skriftlig underretning til de øvrige parter, be om at det holdes et ekstra-

held. Such a meeting shall take place within 30 days from the receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.

ordinært møte i Den blandede komité. Et slikt møte skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med mindre partene blir enige om noe annet.

Article 8.2

Contact Points

The Parties hereby designate the following contact points:

- (a) for Turkey: the Ministry of Economy or its successor; and
- (b) for the EFTA States: the EFTA Secretariat.

Artikkel 8.2

Kontaktpunkter

Partene utpeker herved følgende kontaktpunkter:

- a) for Tyrkia: departementet for økonomiske saker eller dets rettsetterfølger, og
- b) for EFTA-statene: EFTA-sekretariatet.

Chapter 9

Dispute Settlement

Article 9.1

Scope and Coverage

1. Unless otherwise provided in this Agreement, this Chapter applies with respect to the settlement of any disputes concerning the interpretation or application of this Agreement.
2. Disputes regarding the same matter arising under both this Agreement and the WTO Agreement, may be settled in either forum at the discretion of the complaining Party. The forum thus selected shall be used to the exclusion of the other.
3. For the purposes of paragraph 2, the complaining Party shall be deemed to have selected the forum when it has requested the establishment of an arbitration panel in accordance with Article 6 of the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes or in accordance with paragraph 1 of Article 9.4 (Establishment of Arbitration Panel).
4. For the purposes of this Chapter, the terms «Party», «party to the dispute», «complaining Party» and «Party complained against» can denote one or more Parties.

Kapittel 9

Tvisteløsning

Artikkel 9.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale, får bestemmelsene i dette kapittel anvendelse ved løsning av tvister om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale.
2. Tvister i tilknytning til samme sak som oppstår innenfor rammen av både denne avtale og WTO-avtalen, kan avgjøres i det forum som foretrekkes av parten som har inngitt klage. Når et forum er valgt på denne måten, utelukkes bruk av det andre.
3. For formålet i nr. 2 skal den part som har inngitt klage, anses for å ha valgt et forum når den har bedt om at det opprettes et voldgiftspanel i samsvar med artikkel 6 i WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning eller i samsvar med artikkel 9.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel) nr. 1.
4. I dette kapittel kan betegnelsene «part», «part i tvisten», «part som har inngitt klage» og «innklaget part» vise til en eller flere parter.

Article 9.2

Good Offices, Conciliation or Mediation

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the parties to the dispute so agree. They may begin and be terminated at any time. They may continue while proceedings of an arbitration panel established in accordance with this Chapter are in progress.

Artikkel 9.2

Velvillig mellomkomst, forlik eller megling

1. Velvillig mellomkomst, forlik og megling er frivillige prosedyrer som anvendes dersom partene i tvisten er enige om det. De kan innledes og avsluttes på et hvilket som helst tidspunkt. De kan gå sin gang mens forhandlingene i et voldgiftspanel opprettet i samsvar med dette kapittel pågår.

2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation shall be confidential and without prejudice to the rights of the parties to the dispute in any other proceedings.

Article 9.3

Consultations

1. The Parties shall at all times endeavour to agree on the interpretation and application of this Agreement, and shall make every attempt through cooperation and consultations to promptly reach a mutually satisfactory solution of any matter raised in accordance with this Article.
2. A Party may request in writing consultations with another Party if it considers that a measure is inconsistent with this Agreement. The Party requesting consultations shall at the same time notify the other Parties in writing of the request. The Party to which the request is made shall reply to the request within ten days from the receipt of the request. Consultations shall take place in the Joint Committee, unless the Parties making and receiving the request for consultations agree otherwise.
3. Consultations shall commence within 30 days from the receipt of the request for consultations. Consultations on urgent matters, including those on perishable goods, shall commence within 15 days from the receipt of the request for consultations. If the Party to which the request is made does not reply within ten days or does not enter into consultations within 30 days from the receipt of the request for consultations, or within 15 days for urgent matters, the Party making the request is entitled to request the establishment of an arbitration panel in accordance with Article 9.4 (Establishment of Arbitration Panel).
4. The parties to the dispute shall provide sufficient information to enable a full examination of whether the measure is inconsistent with this Agreement or not and treat any confidential information exchanged in the course of consultations in the same manner as the Party providing the information.
5. The consultations shall be confidential and without prejudice to the rights of the parties to the dispute in any other proceedings.
6. The parties to the dispute shall inform the other Parties of any mutually agreed resolution of the matter.

2. Forhandlinger som omfatter velvillig mellomkomst, forlik og megling, skal være fortrolige og skal ikke berøre rettighetene til partene i tvisten ved en eventuell annen behandling av tvisten.

Artikkel 9.3

Konsultasjoner

1. Partene skal til enhver tid bestrebe seg på å bli enige om hvordan denne avtale skal fortolkes og anvendes, og skal gjennom samarbeid og konsultasjon gjøre alt de kan for omgående å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på ethvert spørsmål som reises i samsvar med denne artikkel.
2. En part kan skriftlig anmode en annen part om konsultasjoner dersom den anser at et tiltak er i strid med denne avtale. Den part som ber om konsultasjoner, skal samtidig gi de øvrige parter skriftlig underretning om anmodningen. Den part som anmodningen er rettet til, skal besvare anmodningen innen ti dager etter at den er mottatt. Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité med mindre partene som fremmer eller mottar en anmodning om konsultasjon, blir enige om noe annet.
3. Konsultasjonene skal begynne innen 30 dager etter at en anmodning om konsultasjon er mottatt. Konsultasjoner i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederverlige varer, skal begynne senest 15 dager etter at anmodningen er mottatt. Dersom den part som anmodningen er rettet til, ikke svarer innen 10 dager eller ikke innleder konsultasjoner innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, eller 15 dager i hastesaker, har den part som fremmer anmodningen, rett til å be om at det opprettes et voldgiftspanel i samsvar med artikkel 9.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel).
4. Partene i tvisten skal legge fram tilstrekkelig informasjon, slik at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å avklare om tiltaket er i strid med denne avtale eller ikke, og skal behandle fortrolige opplysninger som utveksles i løpet av konsultasjonene, på samme måte som den part som legger fram opplysningene.
5. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre rettighetene til partene i tvisten ved en eventuell annen behandling av saken.
6. Partene i tvisten skal underrette de øvrige parter om en eventuell omforent løsning av saken.

*Article 9.4***Establishment of Arbitration Panel**

1. If the consultations referred to in Article 9.3 (Consultations) fail to settle a dispute within 60 days, or 30 days in relation to urgent matters, including those on perishable goods, from the receipt of the request for consultations by the Party complained against, the complaining Party may request the establishment of an arbitration panel by means of a written request to the Party complained against. A copy of this request shall be communicated to the other Parties so that they may determine whether to participate in the arbitration process.
2. The request for the establishment of an arbitration panel shall identify the specific measure at issue and provide a brief summary of the legal and factual basis of the complaint.
3. An arbitration panel shall be composed of three members. In the written request pursuant to paragraphs 1 and 2, the complaining Party shall appoint one member of the arbitration panel. Within 30 days of the receipt of the request, the Party complained against shall appoint another member of the arbitration panel. The two members shall agree on the appointment of the third member within 30 days of the appointment of the second member. The parties to the dispute shall, within seven days of the appointment of the third member, approve or disapprove the appointment of that member, who shall, if approved, act as the chairperson of the arbitration panel. The date of establishment of the arbitration panel shall be the date on which the chairperson is approved.
4. If any of the members of the arbitration panel has not been appointed within the deadlines referred to in paragraph 3, a party to the dispute may request the Secretary-General of the Permanent Court of Arbitration (PCA) to appoint any missing members of the arbitration panel within 30 days, in accordance with the Arbitration Rules 2012 of the PCA (Arbitration Rules), *mutatis mutandis*.
5. Any member of the arbitration panel may be challenged if circumstances give rise to justifiable doubts as to the member's objectivity, reliability, sound judgment or independence. If a party to the dispute does not agree with the challenge or the challenged member of the arbitration panel does not withdraw, the party making the challenge may request the Secre-

*Artikkel 9.4***Opprettelse av et voldgiftspanel**

1. Dersom det er gått 60 dager, eller 30 dager i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bedervelige varer, etter at den innklagede part mottok anmodningen om konsultasjon, uten at konsultasjonene omtalt i artikkel 9.3 (Konsultasjoner) har bilagt tvisten, kan den part som har inngitt klage, be om at det opprettes et voldgiftspanel ved skriftlig anmodning til den innklagede part. En kopi av anmodningen skal sendes de øvrige parter, slik at de kan avgjøre om de vil delta i voldgiftsprosessen.
2. Anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel skal angi det konkrete tiltak som ønskes vurdert, og inneholde et kort sammendrag av det rettslige og faktiske grunnlaget for klagen.
3. Et voldgiftspanel skal bestå av tre medlemmer. I den skriftlige anmodningen i henhold til nr. 1 og 2 skal den part som har inngitt klage, oppnevne ett medlem av voldgiftspanelet. Den innklagede part skal oppnevne det andre medlemmet av voldgiftspanelet innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt. Innen 30 dager etter at det andre medlemmet er oppnevnt, skal de to medlemmene bli enige om oppnevningen av det tredje medlemmet. Innen sju dager etter at det tredje medlemmet er oppnevnt, skal partene i tvisten godkjenne eller avslå oppnevningen av dette medlemmet, og dersom oppnevningen godkjennes, skal det tredje medlemmet fungere som voldgiftspaneletts leder. Voldgiftspanelet skal regnes som opprettet samme dag lederen godkjennes.
4. Dersom ikke alle voldgiftspaneletts medlemmer er oppnevnt innen fristene nevnt i nr. 3, kan en part i tvisten be generalsekretæren ved Den faste voldgiftsdomstolen (PCA) om å oppnevne de manglende medlemmene innen 30 dager, i samsvar med PCAs voldgiftsregler av 2012 (heretter kalt «voldgiftsreglene»), som får tilsvarende anvendelse.
5. Det kan gjøres gjeldende innsigelse mot ethvert medlem av voldgiftspanelet dersom det foreligger forhold som gir berettiget grunn til å tvile på medlemmets objektivitet, pålitelighet, sunne dømmekraft eller uavhengighet. Dersom en part i tvisten ikke er enig i innsigelsen, eller dersom medlemmet innsigelsen er rettet mot, ikke trekker seg, kan parten som

tary-General of the PCA to decide whether the challenged arbitrator shall be replaced. In such case, a new arbitrator shall be appointed pursuant to the procedure provided for in the Arbitrational Rules.

6. In the event that the Secretary-General of the PCA is a national of a party to the dispute, a party to the dispute may request the Deputy Secretary-General of the PCA or the officer next in seniority, who is not a national of a party to the dispute, to make the necessary appointments.
7. Any person appointed as a member of the arbitration panel shall have expertise or experience in law, international trade, other matters covered by this Agreement or the resolution of disputes arising under international trade agreements. Additionally, the chairperson shall not be a national of either Party or have his or her usual place of residence in the territory of, nor be employed by, a Party nor have dealt with the dispute at issue in any capacity.
8. Unless the parties to the dispute otherwise agree within 20 days from the receipt of the request for the establishment of the arbitration panel, the terms of reference for the arbitration panel shall be:

«To examine, in the light of the relevant provisions of this Agreement, the matter referred to in the request for the establishment of an arbitration panel pursuant to Article 9.4 (Establishment of Arbitration Panel) and to make findings of law and fact together with the reasons, as well as recommendations, if any, for the resolution of the dispute and the implementation of the ruling.»
9. Where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel relating to the same matter or where the request involves more than one Party complained against, and whenever feasible, a single arbitration panel shall be established to examine complaints relating to the same matter.
10. A Party which is not a party to the dispute shall be entitled, on delivery of a written notice to the parties to the dispute, to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions, including annexes, from the parties to the dispute, attend hearings and make oral statements.

gjør gjeldende innsigelsen, be PCAs generalsekretær om å avgjøre om dette medlemmet skal erstattes. I dette tilfellet skal det oppnevnes et nytt medlem av voldgiftspanelet i henhold til fremgangsmåten fastsatt i voldgiftsreglene.

6. Dersom PCAs generalsekretær er borger av en part i tvisten, kan en part i tvisten be PCAs visegeneralsekretær eller dennes nærmeste underordnede, som ikke er borger av en part i tvisten, om å foreta de nødvendige oppnevningene.
7. Enhver som blir oppnevnt som medlem av et voldgiftspanel, skal ha ekspertkunnskap eller erfaring innen juss, fra internasjonal handel, andre områder som omfattes av denne avtale, eller fra løsning av tvister som oppstår innenfor rammen av internasjonale handelsavtaler. I tillegg skal lederen ikke være borger av en av partene i tvisten eller ha sitt faste bosted på territoriet til en part, og heller ikke være ansatt hos en part eller ha behandlet den konkrete tvisten i en eller annen egenskap.
8. Med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet innen 20 dager etter at anmodningen om opprettelse av voldgiftspanelet er mottatt, skal voldgiftspanelet's mandat være

«i lys av relevante bestemmelser i denne avtale å prøve saken det vises til i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel i henhold til artikkel 9.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel), og trekke en konklusjon om juridiske og faktiske forhold samt grunngi den og eventuelt gi anbefalinger om en løsning av tvisten og gjennomføring av avgjørelsen».
9. Dersom flere enn én part ber om at det opprettes et voldgiftspanel i tilknytning til samme sak, eller dersom anmodningen omfatter flere enn én innklaget part, skal det, såfremt det lar seg gjøre, opprettes ett enkelt voldgiftspanel for å behandle klager som gjelder samme sak.
10. En part som ikke er part i tvisten, skal ved skriftlig underretning til partene i tvisten ha rett til å legge fram skriftlige innlegg for voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg, herunder vedlegg, fra partene i tvisten, møte i forhandlinger og avgi muntlige innlegg.

*Article 9.5***Procedures of the Arbitration Panel**

1. Unless otherwise specified in this Agreement or agreed between the parties to the dispute, the procedures of the panel shall be governed by the Arbitration Rules, *mutatis mutandis*.
2. The arbitration panel shall examine the matter referred to it in the request for the establishment of an arbitration panel in the light of the relevant provisions of this Agreement interpreted in accordance with the rules of interpretation of public international law.
3. The language of any proceedings shall be English. Unless the Parties otherwise agree, the hearings shall be held in the capital city of the EFTA State complained against where the complaining Party is the Republic of Turkey, or in Ankara, where the complaining Party is an EFTA State. If there are more than one EFTA State complained against, the hearings shall be held in Geneva. The hearings of the arbitration panels shall be closed to the public. The Parties may decide to open the hearings partially or completely to the public.
4. There shall be no *ex parte* communications with the arbitration panel concerning matters under its consideration.
5. All documents or information submitted by a Party to the arbitration panel, shall, at the same time, be transmitted by that Party to the other party to the dispute.
6. The arbitration panel and the Parties shall treat as confidential the information submitted to the arbitration panel which has been designated as confidential by the Party submitting the information.
7. The arbitration panel shall make its decisions, including panel reports, by consensus or by majority vote when consensus cannot be reached. Any member may furnish separate opinions on matters not unanimously agreed. The arbitration panel shall not disclose which members are associated with majority or minority opinions.

*Article 9.6***Suspension or Termination of Arbitration Panel Proceedings**

1. Where the parties to the dispute agree, an arbitration panel may suspend its work at any time for a period not exceeding 12 months. If the work of an arbitration panel has been sus-

*Artikkel 9.5***Voldgiftspanelets forhandlinger**

1. Med mindre noe annet er angitt i denne avtale eller avtalt mellom partene i tvisten, skal voldgiftspanelets forhandlinger føres i samsvar med voldgiftsreglene, med de nødvendige endringer.
2. Voldgiftspanelet skal undersøke saken det har fått seg forelagt i forbindelse med anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel, på bakgrunn av relevante bestemmelser i denne avtale fortolket i samsvar med folkerettens tolkningsregler.
3. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Med mindre partene blir enige om noe annet, skal møtene holdes i den innklagede EFTA-statens hovedstad dersom Republikken Tyrkia har inngitt klagen, eller i Ankara dersom en EFTA-stat har inngitt klagen. Dersom det er inngitt klage mot flere enn én EFTA-stat, skal møtene holdes i Genève. Voldgiftspanelets møter skal være lukket for allmennheten. Partene kan beslutte å åpne møtene helt eller delvis for allmennheten.
4. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og voldgiftspanelet om spørsmål som er under behandling.
5. Alle dokumenter eller opplysninger som en part legger fram for voldgiftspanelet, skal samtidig sendes av denne part til den andre parten i tvisten.
6. Voldgiftspanelet og partene skal behandle fortrolig opplysninger forelagt voldgiftspanelet som er merket fortrolig av parten som har gitt opplysningene.
7. Voldgiftspanelet skal treffe sine avgjørelser, herunder om rapporter, ved konsensus eller ved stemmeflertall dersom det ikke lar seg gjøre å oppnå konsensus. Ethvert medlem kan avgi separate uttalelser i saker der det ikke foreligger enstemmighet. Voldgiftspanelet skal ikke bekjentgjøre hvilke medlemmer som står bak flertalls- eller mindretallsuttalelser.

*Artikkel 9.6***Utsettelse eller avslutning av voldgiftspanelets forhandlinger**

1. Dersom partene i tvisten er enige om det, kan voldgiftspanelet når som helst utsette sitt arbeid for et tidsrom som ikke overstiger tolv måneder. Dersom et voldgiftspanels arbeid

pending for more than 12 months, the arbitration panel's authority for considering the dispute shall lapse, unless the parties to the dispute agree otherwise.

2. A complaining Party may withdraw its complaint at any time before the initial report has been issued. Such withdrawal is without prejudice to its right to introduce a new complaint regarding the same issue at a later point in time.
3. The parties to the dispute may agree at any time to terminate the proceedings of an arbitration panel established under this Agreement by jointly notifying in writing the Chairperson of that arbitration panel.
4. An arbitration panel may, at any stage of the proceedings prior to the release of the final report, propose that the parties to the dispute seek to settle the dispute amicably.

Article 9.7

Panel Reports

1. The arbitration panel should submit an initial report containing its findings and rulings to the parties to the dispute no later than 90 days from the date of establishment of the arbitration panel. Within 30 days from the receipt of the initial report, a party to the dispute may submit written comments to the arbitration panel. After considering the written comments received from the parties to the dispute on the initial report, the arbitration panel may modify its initial report and make any further examination it considers appropriate. The arbitration panel should present to the parties to the dispute its final report within 180 days from date of establishment of the arbitration panel.
2. The initial and final reports shall contain:
  - (a) a summary of the submissions and arguments of the parties to the dispute;
  - (b) the findings of fact, together with reasons;
  - (c) a determination as to whether a measure at issue is inconsistent with the provisions of this Agreement, or any other determination requested in the terms of reference set out in paragraph 8 of Article 9.4 (Establishment of Arbitration Panel); and
  - (d) recommendations, if any, for the resolution of the dispute and the implementation of the ruling.
3. The final report shall include an assessment of the written comments received from the parties to the dispute on the initial report.

utsettes i mer enn tolv måneder, blir beslutningen om å la voldgiftspanelet behandle tvisten uten virkning, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.

2. En part som har inngitt klage, kan trekke klagen på et hvilket som helst tidspunkt før den innledende rapporten legges fram. En slik tilbaketrekking berører ikke partens rett til å inngi ny klage om samme saksforhold på et senere tidspunkt.
3. Partene i tvisten kan når som helst bli enige om å avslutte forhandlingene i et voldgiftspanel opprettet i henhold til denne avtale ved skriftlig å underrette voldgiftspanelets leder i fellesskap.
4. Et voldgiftspanel kan på et hvilket som helst tidspunkt før sluttrapporten avgis, foreslå for partene i tvisten å forsøke å avgjøre tvisten på minnelig vis.

Artikkel 9.7

Voldgiftspanelets rapporter

1. Voldgiftspanelet bør legge fram for partene i tvisten en innledende rapport som inneholder panelets konklusjoner og avgjørelser, senest 90 dager etter at voldgiftspanelet er opprettet. En part i tvisten kan inngi skriftlige merknader til voldgiftspanelet innen 30 dager etter at rapporten er mottatt. Etter å ha vurdert de skriftlige merknadene til den innledende rapporten voldgiftspanelet har mottatt fra partene i tvisten, kan panelet endre den opprinnelige rapporten og foreta eventuelle videre undersøkelser det anser nødvendig. Voldgiftspanelet bør legge fram en sluttrapport for partene i tvisten senest 180 dager etter at panelet er opprettet.
2. Den innledende rapporten og sluttrapporten skal inneholde
  - a) et sammendrag av innlegg og argumenter fra partene i tvisten,
  - b) faktiske vurderinger, med begrunnelser,
  - c) en avgjørelse om et konkret tiltak er i strid med bestemmelsene i denne avtale, eller eventuelle andre avgjørelser det anmodes om i voldgiftspanelets mandat fastsatt i artikkel 9.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel) nr. 8, og
  - d) eventuelle anbefalinger med sikte på å løse tvisten og gjennomføre avgjørelsen.
3. Sluttrapporten skal inneholde en vurdering av de skriftlige merknadene til den innledende rapporten som er mottatt fra partene i tvisten.

4. The final report, as well as any report under Articles 9.8 (Implementation of the Final Panel Report) and 9.9 (Compensation and Suspension of Benefits), shall be communicated to the Parties. The reports shall be made public, unless the parties to the dispute decide otherwise.
  5. Any ruling of the arbitration panel under any provision of this Chapter shall be final and binding upon the parties to the dispute. Nothing in the final report may add to or diminish the rights and obligations of the Parties under this Agreement.
4. Sluttrapporten samt enhver rapport som legges fram etter artikkel 9.8 (Gjennomføring av panelets sluttrapport) og 9.9 (Kompensasjon og oppheving av fordeler), skal sendes partene. Rapportene skal offentliggjøres, med mindre partene i tvisten bestemmer noe annet.
  5. Enhver avgjørelse som voldgiftspanelet treffer etter en bestemmelse i dette kapittel, skal være endelig og bindende for partene i tvisten. Det er ingenting i sluttrapporten som kan utvide eller innskrenke partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til denne avtale.

*Article 9.8***Implementation of the Final Panel Report**

1. The Party complained against shall promptly comply with the ruling in the final report. If it is impracticable to comply immediately, the parties to the dispute shall endeavour to agree on a reasonable period of time to do so. In the absence of such agreement within 45 days from the issuance of the final report, a party to the dispute may request the original arbitration panel to determine the length of the reasonable period of time, in light of the particular circumstances of the case. The ruling of the arbitration panel should be given within 60 days from the receipt of that request.
2. The Party complained against shall notify the other party to the dispute of the measure adopted in order to comply with the ruling in the final report, as well as provide a detailed description of how the measure ensures compliance sufficient to allow the other party to the dispute to assess the measure.
3. In case of disagreement as to the existence of a measure complying with the ruling in the final report or to the consistency of that measure with the ruling, such disagreement shall be decided by the same arbitration panel upon the request of a party to the dispute before compensation can be sought or suspension of benefits can be applied in accordance with Article 9.9 (Compensation and Suspension of Benefits). The ruling of the arbitration panel should be rendered within 90 days from the receipt of that request.

*Article 9.9***Compensation and Suspension of Benefits**

1. If the Party complained against does not comply with a ruling of the arbitration panel

*Artikkel 9.8***Gjennomføring av panelets sluttrapport**

1. Den innklagede part skal omgående etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten. Dersom det ikke er praktisk mulig å etterkomme den umiddelbart, skal partene i tvisten bestrebe seg på å bli enige om en rimelig frist for å gjøre dette. Dersom det ikke er oppnådd enighet innen 45 dager etter at sluttrapporten er lagt fram, kan en part i tvisten be det opprinnelige voldgiftspanelet om å fastsette en rimelig frist i lys av de spesielle omstendighetene i saken. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 60 dager etter at anmodningen er mottatt.
2. Den innklagede part skal underrette den andre parten i tvisten om de tiltak som er truffet for å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten, og gi en detaljert beskrivelse av hvordan tiltaket sikrer at avgjørelsen etterlevs, idet beskrivelsen skal være tilstrekkelig til at den andre parten i tvisten kan vurdere tiltaket.
3. Dersom det foreligger uenighet om det er gjennomført tiltak for å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten, eller om det gjennomførte tiltaket er i samsvar med avgjørelsen, skal uenigheten på anmodning fra en part i tvisten avgjøres av det samme voldgiftspanelet før det kan søkes om kompensasjon eller fordeler kan oppheves i samsvar med artikkel 9.9 (Kompensasjon og oppheving av fordeler). Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 90 dager etter at anmodningen er mottatt.

*Artikkel 9.9***Kompensasjon og oppheving av fordeler**

1. Dersom den innklagede part unnlater å etterkomme voldgiftspanelets avgjørelse som

referred to in Article 9.8 (Implementation of the Final Panel Report), or notifies the complaining Party that it does not intend to comply with the ruling in the final panel report, that Party shall, if so requested by the complaining Party, enter into consultations with a view to agreeing on mutually acceptable compensation. If no such agreement has been reached within 20 days from the receipt of the request, the complaining Party shall be entitled to suspend the application of benefits granted under this Agreement but only equivalent to those affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement.

2. In considering what benefits to suspend, the complaining Party should first seek to suspend benefits in the same sector or sectors as that affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement. The complaining Party that considers it is not practicable or effective to suspend benefits in the same sector or sectors may suspend benefits in other sectors. The complaining Party will take into consideration those concessions or other obligations the suspension of which would least disturb the functioning of this Agreement.
  3. The complaining Party shall notify the Party complained against of the benefits which it intends to suspend, the grounds for such suspension and when suspension will commence, no later than 30 days before the date on which the suspension is due to take effect. Within 15 days from the receipt of that notification, the Party complained against may request the original arbitration panel to rule on whether the benefits which the complaining Party intends to suspend are equivalent to those affected by the measure found to be inconsistent with this Agreement, and whether the proposed suspension is in accordance with paragraphs 1 and 2. The ruling of the arbitration panel should be given within 45 days from the receipt of that request. Benefits shall not be suspended until the arbitration panel has issued its ruling.
  4. Compensation and suspension of benefits shall be temporary measures and shall only be applied by the complaining Party until the measure found to be inconsistent with this Agreement has been withdrawn or amended
- omtalt i artikkel 9.8 (Gjennomføring av panelets sluttrapport) eller underretter den part som har inngitt klage, om at den ikke har til hensikt å etterkomme avgjørelsen i panelets sluttrapport, skal denne parten, dersom parten som har inngitt klage, ber om det, innlede konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet om en kompensasjon begge parter kan godta. Dersom det ikke er oppnådd enighet senest 20 dager etter at anmodningen er mottatt, skal parten som har inngitt klage, ha rett til å oppheve anvendelsen av fordeler som er gitt innenfor rammen av denne avtale, men bare i samme omfang som de fordeler som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale.
  2. Ved vurderingen av hvilke fordeler som skal oppheves, bør den part som har inngitt klage, først søke å oppheve anvendelsen av fordeler i samme sektor eller sektorer som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale. Dersom den part som har inngitt klage, mener det ikke lar seg gjøre eller ikke har den tiltenkte virkning å oppheve fordeler i samme sektor eller sektorer, kan vedkommende part oppheve fordeler i andre sektorer. Parten som har inngitt klage, skal ta hensyn til konsesjoner eller andre forpliktelser som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtale dersom de oppheves.
  3. Den part som har inngitt klage, skal senest 30 dager før opphevingen får virkning, underrette den innklagede part om hvilke fordeler den har til hensikt å oppheve, om grunnene til opphevingen og om når opphevingen blir iverksatt. Den innklagede part kan innen 15 dager etter at underretningen er mottatt, anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om fordelene parten som har inngitt klage, har til hensikt å oppheve, har samme omfang som dem som berøres av tiltaket som anses å være i strid med denne avtale, og om den foreslåtte opphevingen er i samsvar med nr. 1 og 2. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 45 dager etter at anmodningen er mottatt. Ingen fordeler skal oppheves før voldgiftspanelet avgjørelse foreligger.
  4. Kompensasjon og oppheving av fordeler skal være midlertidige tiltak og skal håndheves av den part som har inngitt klage, bare inntil tiltaket som anses å være i strid med denne avtale, er trukket tilbake eller er endret slik at det er

so as to bring it into conformity with this Agreement, or until the parties to the dispute have resolved the dispute otherwise.

5. At the request of a party to the dispute, the original arbitration panel shall rule on the conformity with the final report of any implementing measures adopted after the suspension of benefits and, in light of such ruling, whether the suspension of benefits should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel should be given within 30 days from the receipt of that request.

Article 9.10

Other Provisions

1. Whenever possible, the arbitration panel referred to in Articles 9.8 (Implementation of the Final Panel Report) and 9.9 (Compensation and Suspension of Benefits) shall comprise the same arbitrators who issued the final report. If a member of the original arbitration panel is unavailable, the appointment of a replacement arbitrator shall be conducted in accordance with the selection procedure for the original arbitrator.
2. A written submission, request, notice or other document shall be considered received when it has been delivered to the addressee through diplomatic channels, unless otherwise agreed by the parties to the dispute. An electronic copy should be submitted simultaneously to the respective e-mail addresses designated and notified by the parties to the dispute.
3. Any time period mentioned in this Chapter may be modified by mutual agreement of the parties to the dispute or, upon request of a Party, may be extended by the arbitration panel.
4. When an arbitration panel considers that it cannot comply with a timeframe imposed on it under this Chapter, it shall inform the parties to the dispute in writing and provide an estimate of the additional time required. Any additional time required should not exceed 30 days.
5. The costs of arbitration shall be borne by the parties to the dispute in equal shares. Each party to the dispute shall bear its own legal and other costs incurred in relation to the arbitration.

brakt i samsvar med avtalen, eller inntil partene i tvisten har løst tvisten på annet vis.

5. Dersom en av partene i tvisten ber om det, skal det opprinnelige voldgiftspanelet avgjøre om eventuelle gjennomføringstiltak vedtatt etter at fordelene ble opphevet, er i samsvar med sluttrapporten og, på bakgrunn av denne avgjørelsen, om opphevingen av fordelene skal avsluttes eller endres. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt.

Artikkel 9.10

Øvrige bestemmelser

1. Dersom det er mulig, skal voldgiftspanelet omtalt i artikkel 9.8 (Gjennomføring av panelets sluttrapport) og 9.9 (Kompensasjon og oppheving av fordeler) bestå av panelmedlemmene som fremla sluttrapporten. Dersom et medlem av det opprinnelige voldgiftspanelet ikke er tilgjengelig, skal det oppnevnes en erstatte i samsvar med utvelgingsprosedyren som ble fulgt ved oppnevningen av det opprinnelige medlemmet.
2. Skriftlige innlegg, anmodninger, underretninger eller andre dokumenter skal anses for å være mottatt når de er levert til mottaker gjennom diplomatiske kanaler, med mindre partene i tvisten er blitt enige om noe annet. Samtidig bør det sendes en elektronisk kopi av samme til de respektive e-postadressene som partene i tvisten har angitt og underrettet hverandre om.
3. Alle frister nevnt i dette kapittel kan endres ved en omforent avtale mellom partene i tvisten eller forlenges av voldgiftspanelet dersom en av partene ber om det.
4. Dersom et voldgiftspanel mener det ikke er i stand til å overholde de tidsrammer det er pålagt å følge etter dette kapittel, skal det underrette partene i tvisten skriftlig og angi hvor mye ekstra tid det trenger. Nødvendig tilleggstid bør ikke overstige 30 dager.
5. Voldgiftskostnadene skal dekkes av partene i tvisten og fordeles likt mellom dem. Hver av partene i tvisten skal dekke sine egne saksomkostninger og andre kostnader knyttet til voldgiften.

*Chapter 10***Final Provisions***Article 10.1***Amendments**

1. This Agreement may be amended by mutual consent of the Parties.
2. Amendments to this Agreement, as recommended by the Joint Committee, shall be submitted to the Parties for ratification, acceptance or approval in accordance with their respective legal requirements. The text of the amendments and the instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
3. Amendments to this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the date on which at least one EFTA State and Turkey have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary, in relation to Turkey and that EFTA State. In relation to another EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after the date on which at least one EFTA State and Turkey have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary, the amendment shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.
4. Notwithstanding paragraphs 2 and 3, the Joint Committee may decide to amend the Annexes and Appendices to this Agreement and set forth the date on which such decision shall enter into force. If a representative of a Party in the Joint Committee has accepted a decision subject to the fulfilment of its legal requirements, the decision shall enter into force on the date that the last Party notifies that its internal requirements have been fulfilled, unless the decision itself specifies a later date. The Joint Committee may decide that the decision shall enter into force for those Parties that have fulfilled their internal requirements, provided that at least one EFTA State and Turkey are among those Parties. The text of the decision shall be deposited with the Depositary.
5. In accordance with paragraph 5 of Article 8.1 (Joint Committee), amendments regarding issues related only to one or several EFTA States and Turkey shall be agreed upon by the Parties concerned only.
6. If its respective legal requirements permit, any Party may apply any amendments provision-

*Kapittel 10***Sluttbestemmelser***Artikkel 10.1***Endringer**

1. Denne avtale kan endres ved gjensidig samtykke fra partene.
2. Enhver endring av denne avtale, som anbefalt av Den blandede komité, skal forelegges partene til ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning, i samsvar med deres respektive internrettslige krav. Endringstekstene samt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos depositaren.
3. For Tyrkia og vedkommende EFTA-stat skal enhver endring av denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at minst én EFTA-stat og Tyrkia har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokument hos depositaren. For andre EFTA-stater som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokument etter at minst én EFTA-stat og Tyrkia har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokument hos depositaren, skal endringen tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt dokument.
4. Uten hensyn til bestemmelsene i nr. 2 og 3 kan Den blandede komité beslutte å endre vedleggene og tilleggene til denne avtale og fastsette på hvilken dato slike beslutninger skal tre i kraft. Dersom en parts representant i Den blandede komité har godtatt en beslutning med forbehold om oppfyllelse av partens internrettslige krav, skal beslutningen tre i kraft den dag den siste av partene gir underretning om at dens internrettslige krav er oppfylt, med mindre det i selve beslutningen er fastsatt en senere dato. Den blandede komité kan bestemme at beslutningen skal tre i kraft for de parter som har oppfylt sine internrettslige krav, forutsatt at minst én EFTA-stat og Tyrkia er blant disse partene. Beslutningsteksten skal deponeres hos depositaren.
5. I samsvar med artikkel 8.1 (Den blandede komité) nr. 5 skal endringer vedrørende spørsmål som angår bare én eller flere EFTA-stater og Tyrkia, ene og alene avgjøres av de berørte parter.
6. Dersom en parts internrettslige krav tillater det, kan enhver part anvende en endring mid-

ally, pending its entry into force for that Party. Provisional application of amendments shall be notified to the Depositary.

Article 10.2

Annexes and Appendices

Annexes and Appendices to this Agreement constitute an integral part of this Agreement.

Article 10.3

Accession

1. Any State becoming a Member of EFTA may accede to this Agreement, provided that the Joint Committee approves its accession, on terms and conditions as agreed upon by the Parties. The instrument of accession shall be deposited with the Depositary.
2. In relation to an acceding State, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of accession, or the approval of the terms of accession by the existing Parties, whichever is later.

Article 10.4

Withdrawal and Expiration

1. Each Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect six months after the date on which the notification is received by the Depositary.
2. If Turkey withdraws, this Agreement shall expire when its withdrawal becomes effective.
3. An EFTA State which withdraws from the Convention establishing the European Free Trade Association shall, *ipso facto* on the same day as the withdrawal takes effect, cease to be a Party to this Agreement.

Article 10.5

Entry into Force

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval in accordance with the respective legal requirements of the Parties. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. This Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the date on which at least one EFTA State and Turkey

lertidig inntil den trer i kraft for vedkommende part. Depositaren skal underrettes om enhver midlertidig anvendelse av en endring.

Artikkel 10.2

Vedlegg og tillegg

Vedlegg og tillegg til denne avtale utgjør en integrert del av avtalen.

Artikkel 10.3

Tiltredelse

1. Enhver stat som blir medlem av Det europeiske frihandelsforbund (EFTA), kan tiltre denne avtale på de vilkår partene er blitt enige om, forutsatt at Den blandede komité godkjenner tiltredelsen. Tiltredelsesdokumentet skal deponeres hos depositaren.
2. For en tiltredende stat skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt tiltredelsesdokument eller de eksisterende parter har godkjent tiltredelsesvilkårene, avhengig av hva som inntreffer sist.

Artikkel 10.4

Oppsigelse og opphør

1. Hver part kan si opp denne avtale ved skriftlig underretning til depositaren. Oppsigelsen får virkning seks måneder etter at depositaren har mottatt underretningen.
2. Dersom Tyrkia sier opp denne avtale, opphører avtalen å gjelde samme dag oppsigelsen trer i kraft.
3. En EFTA-stat som trer ut av konvensjonen om opprettelse av Det europeiske frihandelsforbund, skal *ipso facto* opphøre å være part i denne avtale samme dag uttredelsen trer i kraft.

Artikkel 10.5

Ikrafttredelse

1. Denne avtale skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i samsvar med partenes internrettslige krav. Ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos depositaren.
2. For Tyrkia og vedkommende EFTA-stat skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at minst én EFTA-stat og

have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary, in relation to Turkey and that EFTA State.

3. In relation to another EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after the date on which at least one EFTA State and Turkey have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.
4. Upon its entry into force between an EFTA State and Turkey, this Agreement shall replace the Agreement between the EFTA States and Turkey signed on 10 December 1991, its integral parts and Joint Committee Decisions in relation to those Parties.
5. A Party may apply this Agreement provisionally subject to its domestic legal requirements. Provisional application of this Agreement shall be notified to the Depositary.

Article 10.6

Depositary

The Government of Norway shall act as Depositary.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at [PLACE], this [.] day of [DATE], in one original in English, which shall be deposited with the Depositary, who shall transmit certified copies to all the Parties.

For Iceland

.....

For the Principality
of Liechtenstein

.....

For the Kingdom
of Norway

.....

For the Swiss
Confederation

.....

For the Republic of
Turkey

.....

Tyrkia har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument hos depositaren.

3. For en annen EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument etter at minst én EFTA-stat og Tyrkia har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument hos depositaren, skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt dokument.
4. Når denne avtale trer i kraft mellom en EFTA-stat og Tyrkia, skal den erstatte avtalen mellom EFTA-statene og Tyrkia som ble undertegnet 10. desember 1991, samt avtalens integrerte deler og Den blandede komitéts beslutninger som gjelder disse partene.
5. En part kan anvende denne avtale midlertidig, med forbehold for partens internrettslige krav. Depositaren skal underrettes om enhver midlertidig anvendelse av denne avtale.

Artikkel 10.6

Depositar

Norges regjering skal være depositar.

SOM BEKREFTELSE PÅ DETTE har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtale.

Utferdiget i [STED] [DATO] i ett originaleksemplar på engelsk, som skal deponeres hos depositaren, som skal oversende bekreftede kopier til samtlige parter.

For Island

.....

For Fyrstedømmet
Liechtenstein

.....

For Kongeriket
Norge

.....

For Det sveitsiske
edsforbund

.....

For Republikken
Tyrkia

.....

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 04/2019

